

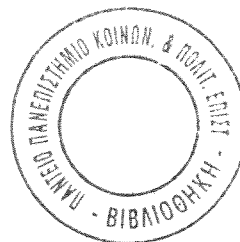
ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΙΣ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ
ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΣΑΧΑΡΑ ΑΦΡΙΚΗΣ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΥ
ΚΟΝΓΚΟ

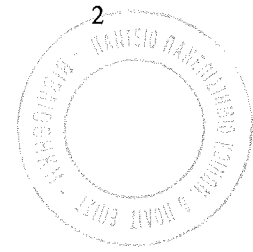
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ALAIN MPASI KALALA
AM : 0801M014

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΘΕΟΦΑΝΗΣ ΠΑΚΟΣ

ΑΘΗΝΑ 2005

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην ανάλυση του συσχετισμού του εξωτερικού χρέους και της ανάπτυξης, χωρίσαμε το δοκίμιο σε δύο μέρη. Το πρώτο αναλύει βασικά τις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου ανήκει η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό. Και το δεύτερο που έχει να κάνει με την ίδια την γεωγραφική της περιφέρεια. Η άνιση ανάπτυξη εμβαθύνεται με τις πολιτικές που επιλέγουν οι μεγάλες οικονομικές δυνάμεις στο παγκόσμιο επίπεδο. Ωστόσο, τίθεται το ερώτημα: Για να χαραχτεί μια αναπτυξιακή πολιτική, δεν θα έπρεπε μια χώρα να μπορεί να έχει αυτόνομες επιλογές; Η ανάπτυξη των χωρών αυτών καθίσταται δύσκολο εγχείρημα, διότι οι περισσότερες από αυτές δεν ελέγχουν τον πλούτο τους, ενώ σε άλλες είναι περιορισμένος. Το 50 % της παραγωγικής δύναμης της Βραζιλίας ζωτικής σημασίας ελέγχεται από πολυεθνικές εταιρίες. Παράλληλα, στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό ο τομέας των ορυκτών κατέχεται από πολυεθνικές εταιρίες, οι οποίες φέρνουν ειδικούς επιστήμονες και τεχνολογία αιχμής χωρίς αυτή να διαχέεται στη χώρα. Μια χώρα όπως το Κονγκό που έχει διαμάντια, χρυσό, ουράνιο, πετρέλαιο, coltan και άλλους πλουτοπαραγωγικούς πόρους δεν καταφέρνει να αναπτυχθεί ενώ η Σενεγάλη που παράγει μόνο φιστίκι εξασφαλίζει τα ¾ των εσόδων της από αυτό. Για τις αφρικανικές χώρες η κρίση του χρέους τις ώθησε περαιτέρω στην υπανάπτυξη, με την κρίση του αγροτικού τομέα και την προσφυγική κρίση, καθώς οι οικονομίες έξι κρατών έχουν κυριολεκτικά καταρρεύσει, δεκαπέντε βρίσκονται προς το παρόν στα πρόθυρα διάλυσης και σχεδόν όλες οι άλλες φθάνουν σταδιακά σε αδιέξοδο¹.

Από το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου μέχρι σήμερα, πέρασε μισός αιώνας με συγκλονιστικά γεγονότα. Η μορφή του κόσμου

άλλαξε και δρομολογήθηκε άλλη πορεία της ανθρωπότητας . Στο διεθνή χώρο, όπου οι πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες αλληλεξαρτώνται και αλληλοεπηρεάζονται, την περίοδο αυτή ολοκληρώθηκε η διαίρεση του κόσμου. Οι αυξανόμενες στρατιωτικές δαπάνες επισώρευσαν πολλά δεινά στην ανθρωπότητα. Σε παγκόσμιο επίπεδο ποσοστό 3,6 % του ΑΕΠ δαπανάται ετησίως για στρατιωτικούς εξοπλισμούς, όγκος τεράστιος που δεσμεύει πολλούς πλουτοπαραγωγικούς πόρους, οι οποίοι αν είχαν χορηγηθεί για κοινωνικούς και οικονομικούς σκοπούς θα είχε αλλάξει η μορφή του κόσμου και θα είχαν σωθεί εκατομμύρια παιδιά που πεθαίνουν ανά τον κόσμο². Το πρόβλημα του χρέους των αναπτυσσομένων χωρών είναι πολυδιάστατο και πολυσύνθετο και ως τούτο οι επιπτώσεις του είναι πολυσήμαντες, απρόβλεπτες και σε μεγάλο βαθμό εκρηκτικές . Η αδυναμία των χωρών αυτών να εξοφλήσουν το χρέος τους ολικά ή μερικά αναστατώνει τη διεθνή χρηματαγορά με απίστευτες συνέπειες για όλη διεθνή οικονομία.

Το θέμα αυτό εκφράζει τις δικές μου αντιλήψεις και αιτιολογεί τους λόγους για τους οποίους αποφάσισα να ασχοληθώ με το εν λόγω ζήτημα, πέρα από το γεγονός της καταγωγής μου . Πιστεύω, πως στην ανάλυση, όλα τα σημερινά δεινά των οικονομιών όλου του κόσμου έχουν σαν αίτια τις πρώτες πετρελαϊκές κρίσεις και τα συνακόλουθα, όσο και αν έχουν ανακάμψει. Διότι οι εξελίξεις συνεχίζονται και το χάσμα δεν έπαψε να μεγαλώνει μεταξύ αναπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών σε ζωτικούς τομείς όπως π.χ. στον τομέα της τεχνολογίας, στις διαρθρωτικές αλλαγές στις οικονομίες³ κ.λπ.

---

¹ B. ONIMODE, op. cit, σελ. 1, (1989).

² UN, unicef:2001 health report.

³ ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΥΤΡΗΣ, το εξωτερικό χρέος των αναπτυσσόμενων χωρών, εκδόσεις παραζήση, 1995.

ΜΕΡΟΣ 1

Αυτό το μέρος εξετάζει την προέλευση, το πεδίο και τη φύση της κρίσης ανάπτυξης στην ευρύτερη περιοχή της Υπό-Σαχάρα Αφρικής.

Στην επισήμανση των αιτιών της αφρικανικής κρίσης, η μεγαλύτερη προσοχή δίνεται από την ιστορική προοπτική στους εξωτερικούς παράγοντες, που επιδρούν στην ήπειρο αυτή. Η ανάλυση ενδιαφέρεται συγκεκριμένα για τις επιρροές στην αφρικανική ανάπτυξη των παγκοσμίων οικονομικών και γεωπολιτικών δυνάμεων - ειδικότερα, οι μεταβαλλόμενοι ρόλοι των, μετά- bretton Woods, διεθνών οργανισμών. Μετά από μια προσεκτική αξιολόγηση των αναπτυξιακών επιπτώσεών τους, το μέρος αυτό ολοκληρώνεται με αναλύσεις σχετικά με την οικονομική διακυβέρνηση και μερικές προτάσεις για τις εναλλακτικές λύσεις οικονομικής πολιτικής για την αφρικανική κρίση.

Πίνακας περιεχομένων

1. Εισαγωγή

2. Η κρίση ανάπτυξης: Φύση και διαστάσεις.

3. Η νεοφιλελεύθερη απάντηση στην κρίση ανάπτυξης από τα διεθνή
ιδρύματα - οργανισμούς

4. Παγκόσμια κρίση ολοκλήρωσης και εμβάθυνσης.

5. Συμπέρασμα: Στοιχεία της πρόκλησης και του ρόλου των διεθνών
οργανισμών.

1. Εισαγωγή

Εάν ακόμα υπάρχει μία αναπτυσσόμενη περιοχή στον κόσμο, όπου το βιοτικό της επίπεδο είναι τόσο φτωχό σήμερα όπως αυτό που ήταν περίπου 30 έτη πριν, αυτή είναι της νότιας Σαχάρας Αφρικής (εφεξής καλούμενη Αφρική). Από το 1997, η περιοχή αποτελείται από 46 «μαύρες» δημοκρατίες με διαφορετική ιστορική κληρονομιά και οικονομικά χαρακτηριστικά και με συνολικό πληθυσμό περίπου 700 εκατομμυρίων κατοίκων. Το ΑΕΠ της νότιας Σαχάρας Αφρικής, κατά κεφαλήν σε δολάρια ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένης της Νότιας Αφρικής, ήταν \$560 σε σύγκριση με το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα \$4.230 για τη Λατινική Αμερική, \$750 για την Κίνα και 24.710 για το βιομηχανοποιημένο κόσμο (πίνακας παραρτημάτων 1). Η ομαδοποίηση των χωρών για αυτήν την περιοχή, όπως αρχικά επινοείται από την Παγκόσμια Τράπεζα (1979), είναι βασισμένη στη γεωγραφική θέση και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Εν τούτοις, η περιοχή δεν πρέπει να θεωρηθεί ως ομοιογενής οικονομική μονάδα: Το μέγεθος του πληθυσμού αυτών των χωρών ποικίλλει, από αυτόν της Νιγηρίας με τα 80 εκατομμύρια των κατοίκων, στις Σεϋχέλλες με τα μόλις 100.000 των κατοίκων ενώ το κατά κεφαλήν ΑΕΠ το 1997 κυμάνθηκε από τα \$3.370 στη Νότια Αφρική μέχρι τα μόλις \$440 στη Νιγηρία (πίνακας παραρτημάτων 1). Η περιοχή περιλαμβάνει επίσης τρεις χώρες εξαγωγείς πετρελαίου τη Νιγηρία, της Αγκόλα και τη Γκαμπόν, των οποίων τα σχέδια για την οικονομική ανάπτυξη διαφοροποιούνται από εκείνα της υπόλοιπης ηπείρου. Ωστόσο, παρά τις μερικές ευδιάκριτες παραλλαγές που παρουσιάζει μια μικρή ομάδα χωρών⁴, η περιοχή συνολικά έχει

⁴Σε μια πρόσφατη έκθεση Παγκόσμιας Τράπεζας (1998/99), επτά της Αφρικής χώρες - Μποτσουάνα, Γκαμπόν, Μαυρίκιος, Mayotte, Reunion, Σεϋχέλλες, και Νότια Αφρική - παρατίθενται όπως

αντιμετωπίσει σχετικά παρόμοια προβλήματα ανάπτυξης. Η ήπειρος έχει τη μεγαλύτερη επίπτωση της φτώχειας στον πλανήτη. Το 1990, το μερίδιο της περιοχής στην παγκόσμια φτώχεια ήταν 30 % με ανοδική τάση, που διαμορφώνει το ποσοστό αυτό σε 40% το έτος 2000⁵.

Η οικονομική επίδραση στο νότο των περιοχών της Σαχάρας από την πρώτη παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση στις αρχές της δεκαετίας του '70 είναι πολύ μικρή. Ενώ μερικές χώρες όπως η Μποτσουάνα, το Καμερούν, η Γάμπια, και ο Μαυρίκιος, έχουν ξεπεράσει καλύτερα την κρίση ανάπτυξης που έχει επηρεάσει την περιοχή, το υπόλοιπο της ηπείρου έχει δει περισσότερο από τρεις δεκαετίες οικονομικής στασιμότητας με φθίνουσες τάσεις. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης, που φθάνει το 4,0% το 1995-97 δείχνει μερικά αισιόδοξα σημάδια της οικονομικής ανάκαμψης στην Αφρική. Λαμβάνοντας όμως υπόψη το υψηλό ποσοστό αύξησης του πληθυσμού, κοντά στο 3% το χρόνο, που μεταφράζεται σε περίπου ένα τοις εκατό ετήσιας αύξησης στο κατά κεφαλήν εισόδημα, διαπιστώνουμε ότι η υψηλή αύξηση του 1995-97 δεν μείωσε τους πραγματικούς αριθμούς φτωχών στην ήπειρο. Η Παγκόσμια Τράπεζα υπολογίζει ότι τουλάχιστον ένα ετήσιο ποσοστό αύξησης 4,7 τοις εκατό θα απαιτηθεί για να επιτευχθεί μια μείωση του απόλυτου μεγέθους της ένδειας της ηπείρου⁶. Υπάρχει επίσης το θέμα για πόσο καιρό η μεγέθυνση της Αφρικής μπορεί να διατηρηθεί, λαμβάνοντας υπόψη την τρέχουσα οικονομική αναταραχή στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Αυτό το μέρος εξετάζει την προέλευση, το πεδίο και τη φύση της κρίσης στην ανάπτυξη της νότιας Σαχάρας Αφρικής (ενότητα 2) και

ανήκοντας στην ανώτερη μέση εισοδηματική ομάδα (που καθορίζεται για την κατά κεφαλήν εισοδηματική σειρά \$3.126 - \$9.633). Σημειώστε ότι εκτός από τη Νότια Αφρική, το υπόλοιπο αποτελείται από τις μικρές χώρες (Γκαμπόν και Botswana) και τις δημοκρατίες νησιών. ¶

2 UNDP, ανθρώπινη έκθεση 1991 ανάπτυξης (Νέα Υόρκη: πανεπιστημιακός Τύπος της Οξφόρδης, 1991). ¶ σελ. 23. ¶

3. Παγκόσμια Τράπεζα, ανθρώπινο δυναμικό και τμήμα φτώχειας, περιοχή της Αφρικής: ¶ Έκθεση θέσης σχετικά με την φτώχεια στο υπό - Σαχάρας Αφρική, 1994, Ουάσιγκτον,

εξετάζει τις αιτίες της κρίσης από μια πρόσφατη ιστορική προοπτική (ενότητα 3). Ενώ υπάρχει ανταγωνισμός και συμπληρωματικές εξηγήσεις για τις αιτίες της αφρικανικής κρίσης, η ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στους εξωτερικούς παράγοντες στην παγκόσμια οικονομία (ενότητα 4).

Οι αφρικανικές οικονομίες είναι πρωτόγονες και εύθραυστες σε σχέση με άλλες περιοχές από τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Είναι επίσης ιδιαίτερα τρωτές στους εξωτερικούς κλονισμούς. Οι παγκόσμιες οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις έχουν διαδραματίσει έτσι έναν κρίσιμο ρόλο στον καθορισμό των σχεδίων της ανάπτυξης στην Αφρική.

Το μέρος αυτό ολοκληρώνεται με τις αναλύσεις σχετικά με τους παράγοντες της στρατηγικής ανάπτυξης που θα απαιτούνταν για την καθαρή επιβίωση ή την οικονομική ανάκαμψη στα πλαίσια της σύγχρονης παγκόσμιας οικονομίας (ενότητα 5).

2. Η κρίση της ανάπτυξης: Φύση και διαστάσεις

Η μετά-ανεξαρτησία στην Αφρική είχε δοκιμάσει μια μέτρια οικονομική ανάπτυξη μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '70 όταν χτύπησε η πρώτη παγκόσμια πετρελαϊκή κρίση την ήπειρο (πίνακας 1). Αυτή η περίοδος για μια δεκαετία και ένα μισό μετά από την ανεξαρτησία βεβαίωσε τις εισροές των παραχωρητικών ξένων κεφαλαίων, καθώς επίσης και των σχετικά ευνοϊκών όρων του εμπορίου για τις αφρικανικές εξαγωγές, οι οποίες ενισχύθηκαν από την οικονομική ανάπτυξη του βιομηχανοποιημένου κόσμου. Πολλές χώρες της Αφρικής ήταν σε θέση να βελτιώσουν τις βιομηχανικές υποδομές τους, καθώς επίσης και τις εκπαιδευτικές και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες, όπως αυτές της υγείας.

Πίνακας 1 Ποσοστά αύξησης του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ 1966-98.

	1966-73	1974-90	1991-97	1998
World	2.9	1.1	0.8	0.3
Sub-Saharan Africa	2	-0.9	-0.2	-0.5
Industrialized world	3.8	2	1.4	1.1
Asian NIEs	7.9	6.7	5.6	-3
Other Asia	2.9	4.3	6.9	1
Latin America	3.9	0.3	1.5	1
Middle East and N.Africa	5.8	-2	0.6	-0.5
E.Europe & Central Asia	5	2.1	-4.7	0

Πηγή: Στοιχεία Παγκόσμιας Τράπεζας

Από τον τετραπλασιασμό το 1973 των διεθνών τιμών του πετρελαίου, ουσιαστικά όλες οι εξαρτώμενες από την ενέργεια χώρες της Αφρικής επηρεάστηκαν σοβαρά. Μετατοπίζοντας στα ύψη τα εμπορικά ελλείμματα που οδήγησαν στην αρχή της συσσώρευσης στο εξωτερικό χρέος, ακολούθησε μια διαδικασία αποβιομηχάνισης. Χωρίς μια επαρκή περίοδο για τη διαρθρωτική προσαρμογή από τον πρώτο κλονισμό της κρίσης, η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, που ακολούθησε αρκετά έτη αργότερα προς το τέλος της δεκαετίας του '70 επέφερε ένα ακόμη καταστρεπτικό χτύπημα στις αφρικανικές οικονομίες. Επιπλέον, οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις ακολουθήθηκαν από τις μειωμένες τάσεις στις αφρικανικές τιμές εξαγωγής.

Στα επτά έτη από το 1985 ως το 1992 οι όροι του εμπορίου της Αφρικής μειώθηκαν κατά τον ετήσιο μέσο όρο 3,85%, ο οποίος αναφερόταν στη μεγαλύτερη πτώση στον αναπτυσσόμενο κόσμο (Mengisteab 1996 πίνακας 3-4). Ο Yane (1996, p19.) επισημαίνει ότι κατά τη διάρκεια της

δεκαετίας του '80 οι αιχμηρότερες πτώσεις ήταν στις τιμές του καφέ και του κακάο. Οι τιμές του κακάο έγιναν δεκαπέντε φορές χαμηλότερες μέχρι το 1980. Αυτά τα προϊόντα ήταν σημαντικά προϊόντα εξαγωγής. Το σχετικό εισόδημα απ' αυτά τα προϊόντα για δεκαπέντε χώρες της Αφρικής κάλυπτε την ανάγκη των εισαγωγών των κεφαλαιουχικών αγαθών τους. Για τις χώρες εξαγωγής πρώτης ύλης, οι πτώσεις στις τιμές προέκυψαν κατά ένα μεγάλο μέρος από την ταυτόχρονη ανάπτυξη στο βιομηχανοποιημένο κόσμο των συνθετικών υποκατάστατων των αρχικών προϊόντων.

Η δεκαετία του '80 ήταν μια περίοδος εχθρικού παγκόσμιου περιβάλλοντος στην Αφρική. Η βιομηχανοποιημένη δύση άρχισε να προσφεύγει στις όλο και περισσότερο προστατευτικές εμπορικές πολιτικές ως αποτέλεσμα των διεθνοποιημένων πετρελαϊκών επιπτώσεων στις οικονομίες τους. Τα αφρικανικά έθνη αντιμετώπισαν σύντομα τους αυξανόμενους εμπορικούς περιορισμούς του ΟΟΣΑ. Οι πιο αυστηροί όροι επιβλήθηκαν στη λήψη των δανείων από τους χρηματοδοτικούς οργανισμούς. Ο αυξανόμενος προστατευτισμός στη δεκαετία του '80 απεικόνισε ένα κύμα στη δύση της αντεπανάστασης για την οικονομική φιλελευθεροποίηση - μια ιδεολογία που απαίτησε την απελευθέρωση των συναλλαγών, χωρίς καμία ενίσχυση και μεταρρύθμιση στην αγορά της Αφρικής.

Αυτές οι αφρικανικές δεσμεύσεις έχουν συντεθεί από την κακώς-χρηματοδοτημένη ανθρώπινη και φυσική βάση της ηπείρου⁷. Η χαμηλή παραγωγικότητα, οι υψηλές δαπάνες της επένδυσης, και η υπερβολική

⁷ Σ' αυτή την εργασία δεν αξιολογείται το σχετικό βάρος των εσωτερικών παραγόντων εναντίον των εξωτερικών όρων στην πρόκληση της αφρικανικής κρίσης. Εκτός από τη δυσκολία στη λήψη των απαραίτητων στοιχείων, αυτό περιλαμβάνει τα εννοιολογικά και ιδεολογικά προβλήματα στον καθορισμό της λειτουργικής έννοιας "εξωτερικός" και "εσωτερικός."

παρέμβαση των κυβερνήσεων σε πολλά αφρικανικά έθνη έχουν γυρίσει μακριά τους δυτικούς επενδυτές από την ήπειρο. Το αποτέλεσμα των μειωμένων τιμών εξαγωγής, ο προστατευτισμός στη δύση, η διάλυση των εισροών ιδιωτικών πόρων έχουν σαν αποτέλεσμα οι περισσότερες χώρες της Αφρικής να αντιμετωπίζουν τα αιώνια εμπορικά ελλείμματα που χρηματοδοτούνται από το εξωτερικό χρέος που υφίσταται από τις κυβερνήσεις τους. Από την αρχή της δεκαετίας του '70 τα εξωτερικά χρέη της Αφρικής έχουν αυξηθεί σε ένα ποσοστό μεγαλύτερο από το ΑΕΠ της περιοχής (πίνακας 2).

Πίνακας 2: Δείκτες εξωτερικού χρέους: Υπό-Σαχάρα Αφρική σε σχέση όλα τα αναπτυσσόμενα έθνη.

Debt shares (%)	1980	1990	1999
Debt stocks / Exports			
Sub-Sahel Africa	68.5	209.6	225.1
All Developing nations	88.3	162.5	136.6
Debt stocks / GNP			
Sub-Sahel Africa	23.5	63.0	75.8
All Developing nations	20.3	34.2	41.5
Debt Service / Exports			
Sub-Sahel Africa	7.2	12.9	14.8
All Developing nations	13.5	18.3	18.7
Concessional / Debt stocks			
Sub-Sahel Africa	26.9	33.1	39.1
All Developing nations	18.2	21.5	18.6

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα: Σφαιρική χρηματοδότηση ανάπτυξης, 2000.

Η οικονομική στασιμότητα καθ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 και της πρόωρης δεκαετίας του '90 μείωσε σταθερά το βιοτικό επίπεδο. Όπως παρουσιάζεται από τον πίνακα 1, μεταξύ 1991 και 1995 οι αφρικανικές οικονομίες αυξήθηκαν από έναν μόνο μέσο όρο 1,5 τοις εκατό ετησίως. Το κατά κεφαλήν Εισόδημα συνέχιζε να μειώνεται. Η εκβιομηχάνιση παρουσίασε κάμψη, καθώς η αύξηση της παραγωγής, που υπολογίσθηκε κατά μέσο όρο στο 2,3 τοις εκατό στη δεκαετία του '80, μειώθηκε κάτω από το 4 τοις εκατό στο πρώτο μισό της δεκαετίας του '90. Το μειωμένο βιοτικό επίπεδο έχει συνοδευτεί επίσης από τις γενικές πολιτικές κρίσεις και τις εθνικές συγκρούσεις στις διάφορες χώρες της Αφρικής. Δεδομένου ότι οι αφρικανικές κυβερνήσεις απέτυχαν να προφυλάξουν τους πολίτες τους από την οικονομική κρίση, άρχισαν να χάνουν την πολιτική νομιμότητά τους. Σημειώνεται ότι οι αφρικανικές κυβερνήσεις θεωρούνται γενικά ότι εξυπηρετούν μία μερίδα του κόσμου σχετικά με τη διανομή των πениχρών πόρων μεταξύ των διαφορετικών εθνικών ομάδων, θρησκευτικών οντοτήτων και κοινωνικών τάξεων μέσα

στο έθνος. Στη μέση μιας οικονομικής μείωσης, οι πολιτικές κρίσεις και οι κοινωνικές συγκρούσεις εντάθηκαν σε όλη την περιοχή, η οποία αποτέλεσε σημαντική απειλή για τη δημιουργία έθνους, καθώς επίσης και φραγμό στις προοπτικές για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων.

~~Το αποτέλεσμα του ψυχρού πολέμου την τελευταία δεκαετία του~~
 '80 ήταν η περαιτέρω απομόνωση της Αφρικής από το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα. Όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες προέκυψαν ως ηγεμονική δύναμη στη παγκόσμια οικονομία, μια νέα παγκόσμια οικονομική τάξη άρχισε να καθιερώνεται. Η παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση, η απελευθέρωση εμπορίου, η πιο ελεύθερη κινητικότητα του κεφαλαίου και οι εγκαταστάσεις παραγωγής στα σύνορα, έχουν γίνει η σφραγίδα της νέας παγκόσμιας διαταγής. Ελευθερωμένη από την πολιτική ανάγκη στην εποχή ψυχρού πολέμου να ενισχυθεί ο αναπτυσσόμενος κόσμος, η βιομηχανοποιημένη δύση άρχισε να φανερώνει το μη ενδιαφέρον για την ήπειρο και να αποσυνδεθεί από την Αφρική⁸. Κατά τη διάρκεια της εποχής του ψυχρού πολέμου οι χώρες της Αφρικής, όπως άλλα αναπτυσσόμενα έθνη ήταν σε θέση να αντλήσουν πολλές οικονομικές παραχωρήσεις από τη δύση και την ανατολή. Αποκόμισαν συχνά τα οφέλη από το παιχνίδι από τις δύο υπερδυνάμεις του ενός ενάντια στον άλλο. Το εμπόριο και το κεφάλαιο της δυτικής Ευρώπης, που παραδοσιακά κατευθύνθηκαν στην Αφρική, εκτράπηκαν στην Ανατολική Ευρώπη και η επίσημη ξένη ενίσχυση στην Αφρική από τις Ηνωμένες Πολιτείες, καθώς επίσης και από τις πολύπλευρες χορηγίες

⁸ Παραδείγματος χάριν, το εμπόριο μεταξύ των ΗΠΑ και της Αφρικής τα τελευταία χρόνια είναι ασήμαντο. Παρά τον πληθυσμό 800 εκατομμύριο in 1997 της, η Αφρική αποτέλεσε μόνο ένα τοις εκατό του ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ εμπορίου. Η Αφρική εξήγαγε \$16,4 δισεκατομμύρια στις Ηνωμένες Πολιτείες στο ίδιο έτος, από το οποίο 70 τοις εκατό αποτελέστηκαν από τις πωλήσεις πετρελαίου από δύο χώρες της Νιγηρίας και της Αγκόλα.

που μειώθηκαν με την επιβολή ενός παγκόσμιου φιλελεύθερου οικονομικού καθεστώτος.

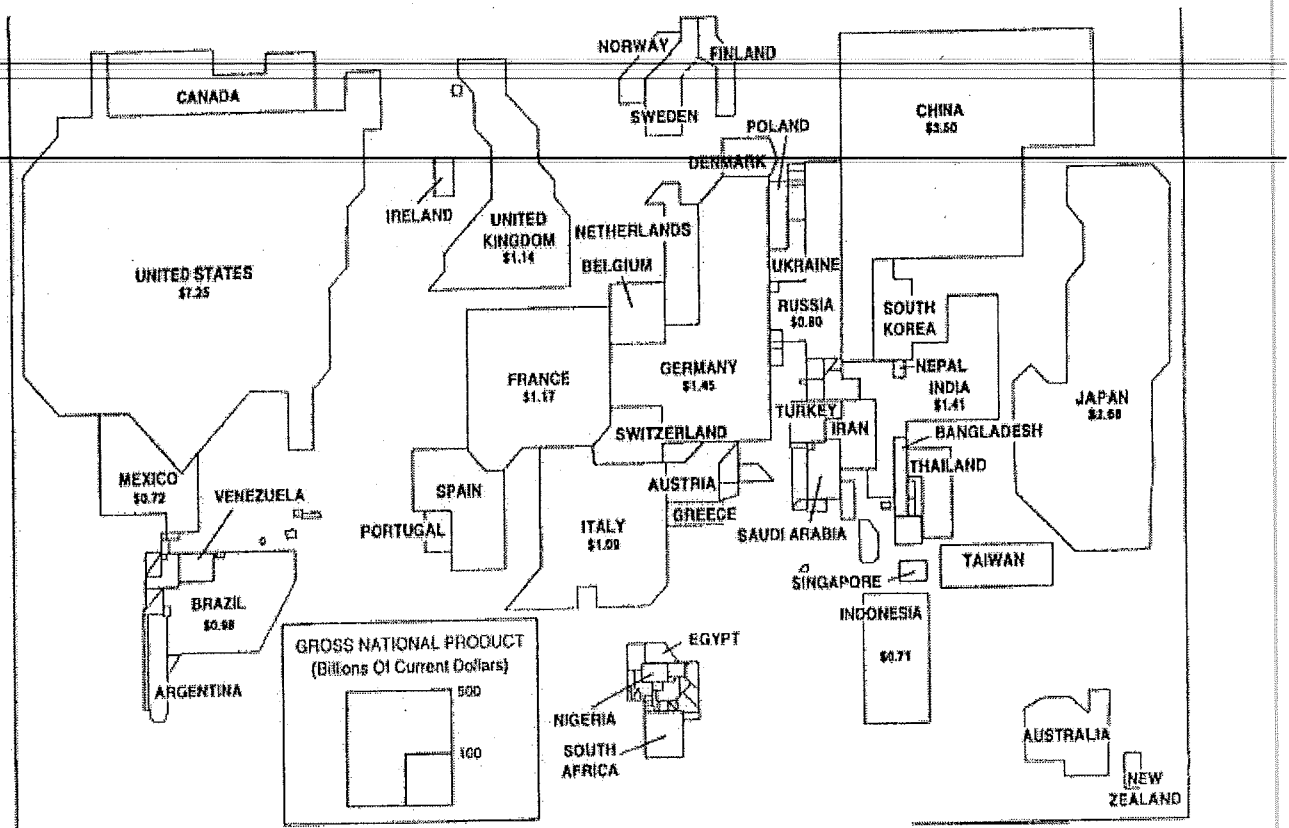
Η νότια Σαχάρα της Αφρικής είναι ίσως τώρα η πλέον περιθωριοποιημένη αναπτυσσόμενη περιοχή. Το 1990, το μερίδιο της Αφρικής στη συνολική παγκόσμια παραγωγή και οι εξαγωγές ήταν λιγότερο από 1,5 τοις εκατό και 0,7 τοις εκατό, αντίστοιχα⁹, εκτιμώντας ότι το αφρικανικό μερίδιο στον παγκόσμιο πληθυσμό ήταν κοντά στο 7,5%. Αυτό είναι τόσο οριακό που όπως φαίνεται στο χάρτη που συγκρίνει το ΑΕΠ της χώρας, ολόκληρη η νότια Σαχάρα αφρικανική περιοχή, εκτός της νότιου Αφρικής¹⁰, έχει σχετικό μέγεθος ίσο με το Βέλγιο (σχήμα 1).

---

⁹ ΔΝΤ, κόσμος & οικονομική προοπτική, Ουάσιγκτον, 1993, Οκτωβρίου σελ.125.

¹⁰ Η Νότια Αφρική αποτελεί περίπου 40% του συνολικού ΑΕΠ της περιοχής.

Σχήμα 1. Χαρτογράφημα ακαθάριστων εθνικών προϊόντων

Πηγή: Shutz & de Souza (1998, p.10)

Όσον αφορά στη βαρύτητα της κρίσης της Αφρικής, η Αφρική έχει γίνει τώρα η μόνη ήπειρος στην οποία η φτώχεια αυξάνεται. Όπως φαίνεται στον πίνακα 1, η πτώση στο πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα διατηρήθηκε στην Αφρική κατά τη διάρκεια του μεγαλύτερου μέρους της περιόδου από το 1974 ως το 1998. Περαιτέρω, ο πίνακας 3 παρουσιάζει την απόδοση της ομάδας των 42 φτωχότερων εθνών του κόσμου για τα οποία τα στοιχεία ήταν διαθέσιμα. Οι επιλεγμένες χώρες προσδιορίστηκαν από το Ο.Η.Ε ως "οι πιο λιγότερο αναπτυσσόμενες" από την άποψη του πολύ χαμηλού κατά κεφαλήν ΑΕΠ και των

εύθραυστων ανθρώπινων και περιουσιακών στοιχείων. Τα Υπό-Σαχάρα αφρικανικά έθνη αποτελούν τη μερίδα του λέοντος της ομάδας των 49 λιγότερο αναπτυγμένων χωρών (LDC), που αποκλείουν 12 μη-αφρικανικά έθνη που αποτελούνται από το Μπαγκλαντές, Μπουτάν, Καμπότζη, Αϊτή, Λάος, Νεπάλ, Υεμένη και πέντε δημοκρατίες νήσων στον ειρηνικό ωκεανό. Ο πίνακας δείχνει την ακραία φτώχεια, όπως μετριέται από το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα, η οποία έχει εμβαθυνθεί και επιδεινώνεται στην Αφρική. Η επίπτωση της φτώχειας στην Αφρική όχι μόνο είναι η πιο διαδεδομένη αλλά επίσης είναι αυξανόμενη γρηγορότερα συγκριτικά με άλλες περιοχές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ ΑΕΠ λιγότερων Αναπτυγμένων χωρών ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΥΞΗΣΗΣ ΑΕΠ, 1990-2000
(Ετήσιο μέσο ποσοστό αύξησης, ποσοστό)

	Real GDP growth		Real GDP per capita growth	
	1990-1996	1997-2000	1990-1996	1997-2000
Least developed countries(LDCs)	2.8	4.5	0.3	2.1
LDCs (excluding Bangladesh)	2	4.2	-0.2	1.6
African LDCs	1.5	4.1	-0.7	1.5
Asian LDCs	4.5	5	2.6	3.0
Island LDCs	3	3.6	1.9	0.8
Other developing countries	3.5	3.3	2.3	1.9

Πηγή: UNCTAD: Η έκθεση λιγότερο αναπτυγμένων χωρών 2002 .

Οι πρόσφατες εκτιμήσεις των Ηνωμένων Εθνών επίσης δείχνουν ότι το ποσοστό αυτάρκειας σε δημητριακά για την περιοχή συνολικά μειώθηκε από ένα μέγιστο σημείο 97% κατά τη διάρκεια του 1969-71 σε

86% το 1988-90¹¹. Η καθημερινή λήψη θερμίδων είναι πλέον στο 92 τοις εκατό των απαιτήσεων, έναντι 109 τοις εκατό σε όλες τις άλλες αναπτυσσόμενες χώρες¹². Ο υποσιτισμός, ο λιμός και οι ασθένειες είναι πιο διαδεδομένα σήμερα στην Αφρική απ' 'ότι ήταν μια γενιά πριν.

~~Σύμφωνα με την ίδια έκθεση του Ο.Η.Ε, η κρίση είτε θα κάνει τα πράγματα χειρότερα είτε τουλάχιστον αναμένεται να συνεχιστεί επί μεγάλο χρονικό διάστημα. Μέχρι το 2010 ελλείψει μιας σημαντικής προσπάθειας να ωθηθεί δραστικά η ενδογενής παραγωγή τροφίμων και ζωικού κεφαλαίου, περίπου 300 εκατομμύριο άνθρωποι, που είναι το ένα τρίτο του πληθυσμού της ηπείρου, θα υποστεί χρόνιο υποσιτισμό. Η ήπειρος, που έχει μπει ήδη βαθιά στην οικονομική κρίση και είναι βαριά εξαρτώμενη από την επισιτιστική βοήθεια, αντιμετωπίζει την προοπτική των καθαρών εισαγωγών δημητριακών, οι οποίες αναμένεται να διπλασιαστούν και να φθάσουν σε περισσότερο από 20 εκατομμύρια τόνους ετησίως μέχρι το 2010.~~

Σχετικές με την οικονομική πτώση, η πληθυσμιακή έκρηξη και η περιβαλλοντική επιδείνωση, απεικονίζουν τις πρόσθετες διαστάσεις της κρίσης, με αντίκτυπο στην ίδια την βιολογική επιβίωση στην Αφρική. Το γενικό ποσοστό γονιμότητας της ηπείρου, που υπολογίστηκε κατά 6,5% το 1992 ήταν σχεδόν δύο φορές του μέσου όρου του αναπτυσσόμενου κόσμου και μεταξύ του υψηλότερου στον κόσμο¹³. Με ένα μειωμένο ποσοστό θνησιμότητας, το καθαρό ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού υπολογίστηκε σε 3 τοις εκατό και ο πληθυσμός των 503,5 εκατομμυρίων το 1992 αναμένεται να φθάσει σε περίπου 1.200 εκατομμύρια μέχρι το έτος 2025. Αυτό θα αποτελέσει περίπου το 7,5%

¹¹ Ηνωμένα Έθνη (1993-94: 8). Το ποσοστό αυτάρκειας για όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες το 1988-90 ήταν 91%.

¹² UNDP, ανθρώπινη έκθεση ανάπτυξης (πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, 1994)

¹³ Δείτε τον πίνακα 1 για τις πηγές πληροφοριών.

του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού, ενώ ο αφρικανικό ΑΕΠ αποτελεί ένα πενιχρό 1,1% του παγκόσμιου συνόλου. Ως αποτέλεσμα της υψηλής γονιμότητας και της μειωμένης θνησιμότητας παιδιών, σχεδόν κάθε της χώρα Αφρικής παρουσιάζει τώρα μια δημογραφική πυραμίδα, όπου η βάση της είναι διευρυμένη, εξαιτίας του μεγάλου πληθυσμού των παιδιών που προέρχεται από το μεγάλο ποσοστό γεννητικότητας, ενώ λεπταίνει γρήγορα στις μεγαλύτερες ηλικίες, εξαιτίας του μεγάλου ποσοστού θνησιμότητας.

Σε ένα περιβάλλον αργής αύξησης και περιορισμένων ευκαιριών απασχόλησης, η ήδη επιβαρημένη ικανότητα των αφρικανικών κυβερνήσεων να παρέχουν επαρκείς κοινωνικές υπηρεσίες θα συνεχίσει να τονίζεται περαιτέρω. Η ταχεία ανάπτυξη των πληθυσμών των χωρών της Αφρικής είναι πιθανό να επιδεινώσει την φτώχεια στην ήπειρο.

Η αυξανόμενη φτώχεια που συνδέεται με την ταχεία ανάπτυξη του πληθυσμού - ιδιαίτερα των φτωχών αγροτικών περιοχών, οι περιοδικές ξηρασίες και η φύση των συστημάτων διάρκειας και ανάκαμψης της ικανότητας του εδάφους της Αφρικής, έχουν συμβάλει στην ισχυρή περιβαλλοντική υποβάθμιση. Η αποδάσωση στην Αφρική πραγματοποιείται σε ετήσιο ποσοστό 0,9 τοις εκατό του συνολικού δασικού περιβάλλοντος¹⁴. Έχει σημαντικές επιπτώσεις στην συγκομιδή προϊόντων, όπως ο καφές και το κακάο, που ανάγονται στην μεγάλη ξηρότητα του εδάφους. Το πόσιμο ύδωρ και το καυσόξυλο έχουν γίνει λιγοστά σε πολλές περιοχές, χαμηλώνοντας σοβαρά το ήδη θλιβερό βιοτικό επίπεδο. Τα φτωχά και ανεπαρκή καλλιεργήσιμα εδάφη και τα βοσκοτόπια έχουν γίνει σοβαρά προβλήματα, ειδικά στις χώρες της Σαχάρα¹⁵.

¹⁴ UNDP, ανθρώπινη έκθεση ανάπτυξης (πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, 1994).

¹⁵ Έχουν υπάρξει χρόνιες συγκρούσεις μεταξύ των νομάδων και των στατικών αγροτών - ιδιαίτερα στην Ανατολική Αφρική - πέρα από την πρόσβαση και τον έλεγχο του εδάφους. Η υποβάθμιση εδάφους ήταν ένας βασικός παράγοντας που συμβάλλει στην αυξανόμενη συχνότητα των συγκρούσεων.

Με την ανάπτυξη της φτώχειας και του υποσιτισμού, η Αφρική αντιμετωπίζει μια κρίση υγειονομικής περίθαλψης. Παραδείγματος χάριν, η επιδημία του AIDS είναι πολύ σοβαρή, ειδικά στην κεντρική αφρικανική περιοχή. Η επιδημία είναι πέρα από τον έλεγχο των πόρων-δεδομένης της κατάστασης της περιοχής. Ακόμη και οι ιάσιμες μολυσματικές ασθένειες, όπως η ελονοσία, συνεχίζουν να σκοτώνουν τα εκατομμύρια των ανθρώπων σε όλη την ήπειρο¹⁶. Όπως φαίνεται στον πίνακα 4, οι ανθρώπινοι δείκτες ανάπτυξης της νότιας Σαχάρας Αφρικής είναι τρομερά κάτω από άλλα αναπτυσσόμενα έθνη.

Πίνακας 4. Ανθρώπινοι δείκτες ανάπτυξης της Αφρικής

	All Developing Countries	Sub Saharan Africa
Population in absolute poverty (% of total)	31	54
Percentage of population with access to health care	81	59
Daily calorie supply as % of requirements (1988-90)	109	92
Infant mortality per 1,000 births (1992)	69	101
Annual population growth rate % (1967-92)	2.2	2.8
Projected population growth rate % (1992-2000)	1.9	3.4
Total fertility rates (1992)	3.8	6.5

Πηγές: UNDP: Ανθρώπινη έκθεση 1994 ανάπτυξης.

Αν και οι μακροπρόθεσμοι δείκτες, όπως η υπολογιζόμενη διάρκεια ζωής, η θνησιμότητα παιδιών, και το ποσοστό ατόμων με βασική εκπαίδευση, παρουσιάζουν μερικές βελτιώσεις κατά τη διάρκεια των ετών, άλλοι κοινωνικοί και οικονομικοί δείκτες φαίνεται να

¹⁶ Σύμφωνα με τις πρόσφατες εκτιμήσεις Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας, υπάρχουν μέχρι 500 εκατομμύριο περιπτώσεις της ελονοσίας με τα μοιραία περιστατικά που κυμαίνονται μεταξύ 1,5 και 3 εκατομμύριο ανθρώπων ετησίως. Περίπου 90 τοις εκατό αυτών των περιπτώσεων εμφανίζονται στην Αφρική.

λιμνάζουν ή να παρουσιάζουν δυσμενή εξέλιξη. Μια περαιτέρω ενοχλητική εικόνα που προκύπτει είναι η άνιση διανομή των κοινωνικών υπηρεσιών. Στις περισσότερες χώρες της Αφρικής, η πρόσβαση σε υπηρεσίες εκπαίδευσης, υγείας και στις κοινωνικές υπηρεσίες είναι πολύ καλύτερη για τις πλουσιότερες κοινωνικές ομάδες, των οποίων οι ανάγκες είναι λιγότερες¹⁷.

Συμπερασματικά, τα περίπλοκα οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά, και περιβαλλοντικά προβλήματα έχουν καταλήξει σε μια βαθιά γενική κρίση. Η παρατεταμένη κρίση που πολλές φορές προκαλεί τους εμφύλιους πολέμους και τη διακοπή της κρατικής διακυβέρνησης. Τα αποτελέσματα των εμφύλιων πολέμων και της βίας στην Αφρική έχουν παραγάγει ήδη το μεγαλύτερο αριθμό προσφύγων. Μέχρι το τέλος του 1993 υπήρξαν περίπου έξι εκατομμύρια πρόσφυγες από την αφρικανική ήπειρο, μέγεθος, που αποτέλεσε το 35,8 τοις εκατό του συνολικού αριθμού των παγκόσμιων προσφύγων¹⁸.

3. Η νεοφιλελεύθερη απάντηση στην κρίση ανάπτυξης από τα διεθνή ιδρύματα - οργανισμούς

Η οικονομική κρίση της Αφρικής, που εντάθηκε βαθμιαία από την αρχή της δεκαετίας του '70, παρουσίασε μια δύσκολη πρόκληση στην αναπτυγμένη κοινότητα. Καθώς η κρίση επιδεινώνονταν, οι χώρες – δανειστές, καθώς επίσης και άλλοι οργανισμοί και πολυμερή ιδρύματα χορηγών αντιλήφθηκαν τις επείγουσες ανάγκες για τις αλλαγές στα πολιτικά μέτρα, έτσι ώστε να αντιστραφούν οι μειωμένες τάσεις και να τοποθετηθούν οι αφρικανικές οικονομίες σε μια πορεία βιώσιμης ανάπτυξης. Στις αρχές της δεκαετίας του '80, η πολιτική απάντηση στην

¹⁷ Δείτε την Παγκόσμια Τράπεζα, "τα πολλά πρόσωπα της φτώχειας." <http://www.worldbank.org/aftdr/findings/english/find35.html>

¹⁸ Αμερικανική Επιτροπή για τους πρόσφυγες, έρευνα παγκόσμιων προσφύγων (Ουάσιγκτον, USCR, 1994), 40.

αφρικανική κρίση προέκυψε με τη μορφή προγραμμάτων διαρθρωτικής προσαρμογής (SAPs). Τα SAPs διατυπώθηκαν και υποστηρίχθηκαν από τους δύο οργανισμούς του Bretton Woods του διεθνούς νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και από την Παγκόσμια Τράπεζα (WB). Και οι δύο αυτοί οργανισμοί έχουν διαδραματίσει έναν κρίσιμο ρόλο στον καθορισμό του σχεδίου της αφρικανικής ανάπτυξης. Η Παγκόσμια Τράπεζα, αν και δεν έχει παρεκκλίνει από το αρχικό εννοιολογικό πλαίσιο της για τις μακροοικονομικές μεταρρυθμίσεις, άρχισε να εστιάζεται στα τελευταία έτη στη μικροοικονομική θεσμική ανάπτυξη για να ενισχύσει τη βιώσιμη ικανότητα της Αφρικής για την ανάπτυξη.

Η ώθηση των SAPs για την Αφρική είναι η φιλελευθεροποίηση της οικονομίας μέσω της αποδέσμευσης του κράτους από την οικονομική δραστηριότητα. Είναι βασισμένα στη συμβατική οικονομική θεωρία ότι μια βέλτιστη κατανομή των πόρων μπορεί μόνο να ληφθεί σε μια ανταγωνιστική, ελεύθερη αγορά όπου οι τιμές απεικονίζουν τις σχετικές ελλείψεις των πόρων. Για "να διαμορφωθούν οι τιμές δεξιά," είναι απαραίτητο να ελαχιστοποιηθεί ο ρόλος του κράτους στις οικονομικές υποθέσεις.

Αξίζει να επισημανθεί ότι πολλά αφρικανικά έθνη, συμπεριλαμβανομένης της Νιγηρίας, Τανζανίας, Γουινέα και τα περισσότερα μετά- ανεξαρτησίας σοσιαλιστικά καθεστάτα (Αιθιοπία, Κονγκό-Brazzaville, Αγκόλα, Μοζαμβίκη, Σομαλία) παρουσίασαν απροθυμία και επιφυλάξεις στην αποδοχή της τήρησης ορισμένων προϋποθέσεων του ΔΝΤ. Αυτά τα κράτη αν και ήταν κάτω από τους σκληρούς οικονομικούς όρους, είχαν μικρές δυνατότητες επιλογής και αποδέχτηκαν τελικά τα δάνεια ΔΝΤ δεδομένου ότι φοβήθηκαν μια απώλεια διεθνούς αξιοπιστίας.

Ένα SAPs αποτελείται τυπικά από δύο τμήματα: ο πρώτο που εξετάζει τα μακροοικονομικά μέτρα σταθεροποίησης, τα οποία είναι

κάτω από το έλεγχο του ΔΝΤ, και το δεύτερο που αναφέρεται στα μέτρα διαρθρωτικής προσαρμογής κάτω από τη διακυβέρνηση της Παγκόσμιας Τράπεζας. Οι πολιτικές σταθεροποίησης προορίζονται να αποκαταστήσουν τη μακροοικονομική σταθερότητα. Η διαρθρωτική προσαρμογή στοχεύει σε μια πιο μακροπρόθεσμη, συνεχή αύξηση μέσω της βελτιωμένης της κατανομής των πόρων και την αποδοτικότερη διαχείριση και στα δύο επίπεδα μικρό- και μακροοικονομικό. Στην περίπτωση της Αφρικής, μια συμφωνία για τα μέτρα σταθεροποίησης πρέπει να γίνει με το ΔΝΤ προτού εισαχθεί μια χώρα σε οποιοδήποτε πρόγραμμα διαρθρωτικής προσαρμογής. Οι χορηγοί και οι εμπορικές τράπεζες συχνά έχουν επιμείνει ότι η χώρα υποδοχής συνάπτει μια συμφωνία με το ΔΝΤ ή/ και την Παγκόσμια Τράπεζα ως προϋπόθεση για την οικονομική υποστήριξη.

Το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα έχουν κυβερνήσει τις οικονομίες περίπου 30 της χωρών Αφρικής. Πολλές αφρικανικές κυβερνήσεις, λαμβάνοντας υπόψη την τρομερή ανάγκη για το κεφάλαιο, έχουν λίγη επιλογή αλλά ξεκινούν τα μέτρα μεταρρύθμισης της αγοράς, όπως υπαγορεύεται από τις πολύπλευρες αντιπροσωπείες. Αν και διάφορες έμπειρες χώρες κέρδισαν την οικονομική ανάπτυξη, οι πολιτικές ρυθμίσεις δεν μπορούν σε γενικές γραμμές να κριθούν ότι επιτυγχάνουν τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και τη μείωση της φτώχειας στην ήπειρο. Αντίθετα, οι απαιτήσεις αυστηρότητας των SAPs επιδεινώνουν περαιτέρω την ήδη αυστηρή ανθρώπινη δυστυχία στην Αφρική.

Η κρίση ανάπτυξης που χτύπησε την ήπειρο έχει επιδεινωθεί. Στο συνολικό επίπεδο, παραδείγματος χάριν, το ΑΕΠ της Αφρικής μειώθηκε από έναν μέσο όρο 2,2 τοις εκατό ετησίως στη δεκαετία του '80. Σε εκείνες τις χώρες της Αφρικής με τα προγράμματα των ΔΝΤ-Παγκόσμιας τράπεζας, τα έξοδα στην υγεία μειώθηκαν κατά 50 τοις εκατό και στην

εκπαίδευση κατά 25 τοις εκατό κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80. Σε όλη την Αφρική τα συστήματα υγείας έχουν καταρρεύσει ελλείψει των φαρμάκων και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα πάσχουν από μια έλλειψη βιβλιοθηκών, εργαστηρίων και άλλων εγκαταστάσεων.

Ακόμη και στις χώρες που θεωρούνται ότι έχουν σημειώσει πρόοδο στο στάδιο της μεταρρύθμισης, τα ποσοστά μεγέθυνσης είναι πολύ χαμηλά. Η ίδια η Παγκόσμια Τράπεζα αναγνωρίζει ότι μετά από μια δεκαετία εφαρμογής των προγραμμάτων διαρθρωτικής προσαρμογής, πολλές χώρες της Αφρικής δεν έχουν πετύχει μια υγιή μακροοικονομική πολιτική¹⁹. Παραδείγματος χάριν, η Γκάνα - που θεωρείται ως περίπτωση επίδειξης της επέμβασης των ΔΝΤ-Παγκόσμιας Τράπεζας είναι τώρα επικριμένη για την οικονομική προοπτική της: υπολογίζεται ότι ο μέσος όρος των φτωχών στην Γκάνα δεν θα ξεπεράσει την γραμμή φτώχειας για άλλα πενήντα έτη. Στην αναδρομική εξέταση, ένα μεγάλο μέρος των δυσμενών συνεπειών των SAPs αποδίδεται στις θεμελιώδεις αρχές της στρατηγικής που προωθεί.

Το ΔΝΤ χορηγεί τα δάνεια στις προβληματισμένες χώρες, αλλά επιμένει ότι οι κυβερνήσεις πρέπει να κόψουν τις δαπάνες τους, που οδηγούν στη μείωση των κοινωνικών εξόδων και των οφελών για τους εργαζομένους και τους φτωχούς και πρέπει να πωλήσει τα προτερήματά τους στους ξένους επενδυτές. Ο σκοπός αυτών των προγραμμάτων είναι να καταστήσει μια χώρα ελκυστική στους ξένους επενδυτές και να ενθαρρυνθούν οι φτηνότερες εξαγωγές. Το αποτέλεσμα γενικά που βγαίνει είναι αυξανόμενα κέρδη για τις πολυεθνικές εταιρίες και παράλληλα αυξανόμενη φτώχεια και ανεργία για τους εργαζόμενους της Αφρικής. Σε αυτό το πλαίσιο, μερικοί αφρικανικοί κριτικοί βλέπουν τα SAPs ως διεθνή συσκευή που υποστηρίζει ακούσια μια ενδογενή

¹⁹Ηνωμένα Έθνη (1993-94: 18). η άμεση ξένη επένδυση στην Αφρική είναι τόσο ασήμαντη που δεν μετριέται ακόμη και στην πιο πρόσφατη μελέτη Παγκόσμιας Τράπεζας.

κεφαλαιοκρατική κατηγορία ενάντια στο εθνικό συμφέρον των φτωχών μαζών του πληθυσμού.

Αυτή είναι η νεοφιλελεύθερη λύση για την κατάσταση της Αφρικής σε αντίθεση με την αφρικανική πραγματικότητα σχετικά με την φτώχεια. Τα SAPs στην ουσία σχεδιάζονται για να προωθήσουν την οικονομική ανάπτυξη με την ενίσχυση της οικονομικής αποδοτικότητας μέσω του συστήματος της αγοράς. Η ανακατανομή του εισοδήματος αφήνεται στο σύστημα αγοράς. Στην πραγματικότητα, εντούτοις, έχει αποδειχθεί ότι η προοδευτική ανακατανομή του εισοδήματος λειτουργεί σπάνια αυθόρμητα σε μια οικονομία της αγοράς. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στην περίπτωση της Αφρικής, όπου η ένδεια είναι κατά ένα μεγάλο μέρος ένα φαινόμενο αγροτικής επιβίωσης, που είναι ο κυρίαρχος τρόπος παραγωγής. Οι περισσότεροι από τους φτωχούς (περίπου 60% του συνολικού πληθυσμού) στην Αφρική εξαρτώνται από τη γεωργία, ενώ ένα μεγάλο μέρος SAPs έχει προοριστεί για να εξετάσει τις οικονομικές δραστηριότητες που λειτουργούν μέσα στο επίσημο σύστημα αγοράς. Παραδείγματος χάριν, ένα τυπικό πακέτο του ΔΝΤ περιλαμβάνει τις αποδεσμεύσεις τιμών, την υποτίμηση, και την προώθηση των εξαγωγών. Τα οφέλη αυτού του πακέτου έχουν περιοριστεί ουσιαστικά σε έναν μικρό αριθμό, προσανατολισμένων προς τις εξαγωγές, παραγωγών²⁰.

Επιπλέον, η κυρίαρχη φτώχεια στην Αφρική δεν προκαλείται τόσο πολύ από τη χαμηλή παραγωγικότητα της οικονομίας όσο από άλλες κοινωνικές δυνάμεις που παράγουν τις θεμελιώδεις δυσαναλογίες στη χρήση των πόρων. Συχνά, ένα αναποτελεσματικό και αλλοιωμένο σύστημα διακυβέρνησης οδηγεί σε μια ασύμμετρη διανομή των πόρων σε

---

²⁰ Εν προκειμένω, μια έρευνα από την Παγκόσμια Τράπεζα (1995) δείχνει ότι μεταξύ 1985 και 1992 το ποσοστό του υπό - Σαχάρας αφρικανικός πληθυσμός που ζει κάτω από το όριο ένδειας αυξήθηκε κατά 1,5%.

μία αυτό-εξυπηρετούμενη ελίτ. Παραδείγματος χάριν, η πολιτική εμποδίζει την πρόοδο στη αναδιοργάνωση του εδάφους. Οι φτωχοί αγρότες της Αφρικής είναι μακριά από τις πόλεις και δεν έχουν επιρροή στην πολιτική των ελίτ και κατά συνέπεια δεν αποτελούν τον πληθυσμό – στόχο των διαφόρων πολιτικών. Οι φτωχοί αγρότες έχουν περιορισμό στην πρόσβαση σε πιστώσεις και στις εκτεταμένες υπηρεσίες του τριτογενούς τομέα (πληροφόρηση, επιμόρφωση κ.ά.), γεγονός που επιδεινώνει την αγροτική φτώχεια. Σε αυτό το πλαίσιο, οι πολιτικές διαρθρωτικής προσαρμογής, που τείνουν να εστιάσουν στα μακροοικονομικά προβλήματα έχουν αποτύχει να ωφελήσουν τον αγροτικό, φτωχό πληθυσμό και κατηγορούνται για την επιδείνωση της φτώχειας²¹.

Έτσι, οι πολίτες των αναπτυσσόμενων χωρών άρχισαν να διαμαρτύρονται ενάντια στις πολιτικές SAP. Οι ταραχές έχουν ξεσπάσει μετά από τις διατεταγμένες επιχορηγήσεις τιμών από το ΔΝΤ, οι οποίες αύξησαν τις τιμές σε αγαθά όπως το ψωμί και η βενζίνη. Αλλά επειδή το ΔΝΤ αντλεί την αρμοδιότητά του από τις πλούσιες χώρες, όπου οι πολιτικές συχνότερα και ευκολότερα εφαρμόζονται και όχι από τα φτωχά έθνη, τα τελευταία αντιδρούν έντονα. Προ της δεκαετίας του '80, η πολιτική ορμή των SAPs έχει αυξηθεί στις πιο ακμάζουσες χώρες, καθώς επίσης και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Δεδομένου ότι η διαρθρωτική προσαρμογή βάσει των σχεδίων του ΔΝΤ κατά τη διάρκεια της ασιατικής οικονομικής κρίσης το 1997 και το 1998 κατέστησε την οικονομική συστολή στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες πολύ χειρότερη, τα ζητήματα διαρθρωτικής προσαρμογής έτυχαν αντικείμενο διαφωνίας προς το πρόσωπο του ΔΝΤ. Εν τω μεταξύ, παγκόσμια κινήματα κερδίζουν όλο και περισσότερο την υποστήριξη για την ιδέα της ακύρωσης του χρέους για τις φτωχότερες χώρες.

²¹ έρευνα από την Παγκόσμια Τράπεζα (1995).

Η αποτυχία SAPs αναγνωρίστηκε επίσημα σε ένα διεθνές συμπόσιο στην αφρικανική οικονομική ανάκαμψη στο Καρτούμ το Μάρτιο του 1988. Η δήλωση του Καρτούμ επέκρινε αισθητά τα προγράμματα αυστηρότητας και τις απάνθρωπες επιδράσεις στους Αφρικανούς. Σε απάντηση στην αυστηρή κριτική SAPs, το Ταμείο εγκαινίασε ένα πολύ μέτριο, τροποποιημένο πρόγραμμα ανακούφισης του χρέους, μέσω της ενισχυμένης δυνατότητας διαρθρωτικής προσαρμογής (EASF ή γνωστό ως πρόγραμμα μείωσης φτώχειας και ευκολιών ανάπτυξης). Η πολιτική ορμή ενάντια στο ΔΝΤ, εν τούτοις, μετριάσθηκε όταν η Επιτροπή του Κογκρέσου των ΗΠΑ Meltzer, η δικομματική συμβουλευτική επιτροπή στο ΔΝΤ για τη μεταρρύθμιση δημοσίευσε την έκθεσή της. Η Επιτροπή υπέβαλε δύο βασικές συστάσεις:

- Κατ' αρχάς, το ΔΝΤ (μαζί με την Παγκόσμια Τράπεζα) πρέπει να χρησιμοποιήσουν τους υπάρχοντες πόρους τους για να ακυρώσουν όλα τα χρέη των φτωχότερων χωρών, που οφείλονται σε αυτά τα ιδρύματα.
- Δεύτερον, το ΔΝΤ πρέπει να ενισχύσει το είδος δανείων ανάπτυξης με το οποίο οι όροι της διαρθρωτικής προσαρμογής είναι κανονικά συνδεδεμένοι.

Εν περιλήψει, το SAP και το ESAF δεν έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικά στη σύλληψη της πτώσης οικονομικών τάσεων στην Αφρική. Πιο σημαντικό θέμα, είναι η έλλειψη συγκεκριμένων μέτρων για να ανακουφιστεί η φτώχεια, που είναι το πιο επείγον ζήτημα στην Αφρική, που κλιμακώνει την πολιτική βία, και τις ένοπλες συγκρούσεις²². Η αποτυχία των προγραμμάτων διαρθρωτικής προσαρμογής από τις

²² Προς την πρόσφατη δεκαετία του '80 υπήρξε στα προβλήματα μια μετατόπιση στην Παγκόσμια Τράπεζα SAPs για να δώσει μεγαλύτερη προσοχή του ανθρώπινου δυναμικού και τις δημόσιες θεσμικές μεταρρυθμίσεις στην Αφρική.

παγκόσμιες αντιπροσωπείες τεκμηριώθηκε σε μια πρόσφατη έκθεση από την UNCTAD, η οποία ερεύνησε τα αποτελέσματα των ESAF-υποστηριζόμενων προγραμμάτων διαρθρωτικής προσαρμογής στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Πίνακας 5 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ των LDC, ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ της SAP/του ESAF

	3 years before	1 st 3 years after	2 nd 3 years after
<i>Average annual real growth rate (%)</i>			
GDP per capita	-1.4	0.5	-1.4
Exports of goods and services	0.1	6.1	3.4
Gross capital formation	0.8	2.1	-2.6
Average per capita private consumption (1985 PPP\$)	0.1	-0.1	-2.4
<i>Average annual ratio (as % of GDP)</i>			
Exports of goods and services	19.6	19.2	18.6
Gross capital formation	16.1	18.7	18.3
Gross domestic savings	0.7	2.5	1.1
Genuine domestic savings	-5.6	-4.1	-5.9
<i>Average poverty incidence (% of population)</i>			
Living on less than \$1 a day (1985 PPP\$)	51.3	52	53.3
Living on less than \$2 a day (1985 PPP\$)	83.1	83.7	84.1
<i>Average per capita private consumption (1985 PPP\$)</i>	493.2	486.7	477.6

Πηγή: Γραμματεία UNCTAD βασισμένη στην παγκόσμια ανάπτυξη

Ο ανωτέρω πίνακας εστιάζει σε 20 χώρες παραλήπτες του ESAF για τις οποίες τα στοιχεία ήταν διαθέσιμα. Συγκρίνει την οικονομική επίδοση και τις τάσεις ένδειας τρία έτη πριν από το έτος υιοθέτησης του προγράμματος με τις δύο επόμενες τριετείς περιόδους μετά από το έτος αυτό.

Για αυτή τη "λιγότερο αναπτυγμένη" ομάδα που αποτελείται κυρίως από τις οικονομίες υπό-Σαχάρα, είναι εντυπωσιακό ότι η πτώση

στο κατά κεφαλήν πραγματικό εισόδημα κατά 1,4% τρία έτη πριν από το πρόγραμμα, παρέμεινε στη δεύτερη τριετία μετά από το πρόγραμμα. Σε παρόμοιο πνεύμα, το μέσο βιοτικό επίπεδο όπως μετριέται από την κατά κεφαλήν ιδιωτική κατανάλωση σε δολάρια του 1985 μειώθηκε από \$493.2 στα τρία έτη πριν από το πρόγραμμα σε \$486.7 στα πρώτα τρία έτη μετά και \$477.6 στα επόμενα τρία έτη. Επιπλέον, δεν υπάρχουν στοιχεία για να αποδειχθεί ότι η φτώχεια έχει μειωθεί ως ποσοστό του συνολικού πληθυσμού κάτω από \$1- ή \$2 ημερησίως. Αντίθετα, το όριο φτώχειας αυξήθηκε ελαφρώς μετά από την υιοθέτηση των προγραμμάτων διαρθρωτικής προσαρμογής. Τα αποτελέσματα της μελέτης UNCTAD μας λένε ότι τα προγράμματα του Ταμείου ESAF κατά της φτώχειας έχουν αποτύχει να παραγάγουν οποιεσδήποτε ευδιάκριτες επιδράσεις στην επίπτωση φτώχειας στις φτωχότερες χώρες. Αν και το μερίδιο εξαγωγών έχει αυξηθεί στους παραδοσιακούς τομείς της οικονομίας, η στρατηγική του ESAF στάθηκε ανίκανη να προωθήσει την δομική αλλαγή προς τους δυναμικότερους τομείς της οικονομίας. Αντιμέτωπες από μια ανανεωμένη προοδευτική δημόσια διαμαρτυρία ενάντια στις δομικές πολιτικές ρύθμισης, ιδιαίτερα αμέσως μετά την αναγνωρισμένη αποτυχία του Ταμείου κατά τη διάρκεια της κρίσης του 1997-98, τον Σεπτέμβριο του 1999 η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ ενέκριναν την προσέγγιση εγγράφων στρατηγικής μείωσης φτώχειας the Poverty Reduction Strategy Papers (PRSP). Το PRSP περιγράφει ένα εθνικό πρόγραμμα για τη μείωση της φτώχειας που είναι η βάση για το δανεισμό με το ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα και για την ανακούφιση του χρέους για τις βαριά χρεωμένες φτωχές χώρες (HIPC). Όλες οι χώρες HIPC πρέπει να παραγάγουν ένα PRSP ως βάση για τον παραχωρητικό δανεισμό. Πρέπει να έχουν ένα PRSP προτού μπορέσουν να επιδιώξουν τη νέα υποστήριξη προγράμματος από το ΔΝΤ ή την Τράπεζα. Το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα πρέπει να εγκρίνουν

το PRSP μιας χώρας πριν από την έγκριση του προγράμματος δανεισμού²³.

Οι βασικές αρχές που κρύβονται κάτω από την ανάπτυξη των στρατηγικών μείωσης φτώχειας, περιλαμβάνουν την αναγνώριση της πολυδιάστατης φύσης της φτώχειας, μια μακροπρόθεσμη προοπτική για ~~μείωσης φτώχειας, την πολύπλευρη κυβερνητική συμμετοχή και την~~ εθνική διαχείριση των στρατηγικών μείωσης φτώχειας, που περιλαμβάνει επίσης την σε ευρεία βάση συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών και του ιδιωτικού τομέα.

Για να επιτρέψει την αυξανόμενη διακριτικότητα στην πολιτική στα μεμονωμένα έθνη, το ΔΝΤ συμφώνησε να δεσμεύσει στο στάδιο της βελτίωσης της τήρησης ορισμένων προϋποθέσεων του δανείου του. Αν και ο αριθμός των όρων που εφαρμόζονται από το ΔΝΤ μπορεί να μειωθεί, οι κριτικοί συνεχίζουν να υποστηρίζουν ότι οι προγενέστερες πολιτικές υποχρεώσεις από σημαντικά ιδρύματα χορηγών στον τομέα της διακυβέρνησης και της τήρησης ορισμένων προϋποθέσεων θα αυξηθούν πραγματικά. Υπάρχουν πράγματι λίγα στοιχεία μέχρι σήμερα ότι η πολιτική αυτονομία για τις δανειζόμενες χώρες έχει ενισχυθεί ή ότι η τήρηση ορισμένων προϋποθέσεων ΔΝΤ περιορίζεται αυστηρά στα μακροοικονομικά ζητήματα. Τα PRSP που έχουν παραχθεί από τις χώρες παραλήπτες δεν έχουν διαφέρει πολύ από τα προηγούμενα ρυθμιστικά προγράμματα όσον αφορά στις βασικές οικονομικές στρατηγικές. Το βασικό μακροοικονομικό πλαίσιο που εξετάζεται από το ΔΝΤ ως "υγιείς

²³ Από το τέλος του 2002, 28 πιο ελάχιστα αναπτυγμένες χώρες έχουν συμπληρώσει ένα πλήρες έγγραφο στρατηγικής μείωσης φτώχειας με άλλες 45 χώρες που παραδίδουν ένα προσωρινό έγγραφο για την έγκριση. Το ΔΝΤ και η τράπεζα έχουν μετονομάσει τις δανειακές ευκολίες τους για τις φτωχότερες χώρες. Η ενισχυμένη δυνατότητα διαρθρωτικής προσαρμογής του ΔΝΤ (ESAF) μετονομάστηκε ως μείωσης ένδειας και δυνατότητα ανάπτυξης (PRGF), the Poverty Reduction and Growth Facility (PRGF).

Οι όροι επιτοκίου και αποπληρωμής παραμένουν οι ίδιοι. Η τράπεζα δημιούργησε την πίστωση υποστήριξης μείωσης φτώχειας (PRSC) Poverty Reduction Support Credit ως όργανο δανεισμού που σχεδιάστηκε στην υποστήριξη εφαρμογής PRSP.

πολιτικές" είναι μικρό θέμα για προβληματισμό. Τα PRSP δεν έχουν αναχωρήσει ουσιαστικά από τη συναίνεση της Ουάσιγκτον στην επιλογή των πολιτικών.

---

4. Παγκόσμια ολοκλήρωση και εμβάθυνση της κρίσης

Μια σχετική ρωγή με τη λύση SAP είναι η αμφισβητήσιμη προϋπόθεση που αποδίδει την αφρικανική κρίση πρώτιστα στους εσωτερικούς παράγοντες, στην εσωτερική οικονομία. Από μια ύστερη γνώση, τα προβλήματα της Αφρικής μπορούν να αποδοθούν στους εξωτερικούς παράγοντες παρά στην εσωτερική οικονομία. Στην πραγματικότητα, η οικονομική κατάσταση επιδεινώθηκε κάτω από το σπρώξιμο των διεθνών χορηγών, που εντατικοποίησαν τις προσπάθειες τους για να τις ενσωματώσουν στις οικονομίες τους, στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης από τις αρχές της δεκαετίας του '80. Τα κύρια στοιχεία των πολιτικών για τη παγκόσμια ένταξη αποτελούνται από το άνοιγμα της οικονομίας και την αποδέσμευση του κράτους από τις οικονομικές δραστηριότητες. Έτσι, οι περισσότερες χώρες της Αφρικής έχουν αναλάβει τις μεταρρυθμίσεις της εγχώριας αγοράς και τη φιλελευθεροποίηση του εξωτερικού εμπορίου και των επενδύσεων. Η συμβατική θεωρία μας λέει ότι οι οικονομίες με τα ενσωματωμένα καθεστώτα αυξάνονται γρηγορότερα, με συνέπεια τη μεγαλύτερη μείωση φτώχειας συγχρόνως. Οι πρόσφατες εμπειρικές μελέτες εν τούτοις αποκηρύσσουν αυτήν την σχέση (Rodriguez & Rodrik, 1999). Ο αντίκτυπος της παγκοσμιοποίησης στην ανάπτυξη και την μεγέθυνση αποδεικνύεται ότι ποικίλει σημαντικά στις αναπτυσσόμενες χώρες και τις περιοχές. Κατά τρόπο ενδιαφέροντα, βραχυπρόθεσμα η γρήγορη παγκοσμιοποίηση έχει συνδεθεί με μια αυξανόμενη επίπτωση της φτώχειας (UNCTAD 2002, 115-17). Η φτώχεια έχει αυξηθεί σαφώς σε

εκείνες τις οικονομίες που έχουν υιοθετήσει το ανοικτότερο εμπορικό καθεστώς από εκείνες που έχουν συνεχίσει με το πιο κλειστό εμπορικό καθεστώς. Τα θετικά αποτελέσματα της οικονομικής φιλελευθεροποίησης στην φτώχεια φαίνεται να εξαρτώνται σημαντικότερα από την εφαρμογή των συμπληρωματικών πολιτικών μέτρων. (βλ., παραδείγματος χάριν, την Παγκόσμια Τράπεζα, το 2001: κεφάλαιο 2).

Στην περίπτωση της υπό-Σαχάρα Αφρικής, τα διαθέσιμα στοιχεία δεν δείχνουν ότι η παγκόσμια ολοκλήρωση έχει παραγάγει τα σημαντικά θετικά αποτελέσματα. Πολλά αφρικανικά έθνη έχουν αντιμετωπίσει τις ιδιαίτερες δυσκολίες στην προσαρμογή τους στην παγκοσμιοποίηση. Ένα πρόσφατο άρθρο στο περιοδικό *The Economist*²⁴ δηλώνει ότι στην Αφρική "ο συνδυασμός δυσλειτουργίας εσωτερικής χρηματοδότησης, αδύναμων κανόνων και λανθασμένης οικονομικής πολιτικής οδηγούν στη χειροτέρευση του οικονομικού ανοίγματος. Στις χώρες όπου οι αποτυχίες είναι αυστηρές και δεν μπορούν να διορθωθούν, ένα απρόσεκτο άνοιγμα της οικονομίας στο ξένο κεφάλαιο είναι πιθανό να κάνει πολύ περισσότερη ζημιά από καλό". Η ετήσια απώλεια ΑΕΠ από τις τραπεζικές και τις νομισματικές κρίσεις που άφησαν οι κρίσεις χρέους στην Αφρική κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 υπολογίζεται κατά μέσο όρο 0,7% του ΑΕΠ, αν και οι πόροι άλλων οφελών από το οικονομικό άνοιγμα δεν ήταν περιλήφθηκαν στους υπολογισμούς²⁵.

Διάφοροι λόγοι εξηγούν γιατί η στρατηγική ολοκλήρωσης που έχει εφαρμοστεί για αποκόμιση μέγιστων οφελειών από τις διεθνείς αγορές έχει ενισχύσει παράδοξα την περιθωριοποίηση πολλών αφρικανικών οικονομιών από το παγκόσμιο σύστημα. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η Αφρική είναι τόσο πολύ ανοικτή στις παγκόσμιες αγορές από

²⁴ *The Economist*, "μια έρευνα για τη σφαιρική χρηματοδότηση," Μάιος, 3ος-9ος, σελ 8 του 2003

²⁵ Δείτε την υποσημείωση 20.

οποιοσδήποτε άλλες αναπτυσσόμενες περιοχές. Ο Mengistead (1996, πινάκων 3.2) σημειώνει ότι το μερίδιο του συνολικού εμπορίου στο ΑΕΠ για την Αφρική το 1990 ήταν 46 τοις εκατό έναντι 42 τοις εκατό για όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Το πρόβλημα με τη στρατηγική για την προώθηση του ανοίγματος και των εξαγωγών είναι ότι οι αφρικανικές εξαγωγές στηρίζονται σε προϊόντα που παράγονται με την οριακή συμμετοχή της αγροτιάς και συχνά εις βάρος των εσωτερικών αναγκών για τρόφιμα. Εκτός από τα έμφυτα προβλήματα της αγοράς με τα παραδοσιακά προϊόντα στις διεθνείς αγορές, οι αφρικανικές εξαγωγές δεν είναι ανταγωνιστικές με μηχανοποιημένα, επιδοτούμενα ευρωπαϊκά ή αμερικανικά αγροτικά προϊόντα.

Τα περισσότερα αφρικανικά έθνη από το 1960 έχουν καταλήξει με επιδεινωμένους όρους εμπορίου για τις αρχικές εξαγωγές αγαθών τους, μειωμένες ξένες επενδύσεις, και ένα επιβαρυντικό φορτίο εξωτερικού χρέους που έφτασε σε U.S.\$313 δισεκατομμύρια για την περιοχή το 1994. Λαμβάνοντας υπόψη τις εξαγωγές πρωτογενών αγαθών που εξάγουν οι 15 φτωχότερες χώρες στην Αφρική, Sapsford (2001) υπολόγισε τις τάσεις δύο ευδιάκριτων υποπεριόδων, που διακρίθηκαν για τις θεμελιώδεις δομικές αλλαγές που εμφανίστηκαν για κάθε χώρα κατά τη διάρκεια της περιόδου του 1960-1993. Όπως φαίνεται στον πίνακα 6, οι περισσότερες από αυτές τις φτωχές χώρες δοκίμασαν τις επιδεινωμένες τάσεις στις αρχικές τιμές εξαγωγής αγαθών τους σχετικά με τις τιμές εισαγωγών κατασκευασμένων αγαθών. Μόνο τρεις από 28 αναφερθείσες περιπτώσεις κατά τη διάρκεια των δύο υποπεριόδων στη μελέτη παρουσίασαν οποιαδήποτε θετική τάση στις μετακινήσεις όρων ανταλλαγής του εμπορίου. Άλλες εκτιμήσεις από την Παγκόσμια Τράπεζα ομοίως έδειξαν ότι οι όροι εμπορίου της Αφρικής έπεσαν κατακόρυφα κατά περίπου 15 τοις εκατό μεταξύ 1987 και 1991, έναντι

της πτώσης ενός τοις εκατό για όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες, και συνέχισαν την πτώση με έναν μέσο όρο 2,87 τοις εκατό ετησίως μεταξύ 1991 και 1994²⁶.

---

²⁶ Παγκόσμια Τράπεζα, έκθεση 1994 παγκόσμιας ανάπτυξης.

Πινάκων 6. Τάσεις στους όρους ανταλλαγής του εμπορίου των λιγότερων αναπτυγμένων αφρικανικών εθνών: * 1960 - 1993.

Country	Period 1	Annual average % change	Period 2	Annual average % change
Burkina Faso	1960-1968	0.00	1969- 1991	-3.12
Burundi	1965-9993	-7.99	-	-
Chad	1960-1972	12.50	1973-1993	1.77
Dem. Republic of the Congo	1960-1984	-9.18	1985-1993	-6.18
Ethiopia	1960-1974	0.00	1975-1993	10.38
Guinean -Bissau	1965-1977	-10.72	1978-1993	0.00
Madagascar	1960-1991	-1.98	-	-
Malawi	1960-1973	21.95	1974-199	-2.86
Mali	1960-1981	0.00	1982-1993	-1.47
Niger	1960-1986	-6.17	1987--1993	-0.72
Rwanda	1960-1974	0.00	1975-1993	12.30
Sierra Leone	1960-1977	-2.60	1978-1993	-3.28
Sudan	1960-1987	-2.44	1988-1993	-5.77
Tanzania	1960-1973	0	1974-1993	-4.15
Zambia	1960-1979	-21.1	1980-1993	-7.5

* Όροι ανταλλαγής του εμπορίου: Αρχικές τιμές αγαθών εξαγωγής σχετικά με εισαγόμενες κατασκευασμένες τιμές αγαθών.

Πηγή: Έκθεση UNCTAD (2002) βασισμένη σε Sapsford (2001)

Η μειωμένη τάση των τιμών πρέπει να εξεταστεί αντισταθμίζοντας οποιαδήποτε θετικά κέρδη από το εμπόριο επάνω στην οικονομική ανάπτυξη. Εντούτοις, μια πρόσφατη έκθεση (Hussain & Al, 2000) υποστηρίζει ότι οι όροι από το εμπόριο είναι θετικοί και πολύ σχετικοί με την πραγματική αύξηση του ΑΕΠ για την Αφρική. Πιο συγκεκριμένα, η επιδείνωση των όρων του εμπορίου σε 29 μη πετρελαιοπαραγωγές, εξαγωγείς χώρες της Αφρικής μείωσε το ετήσιο ποσοστό αύξησης της Αφρικής με έναν μέσο όρο 0,84 ποσοστιαίας μονάδας κατά τη διάρκεια της περιόδου 1970-1990. Από την άποψη άλλων μακροοικονομικών

μέτρων, οι μειωμένες τιμές απώλεσαν κατά μέσον όρο 42 τοις εκατό της αναπτυξιακής επίδρασης στις αυξήσεις στις εξαγωγές και 34 τοις εκατό της επίδρασης στην αύξηση των κεφαλαιακών εισροών στην Αφρική. Μελέτη της ευπάθειας της Αφρικής στις παγκόσμιες αγορές, Lewis (1986, 480) υπολόγισε ότι ο αντίκτυπος της αύξησης των εισαγωγών του ΟΟΣΑ και οι όροι ανταλλαγής του εμπορίου της Αφρικής υπολογίστηκαν μαζί πάνω από 80 τοις εκατό των παραλλαγών στα ποσοστά αύξησης των αφρικανικών οικονομιών μεταξύ 1960 και 1990. Κατά συνέπεια, το φορτίο του χρέους της Αφρικής συνέχισε να αυξάνεται, υποσκάπτοντας την περιφερειακή ικανότητα της οικονομίας να εισαγάγει και να επενδύσει.

Επιπλέον, αντίθετα από άλλες περιοχές που διατήρησαν μάλλον ένα σταθερό σχέδιο, οι αφρικανικές οικονομίες σημείωσαν μια απότομη αύξηση της εξάρτησης, με μεγάλα εξωτερικά χρέη κατά τη διάρκεια της περιόδου. Το μερίδιο του εξωτερικού χρέους και των εξαγωγών στο ΑΕΠ των χωρών αυτών τριπλασιάστηκε περισσότερο απ' ό,τι κατά τη διάρκεια των τριών δεκαετιών. Αυτή η ταχεία ανάπτυξη έγινε παρά τις αυξανόμενες παραχωρητικές επιχορηγήσεις και την παραγραφή του χρέους που δίνεται στην αφρικανική περιοχή. Οι παγκόσμιες ενεργειακές κρίσεις κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70 αποδείχθηκαν γένεση της κρίσης του χρέους της Αφρικής στη δεκαετία του '80. Ενώ οι κρίσεις του πετρελαίου - οι οδηγημένες υφέσεις στη δύση και τις προστατευτικές πολιτικές της πλήττουν τις αφρικανικές οικονομίες σοβαρά, οι πετρελαϊκές κρίσεις οδήγησαν σε μια ογκώδη εισροή petrodollars στην αγορά. Ενθαρρυμένος από τα ευνοϊκά επιτόκια και παρά την ανάπτυξη των εμπορικών ελλειμμάτων, υνεχής δανεισμός της Αφρικής για να διατηρήσει το αυξανόμενο επίπεδο κυβερνητικών υπηρεσιών που απαιτούνται για τη συντήρηση της εσωτερικής ηρεμίας. Οι συμφορές άρχισαν όταν συνεχίστηκαν οι αφρικανικές τιμές εξαγωγής

την πτώση και οι χρεώστες αναγκάστηκαν να αναπρογραμματίσουν τα δάνειά τους στα υψηλότερα επιτόκια προς τα μέσα της δεκαετίας του '80. Οι αφρικανικές κυβερνήσεις έπρεπε να αναθεωρήσουν τις κυβερνητικές υπηρεσίες και να ελαττώσουν κοινωνικές παροχές. Με τις υψηλές υπηρεσίες χρέους και τις μικρές κεφαλαιακές επενδύσεις από τη δύση, οι καθαρές ροές κεφαλαίου άλλαξαν κατεύθυνση και άρχισαν να εκρέουν από τη Αφρικής προς τη δύση²⁷. Τα απρόβλεπτα εξωτερικά γεγονότα έχουν επιδεινώσει την εμβάθυνση της κρίσης της Αφρικής.

Η οικονομική κατάσταση στην Αφρική επιδεινώθηκε περαιτέρω στη μετά εποχή ψυχρού πολέμου όπως και με την απελευθέρωση εμπορίου σε παγκόσμια κλίμακα. Υπήρξε διάβρωση στις ευνοϊκές εμπορικές συμφωνίες μεταξύ των εθνών του τρίτου κόσμου και των εταίρων τους. Κατά τη διάρκεια της εποχής του ψυχρού πολέμου, Αφρικανικές και άλλες αναπτυσσόμενες χώρες ήταν σε θέση να ασκήσουν κάποια επιρροή στο διεθνές σύστημα. Οι αφρικανικές, караϊβικές και ειρηνικές (ΕΟΚ/ΑΚΕ) συμφωνίες της ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας - και το γενικευμένο σύστημα των προτιμήσεων της GATT ήταν μερικές παραχωρήσεις της εποχής ψυχρού πολέμου από την οποία τα αφρικανικά κράτη αποκόμισαν τα οφέλη. Αμέσως μετά την κατάρρευση του τείχους του Βερολίνου το 1989, η Αφρική φάνηκε πολιτικά λιγότερο χρήσιμη από την προοπτική της δύσης, και η σημασία της Ανατολικής Ευρώπης επικράτησε στο δυτικό ενδιαφέρον. Η ήπειρος έγινε περισσότερο απομονωμένη από το βιομηχανοποιημένο κόσμο.

²⁷ Η δριμύτητα του εξωτερικού χρέους μπορεί να εμφανιστεί καλύτερα στην ακόλουθη έκθεση στους εργαζομένους μιας των Ο.Η.Ε ενίσχυσης στο Σουδάν, όπου 94 τοις εκατό των πολιτών του ζουν κάτω από το επίπεδο φτώχειας: "Αυτές οι ημέρες, το -κτυπημένο Σουδάν από πείνα λαμβάνει περίπου \$26 εκατομμύρια ετησίως στα διεθνή Αναπτυξιακά Ταμεία πληρώνοντας \$60 εκατομμύρια ετησίως για να συντηρήσει το χρέος του στο ΔΝΤ, ο κύριος πιστωτής του. Σε κατά κεφαλήν βάση, σημαίνει ότι κάθε σουδανός άνδρας, η γυναίκα και το παιδί λαμβάνουν περίπου ένα δολάριο στην αναπτυξιακή ενίσχυση οφείλοντας \$800 στους ξένους πιστωτές, αυτό σε μια χώρα όπου ένας γιατρός ή ένας δάσκαλος κερδίζει περίπου \$15 μηνιαίως."

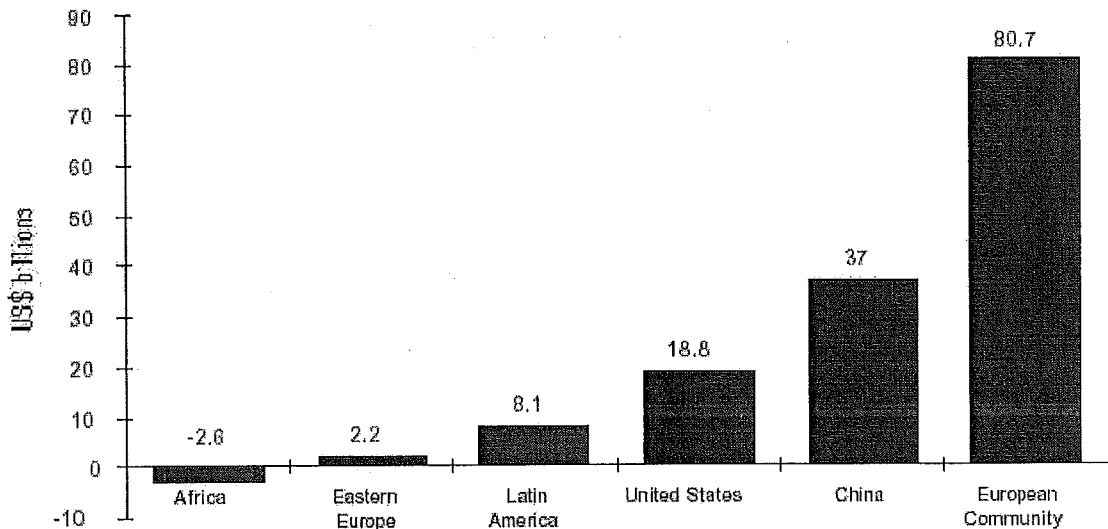
Μαζί με τις μεγάλες μειώσεις της επίσημης ενίσχυσης στην Αφρική, η πρόσβαση στις ξένες αγορές και το ιδιωτικό κεφάλαιο που ήταν διαθέσιμο στην Αφρική στις προηγούμενες δύο δεκαετίες μίκραινε δραστικά. Παραδείγματος χάριν, οι ξένες άμεσες επενδύσεις στην Αφρική της νότιας Σαχάρας ως αναλογία των συνολικών ξένων επενδύσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες μειώθηκαν εμφανώς καθ' όλη τη διάρκεια της πρόωρης δεκαετίας του '90²⁸. Επιπλέον, η Αφρική είναι η μόνη περιοχή του κόσμου που αναμένεται να προσκρουθεί από τη νέα Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (Γύρος της Ουρουγουάης GATT) - τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. (Yeats 1995). Η νέα συμφωνία θα μικραίνει πιθανώς τα αφρικανικά έσοδα εξαγωγών όπως οι υπάρχουσες δασμολογικές προτιμήσεις για την Αφρική διαβρώνονται κάτω από την πολύπλευρη απελευθέρωση εμπορίου. Ενώ οι της Αφρικής χώρες που ειδικεύονται στις εξαγωγές αρχικών προϊόντων είναι πιθανόν να χάσουν την ανταγωνιστικότητα στις παγκόσμιες αγορές, οι χώρες εισαγωγείς -τροφίμων στην Αφρική θα χτυπηθούν σκληρά από τις υψηλότερες τιμές παγκόσμιων τροφίμων που παρουσιάζονται επάνω από τις βαθμιαίες μειώσεις των γεωργικών επιχορηγήσεων στις ευρωπαϊκές και άλλες αναπτυγμένες χώρες²⁹. Επιπλέον, λόγω της αποτυχίας να παρουσιαστεί η συμφωνία πολύ-ινών κάτω από την πειθαρχία GATT πολλές χώρες της Αφρικής θα δοκιμάσουν τις μειώσεις των ποσοστών αύξησης των υφαντικών εξαγωγών. Οι πρόσφατοι υπολογισμοί του ΟΟΣΑ, όπως φαίνεται στο σχήμα 2, δείχνουν ότι οι καθαρές ετήσιες απώλειες για την Αφρική θα φθάσουν σε \$2,6 δισεκατομμύρια στην περίοδο μέχρι το 2002. Αντίθετα, οι βιομηχανικές χώρες θα

²⁸ Παγκόσμια Τράπεζα, οικονομικές ροές και οι αναπτυσσόμενες χώρες (Ουάσιγκτον: 1994) και σφαιρικές οικονομικές προοπτικές και οι αναπτυσσόμενες χώρες (1995 & 1996)

²⁹ Βραχυπρόθεσμα, οι εισαγωγές από την Ευρώπη οι της οποίας γεωργικοί παραγωγοί συνεχίζουν να επιχορηγούνται από τις κυβερνήσεις τους πιθανώς θα συνεχιστούν, μετατοπίζοντας τις δυνατότητες των αφρικανικών γεωργικών εξαγωγών.

συγκεντρώσουν \$135 δισεκατομμύρια ή 64% από τα συνολικά ετήσια κέρδη στο παγκόσμιο εισόδημα από τη νέα GATT (Goldin et Al, 1993).

ΣΧΗΜΑ 2 ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ της νέας GATT ανά περιοχές (προβολές έως 2002)

Πηγή: Τμήμα των Ο.Η.Ε δημόσιων πληροφοριών. Αποκατάσταση 8, no.3. της Αφρικής (1993-Δεκεμβρίου Μαρτίου 1994): 9.

5. Συμπέρασμα: Στοιχεία της πρόκλησης και του ρόλου των διεθνών οργανισμών

Η Αφρική αντιμετωπίζει σήμερα την αποθαρρυντική πρόκληση για την οικονομική ανάπτυξη. Πέρα από το παρελθόν, τρεις δεκαετίες και οι μισές της Αφρικής χώρες έχουν πτωχεύσει με έναν συνδυασμό παραγόντων εσωτερικών και εξωτερικών στις εθνικές οικονομίες τους. Εκτιμάται ότι η κρίση ανάπτυξης της ηπείρου έχει προκληθεί τόσο πολύ από τους εξωτερικούς παράγοντες, ίσως περισσότερο από τους εσωτερικούς παράγοντες, τους σχετικούς κατά ένα μεγάλο μέρος με τη φτώχη διακυβέρνηση, τις συχνά διεφθαρμένες αφρικανικές κυβερνήσεις.

Αυτό το μέρος τονίζει ότι σε σχέση με άλλες περιοχές του αναπτυσσόμενου κόσμου, η Αφρική έχει επηρεαστεί αρνητικά από το

μεταβαλλόμενο παγκόσμιο περιβάλλον από την αρχή της δεκαετίας του '70. Οι δυσμενείς οικονομικοί όροι που η ήπειρος έχει αντιμετωπίσει ήταν συχνά πέρα από τον έλεγχό του. Ένα μεγάλο μέρος των δυσμενών επιδράσεων ιδιαίτερα στις μικρές, ανοικτές αφρικανικές οικονομίες μπορεί να θεωρηθεί ως ενδημικό στη φύση του παγκοσμίου συστήματος αγοράς. Παραδείγματος χάριν σε μικροοικονομικό επίπεδο, όπως επισημαίνεται ήδη, το πρόβλημα της φτώχειας και της πείνας στην Αφρική συνδέεται στενά με τη βαριά επιδοτούμενη γεωργική παραγωγή από τις πλούσιες χώρες. Εκείνα τα επιδοτούμενα γεωργικά προϊόντα εισάγονται στην Αφρική με λιγότερο από το κόστος τοπικής παραγωγής. Βέβαια, οι αφρικανικοί αγρότες αντιμετωπίζουν την ξηρασία, την πλημμύρα και τη φτωχή διαχείριση συγκομιδών. Εκείνα τα εμπόδια δεν αναμένονται να υπερνικηθούν ακόμη και στα «καλά» έτη όταν οι βαριά επιδοτούμενες δυτικές εισαγωγές περικόπτουν τα αφρικανικά προϊόντα. Σε μακροοικονομικό επίπεδο, οι προστατευτικές εμπορικές πολιτικές των βιομηχανοποιημένων χωρών, η πτώση στις απαιτήσεις για τις αφρικανικές εξαγωγές και η προκύπτουσα επιδείνωση στις αρχικές τιμές αγαθών που συνδέονται με τη δυτική χαμηλή προτεραιότητα για επένδυση στην Αφρική, έχουν οδηγήσει σε μια γρήγορη συσσώρευση του εξωτερικού χρέους και μια αυξανόμενη φτώχεια στην περιοχή. Συγχρόνως, οι απρόσεκτοι νεοφιλελεύθεροι τύποι της αυστηρότητας, της υποτίμησης του νομίσματος, της ιδιωτικοποίησης, και της άρσης των ελέγχων, που έχουν επιβληθεί στις χρεωμένες χώρες επιδείνωσαν τη διαδικασία περιθωριοποίησης της ηπείρου και τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της Αφρικής (Mengisteab, 1996; Mkandawire, 1991 & 1992; Hope, Sr. 1997; Onimode 1988).

Δεδομένου ότι οι εξωτερικοί παράγοντες που εμποδίζουν την αφρικανική ανάπτυξη αναμειγνύονται πολύ με τους εσωτερικούς

παράγοντες που συμβάλλουν στην φτώχεια της ηπείρου, αξίζει να σταθούμε στη φύση αυτού του συνδέσμου.

Σαφώς, η νέα πραγματικότητα που αντιμετωπίζει ο Αφρικανός σήμερα είναι ότι πρέπει να πάρει τη μοίρα του στα χέρια του. Στη νέα εποχή, ένα μεγάλο μέρος της παγκόσμιας οικονομίας έχει επιστρέψει στην προκατάληψη της κεφαλαιοκρατίας - ένα οικονομικό σύστημα τύπου Δαρβίνου που ανταμείβει τους πλουσίους και τιμωρεί τα φτωχά έθνη. Ενώ οι νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι θεωρούν την παγκόσμια ολοκλήρωση ως κλειδί στην ταχεία ανάπτυξη του αναπτυσσόμενου κόσμου, είναι βέβαιο πως αυτές οι αναδυόμενες αγορές της ανατολικών χωρών, της Ασίας, της Ρωσίας και της Βραζιλίας έχουν γίνει ανελέητα τρωτές στις παγκόσμιες δυνάμεις της αγοράς. Για τις περισσότερες χώρες της Αφρικής, τα φορτία του συσσωρευμένου χρέους τους έχουν μετατραπεί σε εμπόδιο της οικονομικής αναζωογόνησης. Επιπλέον, από την προοπτική της επιδίωξης του κέρδους των πολυεθνικών επενδυτών, η ήπειρος είναι τώρα οικονομικά ασήμαντη. Πολιτικά, η δύση θεωρεί την Αφρική ως άσχετη στη μετά-ψυχρού πολέμου εποχή. Οι προοπτικές εξασφάλισης νέων πόρων από τις εξωτερικές πηγές για την Αφρική - δημόσιες και ιδιωτικές - φαίνονται πιο μακρινές σήμερα παρά πριν από μια δεκαετία. Τι πρέπει και μπορεί να γίνει για την ήπειρο; Αυτό μας πάει αρκετά πέρα από το πεδίο αυτού του δοκιμίου. Εδώ αρκεί απλώς να αναφερθούμε σε μερικά στοιχεία της στρατηγικής ανάπτυξης που πρέπει να ληφθούν υπόψη στην υπερνίκηση της πολύπλευρης κρίσης.

Καταρχήν, οι μορφές της οικονομικής αναδόμησης στα πλαίσια της σύγχρονης Αφρικής πρέπει να είναι πραγματικές, επιλεκτικές και επαυξητικές στη μετάβαση. Οι αναδιαρθρωτικές προσπάθειες δεν μπορούν να βασιστούν σε μια οριστική επιλογή μεταξύ του "αόρατου χεριού" της αγοράς και της πυγμής του κρατικού "ελέγχου". Το

πρότυπο αγοράς, ενώ μπορεί να είχε βελτιώσει την απόδοση σε πολλούς τομείς της οικονομικής δραστηριότητας, στο παρελθόν έχει εντείνει την φτώχεια, το λιμό, και την ανισότητα των αμοιβών και των κοινωνικών εισοδημάτων του αδικημένου πληθυσμού.

Η στρατηγική για την ανακούφιση της φτώχειας πρέπει να περιλάβει τις αλλαγές στη κοινωνική δομή - συγκεκριμένα, η ενδυνάμωση των εργαζόμενων φτωχών και των γυναικών³⁰. Οι μάζες του αδικημένου πληθυσμού πρέπει να έχουν πρόσβαση στις ευκαιρίες για την εκπαίδευση και τους παραγωγικούς πόρους έτσι ώστε μπορούν να επιδιώξουν τις λύσεις τους. Στο πλαίσιο ενός υποχωρητικού περιβάλλοντος κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών, οι παροχές βασικής εκπαίδευσης, η κατάρτιση, η υγειονομική περίθαλψη, και ακόμη και η ασφάλεια τροφίμων έχουν παραμεληθεί στην Αφρική.

Οι αμφιβολίες πρέπει επίσης να εκφραστούν ως προς το εάν οι νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις μπορούν να προχωρήσουν σε έναν βαθύ δομικό μετασχηματισμό, που απαιτεί τα συγκεκριμένα πολιτικά μέτρα στους υψηλής αξίας τομείς της τεχνολογίας (Adei, το 1996), διαφοροποιώντας τη θέση τους από τη μονοκαλλιέργεια, που μειώνει την εξάρτηση από τις εξαγωγές και την ξένη συγκέντρωση στη βιομηχανία³¹. Αυτές είναι οικονομικές δραστηριότητες ουσιαστικές για τη μελλοντική επιβίωση της Αφρικής, η οποία δεν μπορεί να στηριχθεί μόνο στις του ιδιωτικού τομέα πρωτοβουλίες, αλλά πρέπει να περιλάβει επίσης τις ενέργειες του κράτους. Συστατικό στοιχείο του ρόλου του κράτους, είναι ότι η διακυβέρνηση πρέπει να είναι αναγνωρισμένη ως κρίσιμος παράγοντας στην αφρικανική ανάπτυξη. Η καλή διακυβέρνηση γίνεται κατανοητή υπό την έννοια ότι ο θεμελιώδης ρόλος του κράτους είναι να

³⁰ Για μια συζήτηση σχετικά με την προκατάληψη γένους ως αιτία της φτώχειας στην Αφρική, δείτε Kasliwal (1995, κεφάλαια 3-4).

³¹ Για μια πληρέστερη ανάλυση σε αυτό το ζήτημα, δείτε Stein (1995).

εξυπηρετήσει τους ανθρώπους, και όχι για να ελέγξει τους ανθρώπους. Οι οικονομικές καταρρεύσεις στην Αφρική πάρα πολύ συχνά έχουν συνοδευτεί από τις κρίσεις της διακυβέρνησης, όπως αποδεικνύονται από τις εθνικές και θρησκευτικές συγκρούσεις, το αυξανόμενο έγκλημα και τη βία, τις καταπατήσεις των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Τα αυτό-εξυπηρετούμενα αυταρχικά καθεστώτα δεν μπορούν να προκαλέσουν τη βιώσιμη ανάπτυξη με ένα ανταγωνιστικό ιδιωτικό τομέα που μπορεί να οδηγήσει στη μελλοντική ανάπτυξη.

Στην αφρικανική πραγματικότητα, οι κρατικές μεταρρυθμίσεις φαίνονται επιτακτικές προκειμένου να χτιστούν τα βιώσιμα δημοκρατικά ιδρύματα - ειδικότερα, μια θεσμική υποδομή που προωθεί την ένταξη και τη συμμετοχή των διαφορετικών εθνικών και κοινωνικών ομάδων. Μόνο ένα μεταρρυθμισμένο αφρικανικό κράτος θα μπορούσε να προστατεύσει οποιαδήποτε επιτυχία στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις καθώς επίσης και τα δίκτυα ασφάλειας για τους εργαζόμενους φτωχούς και τους αδικημένους.

Όσον αφορά στις εξωτερικές σχέσεις, αυτό το μέρος της εργασίας έχει εξετάσει τη σχέση μεταξύ του εμπορίου και της ανάπτυξης στα πλαίσια της σύγχρονης Αφρικής. Η διαπίστωση είναι ότι μια απλοϊκή απελευθέρωση του εμπορίου είναι απίθανο να προωθήσει τη βιώσιμη ανάπτυξη στην Αφρική³². Το αντίθετο, η καθαρή αφθονία χαμηλού κόστους εργασίας από μόνη της δεν θα εξασφαλίσει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα στις εξαγωγές αγαθών της Αφρικής. Λίγες αφρικανικές οικονομίες έχουν αυτήν την περίοδο την απαραίτητη κεφαλαιακή και τεχνική υποδομή για να δεσμεύσουν το εργατικό δυναμικό τους παραγωγικά. Δεν υπάρχει έτσι καμία άρνηση στο ότι η οικονομική προσταγή των αφρικανικών οικονομιών είναι ότι πρέπει να παραμείνουν τελικά δεσμευμένες στις ευρύτερες παγκόσμιες αγορές. Ο αδύναμος

σύνδεσμος της περιφερειακής οικονομίας της Αφρικής στη παγκόσμια οικονομία μπορεί εν τούτοις να λειτουργήσει ως περιοριστικός παράγοντας για την οικονομική ανάπτυξη, τουλάχιστον μέχρι οι αφρικανικές οικονομίες να είναι επαρκώς εξοπλισμένες για την εξαγωγική ανταγωνιστικότητα στις παγκόσμιες αγορές. Σε αυτό το πλαίσιο, τα διεθνή ιδρύματα – οργανισμοί πρέπει να διαδραματίσουν περισσότερο δυναμικούς ρόλους στη βοήθεια σ' αυτές τις περιθωριοποιημένες χώρες για να αναπτύξουν έναν συνολικά ανταγωνιστικό τομέα εξαγωγών. Ένα σημαντικό σημείο που θίγεται στο μέρος αυτό είναι ότι τα προβλήματα πολλών αφρικανικών εθνών είναι μακροπρόθεσμης δομικής φύσης. Η βραχυπρόθεσμη στρατηγική του ΔΝΤ - οι τύποι πολιτικών σταθεροποίησης, συχνά στο παρελθόν έχουν αποτύχει στην εξασφάλιση μακροπρόθεσμης βιώσιμης ανάπτυξης δεδομένου ότι έτειναν να αγνοήσουν τις συνέπειες στη δομική αλλαγή των χωρών της Αφρικής που απαιτείται για να επιτρέψει μια βιώσιμη πορεία ανάπτυξης.

Μερικές άμεσες ενέργειες στις οποίες οι διεθνείς οργανισμοί μπορούν να συμμετέχουν είναι: Κατ' αρχάς, ενώ βοηθούν τις φτωχές χώρες για να βελτιώσουν το επενδυτικό τους κλίμα και να μάθουν να εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες σε ένα μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον, πρέπει συγχρόνως να ζητήσουν από τις πλούσιες χώρες να ανοίξουν τις αγορές τους στις εξαγωγές από εκείνες τις χώρες. Για αυτό, οι οργανισμοί πρέπει να αναγνωρίσουν ότι τα πλούσια έθνη πρέπει να ρίχνουν τους εμπορικούς περιορισμούς τους και να αποβάλλουν τις μεγάλες γεωργικές επιχορηγήσεις τους που περικόπτουν τις εξαγωγές φτωχών χωρών. Οι βιομηχανοποιημένες παγκόσμιες γεωργικές επιχορηγήσεις ανέρχονται αυτήν την περίοδο σε \$350 δισεκατομμύρια ετησίως, ποσό που είναι κατά προσέγγιση επτά φορές μεγαλύτερο απ' ότι

³² Για τη σημασία κάποιου βαθμού αυτοδιάθεσης στην αφρικανική ανάπτυξη, δείτε Yansane (1996).

οι πλούσιες χώρες ξοδεύουν στην αναπτυξιακή ενίσχυση των φτωχών. Αυτές οι επιχορηγήσεις όχι μόνο βλάπτουν τους εργαζόμενους φτωχούς στις αναπτυσσόμενες χώρες αλλά και αποτελούν υψηλότερους φόρους και υψηλότερες τιμές των καταναλωτών στις πλούσιες χώρες. Όπως βεβαιώνεται στη μεγάλη αφρικανική υπουργική διάσκεψη του ΠΟΕ (WTO) τον Ιούνιο, του 2003³³, η γεωργία είναι ζωτικής σημασίας σπουδαιότητας στην υπό-Σαχάρα Αφρική και κρατά το κλειδί για να ανυψώσει το βιοτικό επίπεδο εκατομμυρίων Αφρικανών. Τα παγκόσμια ιδρύματα πρέπει να υποστηρίξουν τα αφρικανικά έθνη στις προσπάθειές τους να θεραπεύσουν δυσμενείς συνέπειες των πολιτικών αγροτικής επιχορήγησης των πλούσιων εθνών για την αγροτική επιβίωση της Αφρικής. Όσον αφορά τη παγκόσμια πρόσβαση στην αγορά στα μη γεωργικά προϊόντα, μελλοντικά οι πολύπλευρες εμπορικές διαπραγματεύσεις πρέπει επίσης να λάβουν υπόψη τις ευπάθειες των αφρικανικών βιομηχανιών, συγκεκριμένα σε τομείς όπως τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα, ο ιματισμός, το δέρμα, και τα μεταποιημένα προϊόντα. Οι παροχές προνομιακών δασμολογίων παραμένουν σημαντικές για τα υπό-Σαχάρα έθνη για να είναι σε θέση να συνεχίσουν τις διαδικασίες εκβιομηχάνισής τους.

Ο δεύτερος επείγων στόχος είναι η μείωση του χρέους. Μειώσεις του εξωτερικού χρέους για αυτές τις περιθωριοποιημένες χώρες, ειδικά στα ιδιαίτερα χρεωμένα - φτωχότερα έθνη στην Αφρική, είναι το πρώτο βήμα στη διευκόλυνση τους για να συμμετέχουν στην παγκοσμιοποίηση και για να μοιραστούν τα οφέλη που θα μπορούσε αυτή να φέρει. Για πολλά αφρικανικά έθνη, μόνο οι οφειλές του χρέους έχουν υπερβεί κατά πολύ τις καθαρές κεφαλαιακές εισροές. Παραδείγματος χάριν, το 1997 η Αφρική είχε ένα αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο με τα έσοδα των εξαγωγών της να μειώνονται κατά 17 τοις εκατό κατά τη διάρκεια του

³³ www.sarpn.org.za/documents

προηγούμενου έτους. Οι καθαρές ροές των πόρων στην ήπειρο μειώθηκαν κατά σχεδόν 40 τοις εκατό από \$4,5 δισεκατομμύρια το 1997 σε \$3 δισεκατομμύρια το 1998. Το κόστος της των χρεών για την Αφρική, αφ' ετέρου, ανήλθε σε \$35 δισεκατομμύρια το 1998, τα οποία αποτέλεσαν περισσότερα από το 30 τοις εκατό των εξαγωγών της περιοχής³⁴. Σε αυτό το πλαίσιο, η πρωτοβουλία ΔΝΤ για τη μείωση του χρέους για τις ιδιαίτερα χρεωμένες φτωχές χώρες μέσω του ESAF ήταν ένα βήμα στη σωστή κατεύθυνση αλλά το διατιθέμενο ποσό για αυτόν το λόγο αποδείχθηκε πάρα πολύ μικρό. Η ανακούφιση του χρέους είναι βεβαίως μια προϋπόθεση για εκείνες τις χώρες για να είναι σε θέση να βελτιώσουν το κλίμα για επένδυση και τις κοινωνικές υπηρεσίες τους για να μειώσουν την φτώχεια. Κατά συνέπεια ελάχιστα διεθνή ιδρύματα θα μπορούσαν να διευκολύνουν τη βιομηχανοποιημένη δύση να συγχωρήσουν ή να αναπρογραμματίσουν το εξωτερικό χρέος της ηπείρου. Η πρωτοβουλία μείωσης χρέους δεν θα έχει μόνο επιπτώσεις στη μείωση του φορτίου του χρέους της Αφρικής, αλλά θα είναι ένα σημαντικό βήμα που απαιτείται για να διατηρήσει τις δομικές μεταρρυθμίσεις της Αφρικής, για να ενθαρρύνει την ιδιωτική επένδυση και για να προωθήσει την ανάπτυξη. Επιπλέον, από την προοπτική του δανειστή η ανακούφιση του χρέους για την Αφρική μπορεί να θεωρηθεί ως περισσότερο από μια ηθική προσταγή³⁵. Υπάρχουν αναγκαστικοί λόγοι μακροπρόθεσμα για τη διεθνή κοινότητα στη βοήθεια της Αφρικής. Θα είναι ενδιαφέρον του καθενός η σταθερή ανάπτυξη της Αφρικής και η συμμετοχή σε ένα αλληλοεξαρτώμενο παγκόσμιο σύστημα. Τρίτον, εκτός από τα ζητήματα των μειώσεων του χρέους, ουσιαστικά πρέπει να αυξηθεί η βοήθεια για την ανάπτυξη, ιδιαίτερα στα προβλήματα στην

³⁴ Financial Times , "Αφρικανοί εκτός στόχου από τον πόλεμο στην φτώχεια," 10 Μαΐου 1999.

³⁵ Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σημαντικό ότι ο παπάς και το Συμβούλιο των επισκόπων έχουν απαιτήσει ένα συμπόσιο χρέος-ανακούφισης για την Αφρική για το έτος 2000.

εκπαίδευση και την υγεία. Παρά τις πρόσφατες διεθνείς προσπάθειες να μειωθούν τα χρέη των φτωχότερων εθνών, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 η οικονομική ενίσχυση στην Αφρική μειώθηκε κατά ένα τρίτο, από \$17δισ στην έναρξη της δεκαετίας σε \$12δισ στο τέλος.

Δεδομένου ότι οι αρκετά μεγάλες ξένες επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα σε εκείνες τις χώρες είναι απίθανες για το εγγύς μέλλον, μια βιώσιμη επιλογή για το βιομηχανοποιημένο κόσμο θα είναι να βοηθήσει να δημιουργηθούν δραστηριότητες στο πεδίο των μη κυβερνητικών οργανώσεων (NGOs). Σημειώνεται ότι οι πρόσφατες δεκαετίες έχουν δει μια αυξανόμενη συμμετοχή στην Αφρικανική ανάπτυξη των αστικών οργανώσεων της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των NGOs ή άλλων πολυμερών ιδρυμάτων χορηγών. Οι NGOs θα μπορούσαν συγχρόνως να διαδραματίσουν έναν πιο δυναμικό, αποφασιστικό ρόλο στη διευκόλυνση οικοδόμησης των δημοκρατικών ιδρυμάτων και της υποδομής του ανθρώπινου δυναμικού στο επίπεδο της κοινωνίας. Τέλος, μια άλλη επείγουσα ημερήσια διάταξη για τα διεθνή ιδρύματα για να βοηθήσουν την Αφρική θα είναι προώθηση της διακρατικής οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των γειτονικών κρατών. Η Αφρική χρειάζεται τον έλεγχο των ζωτικής σημασίας πόρων της για το μακροπρόθεσμο δομικό μετασχηματισμό της οικονομίας της. Αυτή τη στιγμή, το διαπεριφερειακό εμπόριο μεταξύ των αφρικανικών εθνών αποτελεί λιγότερο από το 1% του παγκοσμίου εμπορίου. Η μελλοντική πρόκληση για την Αφρική με την απέραντη ενέργεια, τους ορυκτούς και γεωργικούς πόρους της, είναι να εργαστεί μαζί για περισσότερο εσωτερικό εμπόριο και να χτιστεί μια ενοποιημένη περιφερειακή θέση, όσον αφορά σε άλλες παγκόσμιες εμπορικές ομάδες. Η αποτελεσματική περιφερειακή συνεργασία θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια γερή, περιφερειακά ενσωματωμένη οικονομία σχετικά ασφαλέστερη από τις αβέβαιες παγκόσμιες αγορές,

αλλά ικανή να αξιοποιήσει το πλεονέκτημα που καθιστά πιθανό η συγκέντρωση των εθνικών αγορών και των πόρων³⁶.

Σημειώνεται ότι η διεθνής ασφάλεια και η ειρήνη δεν μπορούν να ενισχυθούν αποτελεσματικά, εκτός εάν η παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση ρυθμίζεται με μεγαλύτερη δικαιοσύνη. Ο στόχος για την αφρικανική αποκατάσταση είναι τεράστιος και αποθαρρυντικός αλλά μη αδύνατος. Περίπου σαράντα έτη πριν, οι πρόσφατα βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες στην ανατολική Ασία δεν ήταν σε καλύτερη οικονομική θέση από ότι οι σημερινές αφρικανικές οικονομίες. Η αφρικανική ανάπτυξη δεν πρέπει να γραφτεί μακριά ως χαμένη αιτία.

---

³⁶ Τα θεωρητικά επιχειρήματα που ευνοούν την περιφερειακή ολοκλήρωση για την Αφρική συζητούνται σε Mengisteab (1998).

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Adei, Stephen, 1996. "National Capacity Building and Long-Term Development: The Role of Technical Cooperation in Africa," in A.G.Yansane ed. Prospects for Recovery and Sustainable Development in Africa (Westport, CONN: Greenwood Press). 51-63.

Chug, Michael, "Sub-Saharan Africa: Underdevelopment's Last Stand." in Barbara Starlings Ed. Global Change, Regional Response (Cambridge University Press, 1997).309-45.

Golden, I. O.Knudsen, & D. van de Mensbrugge, 1993. Trade Liberalization: Global Economic Implications (Paris & Washington, D.C.: OECD & World Bank). September.

Hope, Sr., Kempe Ronald, 1997. African Political Economy: Contemporary Issues in Development, (New York: M.E. Sharpe).

Hussain, M. N., K. Miambo & T. Oshikoya, 2000. "Global Financial Crisis: An African Perspective," African Development Review, September. 1-24. Also available in www.afdb.org/knowledge/publications/pdf/r_global1
Kasliwal, Paris. 1995. Development Economics. (Los Angeles: Southwestern College Publishing)

Killick, Tony, 1995. "Structural Adjustment and Poverty Alleviation: An Interpretative Essay." Development and Change, 26(2):305-31.

Kim, Kwan S., Michael Shultheis, & Robert Mabelel, eds. 1979. Papers on the Political Economy of Tanzania - Studies in the Economics of African Series, London and Nairobi: Heinemann Educational Books.

Kim, Kwan S. 1988. "Continuing Crisis in Sub-Saharan Africa." in Lee A. Tavis, ed. Rekindling Development –Multinational Firms and World Debt. University of Notre Dame. 103-17

Kim, Kwan S. 1988. "Issues and Perspectives in Tanzanian Industrial Development: with Special Reference to the Role of SA DCC," in M. Hodd, ed., Tanzania after Nyerere (London: Francis Pinter Publishers), 92-102.

Lewis, Stephen, 1986. "Africa's Trade and the World Economy." in R.J. Berger & J.S. Whitaker, eds. Strategies for African Development (Berkeley: University of California Press, 1986)

Mengisteab, Kidane, 1996. Globalization and Autocentricity in Africa's Development in the 21st Century
(Trenton, NJ: Africa World Press)

Rodriguez, F & Rodrik, D; 1999. Trade Policy and Economic Growth: a Sceptic's Guide to the Cross-National Evidence, NBER Working Paper 7081, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA, USA

Sapsford, D. (2001). "The terms of trade of the world's poorest countries," mimeo, background note prepared for the Least Developed Countries Report, 2002 (p.142-143).

UNCTAD, 2002. The Least Developed Countries Report 2002 – Escaping the poverty trap. (New York & Geneva, United Nations)

UNECA, African Alternative Framework to Structural Adjustment Programs for Socio-Economic Recovery and Transformation (Addis Ababa: UNECA, 1988).

Yansane, Aguibou Y. 1996. "Are Alternative Development Strategies Suitable for Africa to Remedy Its Deepening Crisis?" in Yansane, A.Y. ed. Prospects for Recovery and Sustainable Development in Africa (Westport, CONN: Greenwood Press). 3-33.

World Bank. 1979. "The Global Framework," Staff Working Paper 355. September.

World Bank, 1994-96. & 1998/99. Global Economic Prospects and the Developing Countries (Washington, D.C)

World Bank, 1995. Trends in Developing Economies - Extracts: Volume 3. Sub-Saharan Africa (Washington, D.C.)

Yeats, Alexander J. 1995. "What are OECD Trade Preferences Worth to Sub-Saharan Africa?" African Studies Review 38, no.1: 81-101.

ΜΕΡΟΣ 2

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (DRC) βρίσκεται στην κεντρική Αφρική, στην υπό-περιφέρεια των μεγάλων λιμνών. Καλύπτει έναν τομέα 2.350.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων με έναν πληθυσμό περίπου 52 εκατομμυρίων, αυξανόμενο σε ένα ποσοστό μεταξύ 3 τοις εκατό και 3,2 τοις εκατό ετησίως. Τουλάχιστον 60 τοις εκατό του πληθυσμού κατοικούν στις αγροτικές περιοχές και επιζούν από την παραδοσιακή καλλιέργεια, το κυνήγι, και την αλιεία. Αποκλείοντας τις μεγάλες πόλεις και τις περιοχές όπου οι άνθρωποι που μετατοπίζονται λόγω συγκρούσεων έχουν συναθροιστεί, η μέση πυκνότητα πληθυσμού είναι μόνο 22 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, που κάνει το DRC μια από τις πλέον αραιοκατοικημένες χώρες της ηπείρου. Η χώρα διαιρείται σε 11 επαρχίες, συμπεριλαμβανομένης της Kinshasa, πρωτεύουσα, διοικητικό και πολιτικό κέντρο. Οι ανατολικές επαρχίες, ανατολικό και δυτικό Kasai και Katanga, έχουν εκτενή ορυκτά αποθέματα (συμπεριλαμβανομένου του χαλκού, του κοβαλτίου, των διαμαντιών, και του χρυσού). Οι άλλες επαρχίες, είναι καλύτερα γνωστές για την καλλιέργεια, το ζωικό κεφάλαιο, και τις αλιευτικές δραστηριότητές τους.

Παρά αυτούς τους απέραντους ανθρώπινους και φυσικούς πόρους, το DRC ταξινομείται ως μια από τις φτωχότερες χώρες στον κόσμο.

Μερικοί δείκτες την τοποθετούν μεταξύ των πιο άπορων χωρών της νότιας Σαχάρας Αφρικής. Περίπου 80 τοις εκατό των 52 εκατομμυρίων κατοίκων ζουν στο σημείο που η ανθρώπινη αξιοπρέπεια μπορεί να υπομείνει, λιγότερο από US\$0.20 ημερησίως. Για πάνω από 30 έτη η χώρα οργανώθηκε από μια αλλοιωμένη, αρπακτική δικτατορία. Η μετάβαση από τη δικτατορία στη δημοκρατία εντοπίζεται από το 1990. Η προκύπτουσα θεσμική αστάθεια, η λεηλασία, και η ενδο-εθνική σύγκρουση έχουν βυθίσει το DRC σε μια τρέχουσα πολύπλευρη κρίση, ένα από τα αποτελέσματα της οποίας είναι η αύξηση της φτώχειας.

Το DRC είναι η μόνη χώρα στην Αφρική που μοιράζεται τα σύνορα με εννέα άλλες χώρες (Αγκόλα, Μπουρούντι, Δημοκρατία Κεντρικής Αφρικής, Κονγκό, Ρουάντα, Σουδάν, Τανζανία, Ουγκάντα, και Ζάμπια). Η από μακρού υφιστάμενη οικονομική και θεσμική κρίση έχει ανάψει την πλεονεξία ορισμένων χωρών, οι οποίες έχουν επιτεθεί ξαφνικά στο πλούσιο έδαφος του DRC και στα μεταλλεύματα. Κάτω από την κάλυψη των επαναστατικών μετακινήσεων, οι ξένοι στρατοί καταλαμβάνουν τμήμα του εδάφους του. Αυτή η κατάσταση έχει προκαλέσει μια από τις πιο σύνθετες κρίσεις στη μεγάλη υπό-περιφέρεια των λιμνών. Το οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και περιβαλλοντικό κόστος αυτής της σύγκρουσης είναι τεράστιο. Περισσότερο από τρία εκατομμύρια ανθρώπινες ζωές έχουν χαθεί. Σχεδόν τέσσερα εκατομμύρια άνθρωποι υπολογίζονται να έχουν μετατοπιστεί στην υπό-περιφέρεια και περίπου 10.000 έως 15.000 παιδιά χρησιμοποιούνται ως στρατιώτες³⁷. Η έκταση και η πολυπλοκότητα της σύγκρουσης έχουν υπονομεύσει σοβαρά τη θεσμική σταθερότητα και την κοινωνικοοικονομική υποδομή σε επίπεδο βάσης, διακινδυνεύοντας ακόμα και την εδαφική ακεραιότητα του DRC και τη διάσπαση σε όλη τη μεγάλη υπό-περιφέρεια λιμνών. Οι

³⁷ Χριστιανικός-ενίσχυση, Oxfam και σώστε τα παιδιά (1 Αυγούστου ..2001). Κανένα τέλος στη θέα. Η ανθρώπινη τραγωδία της σύγκρουσης στη λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, Λονδίνο.

διαθέσιμες στατιστικές δείχνουν τη γενικευμένη εξασθένηση. Το 2001, το ΑΕΠ κατά κεφαλήν υπολογίστηκε σε περίπου USS74³⁸. Σε δολάρια του 1985, το καθημερινό κατά κεφαλήν εισόδημα μειώθηκε από USS1.31 το 1973 σε USS0.91 το 1994 και σε USS0.30 το 1998. Η χώρα έχει βυθιστεί έτσι στην απόλυτη, όλο και περισσότερο γενικευμένη φτώχεια. Οι αριθμοί δείχνουν ότι το μέσο κατά κεφαλήν εισόδημα έχει μειωθεί κάτω από το απόλυτο κατώτατο όριο φτώχειας, πέφτοντας κατά μέσον όρο 3,08 τοις εκατό ετησίως μέχρι το 1998³⁹.

Σύμφωνα με μια αστική έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το εθνικό ίδρυμα στατιστικών (INS) το 1985, η φτώχεια έχει επιπτώσεις σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Σχεδόν 74 τοις εκατό των οικογενειών επαγγελματιών και πάνω από 80 τοις εκατό των οικογενειών δημοσίων υπαλλήλων είναι φτωχό. Και οι δύο κοινωνικές ομάδες είναι σχεδόν άπορες. Αυτά τα πολύ υψηλά ποσοστά είναι μια ακριβής απεικόνιση της φτώχειας στο DRC, η οποία είναι πράγματι ένα μαζικό φαινόμενο. Έχει επιπτώσεις σε ολόκληρο το εθνικό έδαφος, σε αστικές καθώς επίσης και αγροτικές περιοχές. Παίρνοντας τις μέσες μηνιαίες κατά κεφαλήν δαπάνες USS30 (ισοτιμία αγοραστικής δύναμης του 1985) ως συγκριτική μέτρηση επιδόσεων, πάνω από 80 τοις εκατό του αστικού πληθυσμού είναι φτωχά. Για τη χώρα συνολικά, ο αριθμός είναι αναμφισβήτητα χειρότερος. Οι διαθέσιμες στατιστικές πληροφορίες σήμερα δεν επιτρέπουν μια ακριβή αξιολόγηση της διαφοράς μεταξύ της αστικής και αγροτικής φτώχειας. Δεδομένου ότι τα αγροτικά εισοδήματα είναι γενικά χαμηλότερα από τα αστικά εισοδήματα, είναι δίκαιο να υποτεθεί ότι η συχνότητα της φτώχειας στις αγροτικές περιοχές είναι πολύ υψηλότερη.

³⁸ Κεντρική τράπεζα του Κονγκό, [πρόσφατες οικονομικές, χρηματικές, και νομισματικές εξελίξεις], Ιανουάριος 2002.

³⁹ Σύστημα Ηνωμένων Εθνών, DRC: Κοινή αξιολόγηση της χώρας (Bilan Commun de Pays), Kinshasa, Μάιος 2001.

Το 2001, η επίπτωση της φτώχειας σε μερικές περιοχές Bandundu και Katanga τοποθετήθηκαν σε σχεδόν 84 τοις εκατό.

Όλες τις κοινωνικές ομάδες είναι φτωχές, αν και σε εμφανώς διαφορετικούς βαθμούς. Το ΑΕΠ κατά κεφαλήν είναι USS322.9 στην Kinshasa και USS25.3 στην επαρχία Equateur, γεγονός που αποδεικνύει τις έντονες χωρικές και κοινωνικές ανισότητες. Οι γυναίκες χτυπιούνται σκληρότερα από τους άνδρες. Αν και είναι αυτήν την περίοδο δύσκολο να υπολογιστεί ποιο ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού είναι φτωχό, η έρευνα για τη βία κατά των γυναικών και των κοριτσιών, τον Απρίλιο του 1999, κατέληξε ότι, κατά μέσον όρο, 44 τοις εκατό των γυναικών (σε αντιδιαστολή με 22 τοις εκατό των ανδρών) δεν έχουν κανένα εισόδημα⁴⁰. Ενώ ο ανθρώπινος δείκτης φτώχειας είναι ακόμα υψηλός (43 τοις εκατό), η απόδοσή της κατά τη διάρκεια του χρόνου παρουσιάζει λιγότερη επιδείνωση από την τάση στους οικονομικούς δείκτες φτώχειας. Πράγματι, μερικά στατιστικά έχουν βελτιωθεί ακόμη και κατά τη διάρκεια του χρόνου. Το 1998, η συχνότητα της ανθρώπινης ένδειας ήταν πολύ υψηλότερη στις αγροτικές περιοχές (46 τοις εκατό) απ' ό,τι στις αστικές περιοχές (18 τοις εκατό).

Πρέπει να σημειώσουμε πως το χρέος του Κονγκό ανέρχεται σε +/- 12 Δις αμερικάνικα \$, η εξυπηρέτηση του αντιπροσωπεύει 400% των εσόδων από εξαγωγές τη χρονιά, πράγμα που τονίζει την αρνητική επίπτωση του χρέους στην ανάπτυξη της χώρας. Είναι φανερό πως ένα τέτοιο χρέος δύσκολα ξεπληρώνεται, διότι για την εξυπηρέτηση του αυξάνεται η φτώχεια, η πείνα και η μόλυνση του περιβάλλοντος, το aids και άλλα πολλά που επηρεάζουν το επίπεδο διαβίωσης. Στο εισαγωγικό αυτό μέρος της εργασίας γίνεται μία πανοραμική παρουσίαση της εξεταζόμενης χώρας ως προς τα οικονομικά και αναπτυξιακά δεδομένα έτσι ώστε να γίνει αντιληπτό στον αναγνώστη περί τι κατάσταση

επικρατεί και πού βρίσκεται η οικονομία της εν λόγω χώρας. Και στην συνέχεια γίνεται αναφορά στην οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξης τη χώρας με τα υπάρχοντα στοιχεία, για αποφυγή σύγχυσης των δύο εννοιών.

---

1. ΟΙ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΣΑΧΑΡΙΑΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Στις χώρες αυτής της περιοχής της Αφρικής, που συμπεριλαμβάνεται και το Κονγκό, παρατηρείται η σχεδόν απόλυτη ταύτιση των επιδόσεων του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και εκείνων του σύνθετου αναπτυξιακού δείκτη HDI. Η συνήθης τάση ταξινόμησης είναι η κατάταξη σε σχέση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και τον HDI να είναι η ίδια ή να είναι ελάχιστα διαφορετική. Πρόκειται για χώρες που χαρακτηρίζονται από έντονη πολιτική αστάθεια, εμφυλίους πολέμους, έλλειψη οικονομικών και κοινωνικών υποδομών, παραδοσιακών τρόπων ζωής σε πολλές περιοχές. Η γεωργία διατηρεί πολύ μεγάλο ποσοστό στην παραγωγική δραστηριότητα. Επίσης, η μηχανοποίηση της παραγωγής και η χρήση τεχνολογικών καινοτομιών είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Η περιοχή είναι κλασικό διεθνές παράδειγμα υπανάπτυξης και βασικών εσωτερικών εμποδίων ανάπτυξης. Ενδεικτικά, το Μπουρούντι διαθέτει το 5% των αποθεμάτων του παγκοσμίου νικελίου, αλλά η εξόρυξή τους δεν είναι οικονομικά συμφέρουσα, η έλλειψη υποδομών στο Μάλι εμποδίζει τις εκτεταμένες έρευνες και την εξόρυξη χρυσού, διαμαντιών και πετρελαίου. Ο Νίγηρας βάσισε την προσπάθεια ανάπτυξης του στη δεκαετία του 1970 στην εξόρυξη ουρανίου που όμως είχε κάμψη η τιμή του το 1980 λόγω μείωσης των διεθνών τιμών. Η εκμετάλλευση ιχθυοπαραγωγής και η τροπική ξυλεία στο Κονγκό είναι μόλις στο 10 % λόγω της έλλειψης τεχνογνωσίας και εμπειρίας. Παρόλο που διαθέτει

---

⁴⁰ Δείτε τον πίνακα των δεικτών φτώχειας από την επαρχία

μεγάλη μονάδα υδροηλεκτρικής ενέργειας το οποίο θα μπορούσε να δώσει σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη της χώρας, παραμένει σε χαμηλό ποσοστό εκμετάλλευση η μονάδα INGA- SHABA. Και μόλις το 46% του πληθυσμού έχει ηλεκτρικό ρεύμα. Μία χώρα που κατέχει τη πρώτη θέση στον κόσμο σε αποθέματα διαμαντιών, κοβάλτιου, ουρανίου, και άλλων ορυκτών κατατάσσεται στις τελευταίες θέσεις τόσο σε επίπεδο ανθρώπινης ανάπτυξης HDI, όσο και σε επίπεδο κατά κεφαλήν ΑΕΠ (καθώς επίσης στους επιμέρους δείκτες). Προβληματίζει η μεγάλη υφιστάμενη εισοδηματική ανισότητα, αφού το φτωχό κομμάτι του πληθυσμού αντιπροσωπεύει το 80 % του συνόλου και σ' αυτό αντιστοιχεί μόλις το 47% του εισοδήματος της χώρας.

Στοιχεία αναπτυξιακής προόδου⁴¹

% παιδιών κάτω των 5 ετών κακής διατροφής	Παιδική θνησιμότητα ανά 1000		Παιδική θνησιμότητα κάτω των 5		Μητρική θνησιμότητα ανά 100000 γεννήσεων		Πρόσβαση σε πόσιμο νερό % πληθυσμού
	1990	1999	1990	1999	1990	1999	2000
34	85	96	155	161	600	910	45

Ο πίνακας απεικονίζει, τα στοιχεία HDI, θα λέγαμε ότι αντικατοπτρίζει τις δημόσιες δαπάνες της χώρας για τον τομέα της υγείας, όταν στην Ελλάδα η παιδική θνησιμότητα φτάνει μόλις το 10 ανά 1000 το 1990 και αντίστοιχα 6 το 1999. Σίγουρα οι δύο χώρες δεν συγκρίνονται, αλλά για το μέγεθος της κατάστασης στην εξεταζόμενη χώρα κάνουμε χρήση των στοιχείων της Ελλάδας. Όταν στην Ελλάδα όλοι έχουν πρόσβαση στο πόσιμο νερό, στο Κονγκό μόλις το 45% του πληθυσμού έχουν, σε μία χώρα που διασχίζεται από έναν από τους μεγαλύτερους σε μήκος ποταμούς του κόσμου.

⁴¹ World development indicators, development progress 2001

Ο τομέας της υγεία παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξης μίας χώρας, ειδικά στην αφρικανική ήπειρο όπου το AIDS συνεχίζει να εξοντώνει λόγω αδράνειας των κυβερνήσεων και η ενημέρωση παραμένει σε χαμηλά επίπεδα.

Μολύνσεις aids - διάρκεια ζωής⁴²

15-24 ετών	15-24 ετών	%	Αρρένων 1999	Θηλέων 1999
Αρρένων% 1999α	Θηλέων 1999α			
8,2	6,9		45	47

Βλέποντας μόνο τα στοιχεία από τις μολύνσεις σε συνάρτηση με τη διάρκεια ζωής, μπορεί να αναλογιστεί κανείς, τη σημασία της απώλειας του ανθρωπίνου δυναμικού και πόσο αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με τους εμφύλιους πολέμους, αποτελούν μέγιστο πλήγμα για την οικονομία, αλλά και για το μέλλον της χώρας.

VII/AIDS και άλλες ενδημικές ασθένειες: Το ποσοστό επικράτησης στα τέλη του 1999 ήταν 5,07 τοις εκατό, που προκαλούν 300.000 θανάτους ετησίως, των οποίων 80 τοις εκατό είναι πρόσωπα 15- 45 ετών. Το 1999 , 8 τοις εκατό των εγκύων γυναικών υπολογίστηκαν ότι έχουν το HIV/*AIDS. Αυτή η αναλογία έχει αυξηθεί γρήγορα στις ζώνες συγκρούσεων στο ανατολικό μέρος της χώρας. Κατά συνέπεια, εμφανίζεται μια πτώση στην υπολογιζόμενη διάρκεια ζωής από 52,4 έτη το 1994 σε 50,8 το 1997. Τα κέντρα επιτήρησης υποβάλλουν έκθεση στην οποία τα ποσοστά για το Matadi και το Lubumbashi έχουν διπλασιασθεί μεταξύ 1997 και 1999, από 5,1 τοις εκατό σε 10 τοις εκατό και από 4,8 τοις εκατό σε 8,6 τοις εκατό, αντίστοιχα. Ο UN/AIDS υπολογίζει ότι τουλάχιστον 90 τοις εκατό των ανθρώπων που είναι θετικοί στον ιό HIV είναι απληροφόρητοι του γεγονότος. Αναρωτιέται

⁴² world development indicators, women development 2001

κανείς πώς μια εξέταση που κοστίζει μόλις US \$10 δεν γίνεται, αλλά φαίνεται πώς ο κόσμος προτιμά να μη ξέρει.

Όσον αφορά στην ελονοσία, μια αναφορά του Υπουργείου υγείας για το 2000 σχετικά με τις ενδεχόμενες ενδημικές ασθένειες, δείχνει ότι από 12 ασθένειες που κρατιούνται υπό επιτήρηση, η ελονοσία αναφέρεται στις περισσότερες περιπτώσεις (92,3 τοις εκατό των καταχωρημένων ιατρικών διαβουλεύσεων) και στους περισσότερους θανάτους (52,4 τοις εκατό των καταχωρημένων θανάτων) ειδικά μεταξύ των παιδιών κάτω από πέντε ετών⁴³. Το DRC έχει αυτήν την περίοδο πάνω από 120 εκατομμύρια οξείες περιπτώσεις ετησίως, υπολογίζεται πάνω από 500.000 αναφερόμενους θανάτους. Στα νοσοκομεία, τρία από κάθε δέκα κρεβάτια καταλαμβάνονται μόνιμα από τους ασθενείς ελονοσίας. Πολλές από αυτές τις περιπτώσεις είναι σοβαρές και ιδιαίτερα δαπανηρές (υπολογίζοντας κατά μέσο όρο US\$35 ετησίως), που βάζει μια πίεση στους οικογενειακούς προϋπολογισμούς και που προσθέτει αρκετά στην ήδη υπάρχουσα ένδεια. Το 2001, υπολογίστηκε ότι μόνο 6,3 τοις εκατό κάνουν χρήση εντομοκτόνων προκειμένου να αντιμετωπισθεί η ελονοσία, που προκαλείται από τα κουνούπια. Η φυματίωση είναι η κύρια θανατηφόρα ασθένεια για τους ενήλικους. Η πανδημία VIH/AIDS και οι συγκρούσεις αυξάνουν την επίπτωση της ασθένειας. Πράγματι, 30 έως 50 τοις εκατό εκείνων που πάσχουν από τη φυματίωση είναι επίσης μολυσμένοι με το HIV και επομένως έχοντας συνεχώς τις υποτροπές. Οι ιατρικές στατιστικές δείχνουν ότι 40 τοις εκατό των θανάτων των ατόμων με το VIH/AIDS αποδίδονται στη φυματίωση.

⁴³ Ετήσια επιδημιολογική έκθεση σχετικά με τις πιθανές ενδημικές ασθένειες υποκείμενες στην επιτήρηση στο DRC, που δημοσιεύεται τον Μάιο του 2001.

Ανθρώπινο δυναμικό

	Συν. Πληθυσμό σε εκατ.	2015
1980	27.0	
	1999	
	49.8	75.0

Ο μέσος ρυθμός αύξησης του πληθυσμού από το 1980 μέχρι το 1999 ήταν 3,2% το χρόνο, και προβλέπεται σε 2,6% ετησίως την περίοδο 1999-2015. Η αύξηση αυτή του πληθυσμού αποτελεί κίνητρο ανάπτυξης και ανάγκη βελτίωσης της οικονομίας και της υποδομής. Καθώς με εργατικό δυναμικό 14 εκατ. Άτομα το 1980 και 25 το 1999, φαίνεται σε ποιο σημείο θα φτάσει η ανεργία που σύμφωνα με τα στοιχεία ήταν της τάξης του 51,6 % . Επιτακτική ανάγκη αποτελεί η διαρθρωτική αλλαγή, καθώς ο δημόσιος τομέας απασχολεί μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Εδώ η διαμόρφωση πρόσφορου περιβάλλοντος για επενδύσεις θα πρέπει να καθίσταται βασική προτεραιότητα της κυβέρνησης.

Η ανεργία έχει αυξηθεί απότομα ως αποτέλεσμα της κρατικής ανικανότητας να ρυθμιστούν οι δημόσιες επιχειρήσεις, και της απουσίας μιας πολιτικής των συλλογικών επιχειρήσεων και των κινήτρων που επενδύουν. Το 2000, 2% του συνολικού πληθυσμού, 4 % του εργατικού δυναμικού, και 8% των ανδρών ήταν άνεργοι, σε σχέση με το 8, 18, και 35%, αντίστοιχα το 1958. Η κοινωνική και πολιτική κρίση της δεκαετίας του '90 και των συγκρούσεων έχει επιδεινώσει την κατάσταση. Η ανεργία και η έλλειψη επαγγελματικής κατάρτισης έχουν γίνει μια από τις πρωταρχικές αιτίες της σοβαρής κοινωνικής ανησυχίας⁴⁴. Ως αποτέλεσμα

⁴⁴ Οι άνεργοι περιλαμβάνουν όλους εκείνους μεταξύ των ηλικιών 16 και 65 οι οποίοι δεν έχουν καμία μισθοδοτημένη εργασία και δεν είναι ανεξάρτητοι εργαζόμενοι οι οποίοι είναι διαθέσιμοι για τη

της γενικευμένης κρίσης στη χώρα, η οικονομία εξουσιάζεται από τον άτυπο τομέα. Ο επίσημος τομέας χαρακτηρίζεται από τις παθητικά χαμηλά αμοιβές και τα οφέλη και από μια καθολική έλλειψη κινήτρου. Οι συνθήκες εργασίας έχουν γίνει στην πραγματικότητα απάνθρωπες, ειδικά στο δημόσιο τομέα, όπου ο μέσος μηνιαίος μισθός είναι USS15. Στον ιδιωτικό τομέα, ελλείπει ενός εγγυημένου βασικού μισθού και μιας συνεπούς πολιτικής αμοιβών, οι εταιρίες πληρώνουν μόνο τις αμοιβές επιβίωσης.

Επενδύσεις στον τομέα της υγείας.

	Δημ. Ως % ΑΕΠ 1990- 1998	Ιδιωτ.	Συνολικές	Κατά κεφαλή Επενδύσεις υγείας ppp \$ 1990-1998	Κατά κεφαλή Επενδύσει ς υγείας σε \$	Κλίμακες νοσοκομείων ανά 1000 άτομα 1990- 98
Κονγκό	1,4	2,2	3,6	41	37	2,1
Ελλάδα	4,7	3,6	8,3	1.207	957	5

Οι δημόσιες επενδύσεις για την υγεία από το 1990 μέχρι το 1998 ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν μόλις 1,4% όταν στην Ελλάδα ανερχόταν σε 4,7 %. Ο τομέας της υγείας δεν έτυχε δέουσας σημασίας από τη κυβέρνηση, που θα λέγαμε πώς βασική της προτεραιότητα ήταν μάλλον τα ορυκτά, διαμάντια, κοβάλτιο, χρυσό, μαγγάνιο και πολλοί άλλοι παραγωγικοί τομείς της κρατικής μηχανής που αποφέρουν συνάλλαγμα. Εξασφαλίζοντας έτσι τις αμυντικές δαπάνες προκειμένου να σιγουρέψουν τα καθεστώτα τους, χαρακτηριστική πρακτική επί

μισθοδοτημένη ή ανεξάρτητη εργασία, και ποιοι έχουν προσπαθήσει χωρίς επιτυχία να βρουν μια πληρωμένη απασχόληση ή μια αυτοαπασχόληση.

κυβερνήσεων Mobutu, και όχι μόνο, αλλά και πολλών άλλων δικτατορικών καθεστώτων του τρίτου κόσμου, επισημαίνουμε εδώ με τις *ευλογίες της Δύσης*. Τα περισσότερα από τα ιδρύματα υγείας είναι σε μια κατάσταση πλήρους εγκατάλειψης. Οι συντηρητικές εκτιμήσεις της κάλυψης των υπηρεσιών υγείας δείχνουν ότι τουλάχιστον 37 τοις εκατό πληθυσμού ή περίπου 18.5 εκατομμύρια των ανθρώπων δεν έχουν καμία πρόσβαση σε οποιοδήποτε είδος υγειονομικής περίθαλψης. Το υψηλό ποσοστό θνησιμότητας έχει επιπτώσεις ειδικά στους φτωχούς: οι άνθρωποι στις αγροτικές και προαστιακές περιοχές, οι γυναίκες της τεκνοποιητικής ηλικίας, και τα παιδιά κάτω από πέντε, συνδέονται με την επιδείνωση των κύριων δεικτών υγείας (υπολογιζόμενη διάρκεια ζωής στη γέννηση, όλες οι μορφές υποσιτισμού, και η επικράτηση του VIH/AIDS). Μεταξύ 65 και 85 τοις εκατό των γεννήσεων γίνεται από μη ειδικευμένο προσωπικό υγείας, με αποτέλεσμα ένα υψηλό ποσοστό μητρικής θνησιμότητας. Το ποσοστό θνησιμότητας νηπίων το 2001 ήταν 129 θάνατοι ανά 1.000 γεννήσεις (138 ανά 1.000 γεννήσεις στις αγροτικές περιοχές), ενώ το ποσοστό θνησιμότητας για τα παιδιά κάτω από 5 ετών ήταν 213 ανά 1.000 το 1998. Το ποσοστό μητρικής θνησιμότητας (870 ανά 100.000 γεννήσεις το 1995), που ήταν ήδη πάρα πολύ υψηλό, ανήλθε απότομα σε 1.289 ανά 100.000 γεννήσεις το 2001⁴⁵.

⁴⁵ Οι μέσοι όροι για την Αφρική είναι: 80 θάνατοι ανά 1.000 γεννήσεις ζωντανού βρέφους και 500 μητρικοί θάνατοι ανά 100.000 κατά τη διάρκεια του τοκετού.

ΔΕΙΚΤΕΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ DRC

Χρόνο	196 0	196 5	197 0	197 5	198 0	198 5	199 0	199 5	199 6	199 7	199 8
Αστικό	45,4	40,7	36,5	34,7	25,2	22,3	20,6	18,5	19,1	18,9	17,9
Αγροτικό	67,7	65,0	61,9	53,0	50,0	47,7	49,2	49,0	47,9	47,9	46,0
Ανθρ. Δείκτ. Φτώχ.	61,3	58,2	55	53,6	45,9	43	40,4	42,6	42,3	41,3	39,4

Πηγές: UNDP/DRC, εθνική ανθρώπινη έκθεση ανάπτυξης, 2000: Διακυβέρνηση για την ανθρώπινη ανάπτυξη στο πρόγραμμα 98/004/01 DRC και του UNDP/DRC: Το σχεδιάγραμμα ένδειας στο DRC: επίπεδα και τάσεις.

Η κάλυψη ανοσοποίησης είναι πολύ χαμηλή. Από την έναρξή του το 1978, το επεκταθέν πρόγραμμα εμβολιασμού (PEV) δεν εκπλήρωσε ποτέ την αρχική αποστολή του ούτε τους στόχους που τέθηκαν κατά τη διάρκεια των ετών. Οι οικονομικοί περιορισμοί είναι ο κύριος λόγος που παρακωλύουν την ανάπτυξη των στερεότυπων δραστηριοτήτων εμβολιασμού, και η κάλυψη εμβολιασμού των παιδιών από 0 έως 5 έτη είναι μόνο 29 τοις εκατό. Τον Ιούνιο του 2001, μια κοινή αποστολή WHO και UNICEF υπολόγισε ότι η ελάχιστη επένδυση που απαιτείται για να αποτραπεί η επιδείνωση στο ποσοστό θνησιμότητας και να αντιστραφούν οι τάσεις στους δείκτες υγείας σε μόνιμη βάση θα ήταν USS350 εκατομμύρια ετησίως. Στην πραγματικότητα, οι συνεισφορές από τους χορηγούς και τους πιστωτές μεταξύ 1998 και 2001 ανήλθαν σε μόνο USS82.19 εκατομμύρια. Το ποσοστό του πληθυσμού που μολύνεται με τον ιό HIV συνεχίζει επίσης να αυξάνεται ελλείψει των πόρων που

απαιτούνται για τις εκστρατείες συνειδητοποίησης και πρόληψης. Το 2001, το αντισυλληπτικό ποσοστό χρήσης ήταν 31,4 τοις εκατό.

Διατροφή:Ο υποσιτισμός είναι ένα σημαντικό πρόβλημα δημόσιας υγείας. Τον Νοέμβριο του 2000, το πρόγραμμα παγκόσμιων τροφίμων (ΠΠΤ) υπολόγισε ότι 16 εκατομμύριο άνθρωποι (33 τοις εκατό του πληθυσμού) έπασχαν από το σοβαρό υποσιτισμό που ακολουθεί την παρατεταμένη μετατόπιση, την απομόνωση, την έλλειψη πρόσβασης στις αγορές, τη διάσπαση των διαδρομών ανεφοδιασμού και τον πληθωρισμό. Στα κατεχόμενα εδάφη, τα γενικά ποσοστά υποσιτισμού για τα παιδιά κάτω από 5 που καταγράφηκαν για τους τελευταίους 12 μήνες ήταν τόσο υψηλά που φθάνουν το 41 τοις εκατό, με ένα σημαντικό ποσοστό υποσιτισμού που φθάνει μέχρι 25,79 τοις εκατό. Μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Kinshasa τον Απρίλιο του 1999 παρουσίασε χρόνια ποσοστό υποσιτισμού 2,1 τοις εκατό. Αυτό σημαίνει ότι από τα συνολικά 1.200.000 παιδιά κάτω των 5 ετών στην Kinshasa, 25.000 πάσχουν από υποσιτισμό και επομένως έχουν ανάγκη θρεπτικής αποκατάστασης. Το χρόνια ποσοστό υποσιτισμού είναι 13 τοις εκατό.

2.ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ

Η παρεμβατική πολιτική προκάλεσε την κρίση όπως ισχυρίζονται οι νεοφιλελεύθεροι , ή όπως υποστηρίζουν άλλοι η εγκατάλειψή της αποστέρησε την κοινωνία από τη μοναδική δυνατότητα εξόδου από αυτή. Η θεωρητική επικράτηση του νεοφιλευθερισμού ευθύνεται για τη σταδιακή διάβρωση των παρεμβατικών πολιτικών και για τη μακροβιότητα της κρίσης . Σκόπιμα επισημαίνονται οι δομικές και άλλες μεταβολές που συντελέστηκαν κατά την τελευταία εικοσαετία και είχαν

ως συνέπεια την ανατροπή του αναπτυξιακά πρόσφορου διανεμητικού προτύπου και την πυροδότηση της κρίσης⁴⁶. Η κυριότερη μεταπολεμική διαρθρωτική μεταβολή στην οργάνωση της οικονομίας, η οποία ευθύνεται για την αύξηση της ανισότητας και την πυροδότηση της κρίσης, υπήρξε η σημαντική αύξηση της συγκέντρωσης του κεφαλαίου. ~~Αδιάψευστος μάρτυρας αυτής της εξέλιξης είναι η πολυεθνική και~~ τελευταία η παγκόσμια επιχείρηση με τα τεράστια κεφάλαια και τις δεκάδες, ακόμα και εκατοντάδες χιλιάδες υπαλλήλους. Η άνοδος της συγκέντρωσης οφείλεται τόσο σε ενδογενείς παράγοντες όπως είναι η τεχνολογική πρόοδος και η καινοτομική δραστηριότητα των επιχειρήσεων, όσο και σε επιχειρηματικές πολιτικές με στόχο την αύξηση της ισχύος τους. Η συγχωνευτική δραστηριότητα της περιόδου προσέλαβε εκρηκτικές διαστάσεις με κορύφωση τη δεκαετία του 70 και 80. Η προκύψασα τεράστια συγκέντρωση της οικονομικής δύναμης και η παράλληλη επανάσταση στον τομέα της πληροφορικής αύξησε τη δυνατότητα των μεγάλων επιχειρήσεων να παρεμβαίνουν και να διαμορφώνουν προς το συμφέρον τους τη λειτουργία της αγοράς, ιδιαίτερα τις συνθήκες απασχόλησης και διανομής.

Αλλά, αν για την εκδήλωση της κρίσης οι διαρθρωτικές μεταβολές φαίνονται να έχουν την κύρια ευθύνη, δεν συμβαίνει το ίδιο με το βάθεμα και τη μακροβιότητα της. Στην τελευταία αυτή περίπτωση ο ρόλος των ιδεών υπήρξε καταλυτικός. Η μεταπολεμική κοινωνία και οι επιτυχίες που ακολούθησαν, αν και έδωσαν κύρος και αίγλη στις παρεμβατικές θεωρίες και πολιτικές, δεν κατόρθωσαν να απωθήσουν τα συμφέροντα και τις θεωρητικές τους αντανάκλασεις στο περιθώριο. Στην δεκαετία του 50 συνέχισαν να ερευνούν και να γράφουν ενάντια στο παρεμβατικό κράτος κυρίως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Διεθνής Τράπεζα. Με την εκδήλωση της κρίσης οι νεοφιλελεύθερες θεωρίες εξαπέλυσαν «

⁴⁶ Καθ. Θ. Πακος, επιστημονικό συνέδριο 2000, παντείο.

γενική έφοδο » αμφισβητώντας τόσο τη θεωρητική θεμελίωση της κενυσιανής πολιτικής, όσο και την αποτελεσματικότητα της κρατικής διαχείρισης .

Η σημαντικότερη επίπτωση της επικράτησης του νεοφιλελευθερισμού καθρεφτίζεται στην μεταβολή των κρατικών πολιτικών . Το παρεμβατικό κράτος από σχετικά αυτόνομο θεσμός ταγμένος στην εξυπηρέτηση του γενικού καλού άρχισε να περιέχεται σταδιακά σε κατάσταση αιχμαλωσίας και αδυναμίας για ανεξάρτητη δράση. Βέβαια δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι μεταβολές αυτές συνδέονται με τις γενικότερες εξελίξεις στον τομέα της οικονομίας και ιδιαίτερα στη δημιουργία της παγκόσμιας οικονομίας, αλλά θα ήταν λάθος να θεωρηθεί ότι έγιναν χωρίς τη θέλησή του. Πρέπει να σημειωθεί δε ότι οι θεσμικές αναθεωρήσεις, η εγκατάλειψη υποχρεώσεων και η υιοθέτηση νέων οδήγησαν από τη μια στην ουσιαστική αποδυνάμωση του κράτους.

Στην διερεύνηση του προβλήματος της χρηματοδότησης της ανάπτυξης των αναπτυσσομένων χωρών, η πλειοψηφία της σχετικής βιβλιογραφίας είναι απόλυτη στο βαθμό που εκλαμβάνει ως δεδομένες και στατικές τις συνθήκες, που πρέπει να αλλάξουν, χωρίς κατά κανόνα να γίνεται μία αναγνώριση της ιστορίας αλλά και των διαφόρων πραγματικοτήτων της υπανάπτυξης, κατά τις οποίες το κράτος παρακωλύει την επιχειρηματικότητα και δεν προωθεί τις επιχειρηματικές δραστηριότητες⁴⁷. Έλλειψη φυσικού κεφαλαίου, πολύτιμων φυσικών πόρων, ταχεία πληθυσμιακή αύξηση, ανεργία, πολιτική και κοινωνική παρεμπόδιση της επιχειρηματικότητας. Χωρίς την ανάλυση των απαρχαιωμένων παραγωγικών δομών και της υποταγής των νέο-αποικιών στα συμφέροντα των μητροπολιτικών κέντρων, η ανάλυση των τρόπων

⁴⁷ W. Baumol and A. Blinder (1979) Economics: principles and policy. New York Harcourt Brace Jovanovich, σελ 757.

συσσώρευση κεφαλαίου κατά την αναπτυξιακή διαδικασία καθίσταται εξαιρετικά δυσχερές. Έτσι, οι χώρες του τρίτου κόσμου, με τις θεωρητικές συνταγές που ακολούθησαν ανακάλυψαν, σε πολλές περιπτώσεις μετά από μακροχρόνιες και επίπονες περιόδους προσαρμογής, ότι πρέπει να ξαναρχίσουν τις αναπτυξιακές διαδικασίες από την αρχή, με νέες θεωρητικές βάσεις. Στο μέρος αυτό θα αναλύσουμε όλες τις οικονομικές θεωρίες και ρεύματα προσπαθώντας να συσχετίσουμε εάν θα μπορούσαν να βρούν εφαρμογή στην προκειμένη περίπτωση. Τα συγγράμματα που θα με στηρίζουν στην προσπάθεια αυτή πληθαίνουν, κοινωνία των 2/3 του 2000 που εκδόθηκε υπό τον Καθηγητή Θεοφάνη Πάκο, Y. L. Dostovalov, έννοιες της κοινωνικοοικονομικής υπανάπτυξης: διεθνείς κεφαλαιακή αγορά, ανάπτυξη και προοπτικές, ΔΝΤ και κτλ.

Τα ζητήματα που τίθενται στην ανάπτυξη αναμφίβολα δημιουργούν προβλήματα, όχι μόνο κοινωνικό-οικονομικά, στα σχετικά ανεξάρτητα κράτη. Τα προβλήματα αυτά λαμβάνουν τις ακόλουθες μορφές:

- ◆ Την εφαρμογή επενδυτικών στόχων οι οποίοι αποτελούν πολιτικές υποσχέσεις από τους νέους ηγέτες, αλλά και οικονομικές αναγκαιότητες μίας ανάπτυξης που έχει να αντιμετωπίσει περιορισμό ή και παντελή έλλειψη φυσικών πόρων.
- ◆ Τη δημιουργία επενδυτικών προγραμμάτων, λαμβάνοντας υπόψη ισχυρές αλλά όχι πολύ φανερές επαναστατικές πιέσεις από τη βάση.
- ◆ Τη σταδιακή εμφάνιση της ανάγκης να μεταφερθούν τα κέντρα εξουσίας από τον πολιτικό προς τον οικονομικό τομέα.

Τα δύο πρώτα θέματα είναι αλληλένδετα, λόγω των διαλεκτικών τους μορφών. Σε ένα δεδομένο ιστορικό πλαίσιο που χαρακτηρίζεται από τεράστια και ανεξέλεγκτη εκροή απαιτητήτων για την ανάπτυξη πόρων και από μεγάλης έκτασης φτώχεια του πληθυσμού, τα αρχικά αναπτυξιακά σχέδια είχαν επηρεαστεί από τους νεοκενσιανούς, οι οποίοι είχαν ως βασική άποψη για τις αναπτυσσόμενες χώρες, την ανάγκη να ξεπεράσουν οι τελευταίες τα προβλήματα υπό-ανάπτυξης μέσω ενός αυξημένου ρυθμού συσσώρευσης κεφαλαίου με τη μορφή επενδύσεων διοχετευμένων σε παραγωγικές δραστηριότητες εντάσεως κεφαλαίου, οι οποίες με τη συνεπακόλουθη αύξηση του πολλαπλασιαστέου επενδύσεων, αναμενόταν να αυξήσουν το εισόδημα. Ο R.Nurske υποστήριξε από τις αρχές της δεκαετίας του πενήντα την ύπαρξη και την επικράτηση φαύλων κύκλων φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ερμηνεύοντας τον Nurske, ο H.L. DOSTOVALOV παρατηρεί: «Το σύνδρομο υπανάπτυξης είναι τελικά ένα πρόβλημα ελλείψεως κεφαλαίου. Περιορισμένο κεφάλαιο σημαίνει αντίστοιχο προϊόν. Και χαμηλό επίπεδο εθνικού εισοδήματος σημαίνει ότι το κεφάλαιο δεν μπορεί να συσσωρευτεί μέσα από τις συνήθεις αποταμιεύσεις ... Άλλες κυκλικές παγίδες είναι αποτέλεσμα της ελλείψεως κεφαλαίου»⁴⁸.

Η ύπαρξη αυτού του κύκλου σχετίζεται άμεσα με την έλλειψη κεφαλαίου. Η έμφαση στις παραδοσιακές βιομηχανίες πρέπει να ξεπεραστεί. Με μία προσέγγιση που αποκλήθηκε « προσέγγιση ισόρροπης ανάπτυξης »⁴⁹. Ο Nurske υποστήριξε μια λιγότερο ή περισσότερο ταυτόχρονη χρήση κεφαλαίου σε μια ευρεία κλίμακα διαφόρων βιομηχανιών, η οποία αν μεταφραστεί σε πρακτική χρήση, συνεπάγεται την αλλαγή έμφασης των αναπτυξιακών πολιτικών από τον

⁴⁸ Y.L. DOSTOVALOV 1984, concepts of socio-economic underdevelopment, page 203.

αγροτικό τομέα στους μη αγροτικούς τομείς. Οι μη αγροτικοί τομείς αναμένεται να αυξήσουν την παραγωγικότητα, και κατά συνέπεια, να επιλύσουν το πρόβλημα της χαμηλής παραγωγικότητας, αλλά και να αυξήσουν το πραγματικό εισόδημα, έτσι ώστε όχι μόνο να δημιουργηθεί αυξημένη κατανάλωση προερχόμενη από την παραγωγή αλλά επί πλέον να αυξηθεί και η τάση για αποταμίευση⁵⁰. Όλα τα παραπάνω συνιστούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την αύξηση των επενδύσεων.

Η ανάγκη για την εισροή κεφαλαίου είναι πάρα πολύ σημαντική, αλλά το κεφάλαιο είτε σε νομισματικό, είτε σε παραγωγικό επίπεδο, δεν είναι ούτε ουδέτερο, ούτε στατικό. Οι ροές προκαθορίζονται σε παγκόσμια κλίμακα από τον ισχύον καθεστώς παγκοσμίων οικονομικών σχέσεων και οργανώσεων, τον διεθνή καταμερισμό εργασίας και τις πραγματικότητες που δημιουργούν οι οικονομικές και νομισματικές πολιτικές των διαφόρων κρατών. Επίσης η χρήση του κεφαλαίου επηρεάζεται ή και σε μεγάλο βαθμό καθορίζεται από τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης των εθνικών οικονομιών, όπως το νομισματικό τους σύστημα. Η αναπαραγωγή κεφαλαίου, ανεξάρτητα από τις διαρθρωτικές πραγματικότητες, εξαρτάται από το κατά πόσο αυτό είναι κερδοφόρο και μπορεί να μεταφερθεί στην χώρα όπου δημιουργήθηκε. Η μεταφορά κερδών και τόκων, εάν έχει δανειακή μορφή, είναι αυτή που δημιουργεί προβλήματα αναπαραγωγής κεφαλαίου στην χώρα όπου γίνεται χρήση αυτού.

Το 1981, η συνολική επίσημη βοήθεια που παρασχέθηκε βάσει διμερών συμφωνιών ήταν δεσμευμένη σε ποσοστό 48,6%, μερικώς κατά 9% και μόνο το 41,7% δεν ήταν δεσμευμένη. Από τη βοήθεια που δόθηκε από την υπηρεσία διεθνούς ανάπτυξης των Ηνωμένων Πολιτειών, μόνο το 3,7% ποσό 671\$ εκατ. επιτρεπόταν να χρησιμοποιηθεί εκτός

⁴⁹ R.G. KULKARNI, 1966, deficit financing and economic development: with special reference to Indian economic development. London asian publishing house. Page 85.

αμερικανικών αγορών. Η έκταση των ροών του κεφαλαίου καθορίστηκε κυρίως από την δύση κυρίαρχου του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Τη στιγμή όμως κατά την οποία είχε να αντιμετωπίσει αυξανόμενες παραγωγικές και νομισματικές κρίσεις, ο οποίος έγιναν για χρόνια προβλήματα της δεκαετίας του εβδομήντα, ο πραγματικός όγκος της βοήθειας αυξήθηκε με χαμηλούς ρυθμούς. Οι πιστώσεις έγιναν το βασικό μέσο μεταφοράς πόρων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μέσα σ' ένα γενικό σύστημα παγκόσμιας συσσώρευσης, η χρήση των πιστώσεων ως μορφή μεταφοράς κεφαλαίου για την ανάπτυξη του τρίτου κόσμου, δημιουργεί σήμερα τεράστια ερωτηματικά, για τη συγκέντρωση δυνάμεων στους φορείς των πιστώσεων, είτε σε εθνικό είτε σε διεθνές επίπεδο. Και δίνει την δυνατότητα ελέγχου όχι μόνο του συστήματος παραγωγής, αλλά επίσης και της ανταλλαγής, διανομής, κι αυτής ακόμα της φύσης της κατανάλωσης. Μέσα σ' ένα πλαίσιο αποικιακής κληρονομιάς που χαρακτηρίζεται από οπισθοδρομημένες οικονομίες, μη ισόρροπη ανάπτυξη, εισαγόμενο πληθωρισμό, δημοσιονομικά ελλείμματα και στο ισοζύγιο πληρωμών, οι οικονομίες του τρίτου κόσμου, όπως και του Κονγκό, ήταν εκτεθειμένες σ' ένα διεθνές νομισματικό σύστημα το οποίο όχι μόνο ήταν ασταθές, λόγω των ανταγωνισμών μεταξύ των πρωταγωνιστών, αλλά επίσης και αναξιόπιστο λόγω των ανεξέλεγκτων κερδοσκοπικών δυνάμεων. Όλα τα παραπάνω διασαφηνίζονται καλύτερα μέσα από την ιστορία.

3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΣΑΧΑΡΑΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Η οικονομική επίδοση της μετά-ανεξαρτησίας Αφρικής είναι γενικά απογοητευτική. Η αργή αύξηση και οι επιδεινωμένοι

⁵⁰ R. Nurske 1953 problems of capital formation in underdeveloped countries, Oxford, chap. 1.

μακροοικονομικοί όροι έχουν εμπνεύσει την απαισιοδοξία μεταξύ των παρατηρητών που αναφέρονται στις αφρικανικές οικονομίες από την άποψη της "τραγωδίας της ανάπτυξης" (Easterly και Levine 1997), "καταστροφής της αύξησης" (Easterly και Levine 1998), της "οικονομικής φτώχειας" (Rodrick 1999), "μιας πανούκλας των πανουκλών" (Landes 1998) κλπ. Πολλές αφρικανικές οικονομίες βίωσαν την αρνητική αύξηση κατά τη διάρκεια των προηγούμενων τριών δεκαετιών και τα τρέχοντα κατά κεφαλήν εισοδήματα είναι χαμηλότερα απ' ό,τι στη δεκαετία του '60 για μερικές χώρες. Ακόμη και οι χώρες που αναφέρονται ως "ισχυροί μεταρρυθμιστές," όπως η Ουγκάντα και η Γκάνα, πρέπει να επιτύχουν ακόμα τα κατά κεφαλήν εισοδηματικά τους επίπεδα του 1970 (Rodrick 1999). Συνολικά, τα κέρδη από τα οικονομικά προγράμματα μεταρρύθμισης που εισήχθησαν στις αρχές της δεκαετίας του '80 είχαν αναμιχθεί στην καλύτερη περίπτωση. Οι πολιτικές μεταρρύθμισης έχουν παραγάγει τις θετικές εκβάσεις πρώτιστα στις χώρες με ένα θετικό αρχείο της θεσμικής σταθερότητας και της πολιτικής μεταρρύθμισης. Η επίπτωση αυτής της παρατήρησης είναι ότι μέχρι το σημείο που οι χώρες της Αφρικής μπορούν να αγκαλιάσουν και να στηρίξουν τη θεσμική μεταρρύθμιση, η οικονομική ανάπτυξη τους παραμένει πάρα πολύ στην προσιτότητα στο εγγύς μέλλον.

Χαμηλή επένδυση στα φυσικά και ανθρώπινα κεφάλαια αιτιολογεί ένα σημαντικό μέρος της οικονομικής στασιμότητας στην της Νότιας Σαχάρας Αφρική (ΝΣΑ). Το μερίδιο της επένδυσης στο ΑΕΠ στην Αφρική είναι πολύ χαμηλότερο απ' ό,τι σε άλλες αναπτυσσόμενες περιοχές (σχήμα 1). Ειδικότερα, η ιδιωτική επένδυση στην Αφρική είναι χαμηλή από τα διεθνή πρότυπα. Το χάσμα μεταξύ της εσωτερικής αποταμίευσης και της επένδυσης έχει αυξηθεί στη ΝΣΑ κατά τη διάρκεια των προηγούμενων τριών δεκαετιών (Mwenga 1997). Η έλλειψη της

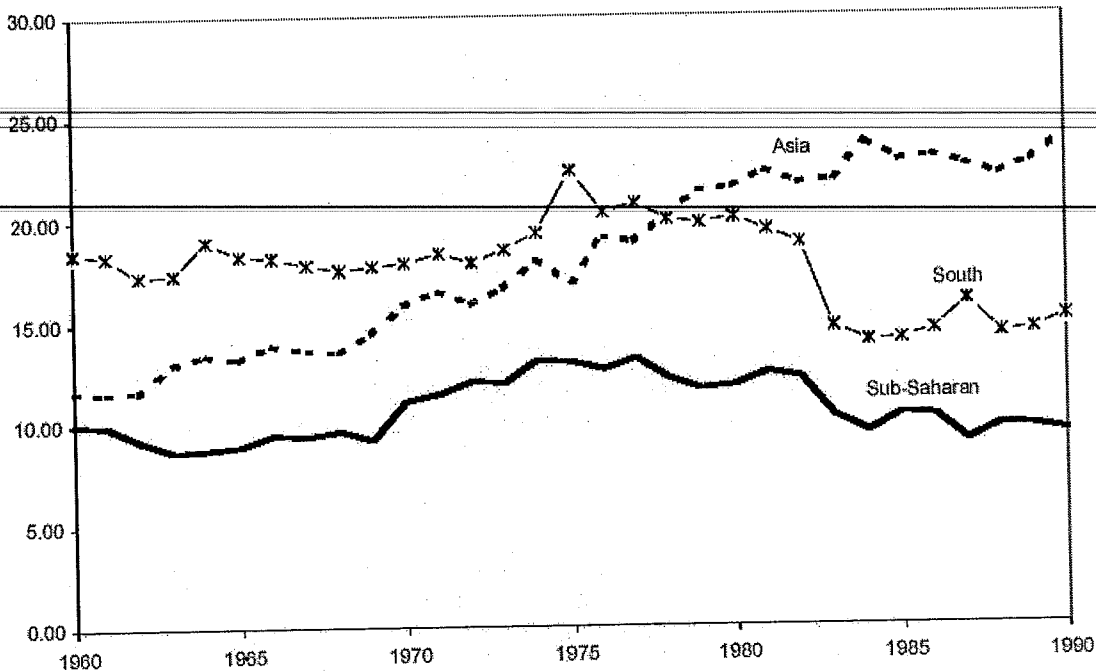
εσωτερικής αποταμίευσης, που συνδέεται με τη χαμηλή ξένη άμεση επένδυση και η μειωμένη χρηματοδότηση από τους διεθνείς χρηματοδοτικούς οργανισμούς απαιτεί μια επείγουσα ανάγκη για τις χώρες ΝΣΑ να αναπτύξουν τα οικονομικά συστήματά τους. Με εξαίρεση τη Νότια Αφρική, τα οικονομικά συστήματα στη ΝΣΑ παραμένουν εύθραυστα, ακόμη και μεταξύ των αφρικανικών "αναδυόμενων αγορών" (Kenny 1998, ΔΝΤ 1998). Τα οικονομικά συστήματα πάσχουν από ποικίλα εσωτερικά και εξωτερικά εμπόδια συμπεριλαμβανομένου ενός επιδεινωμένου μακροοικονομικού περιβάλλοντος, κακές οικονομικές πολιτικές (ειδικά ανώτατα όρια επιτοκίου και πολιτικός δανεισμός), νομισματική χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, υπέρβαση χρέους, και επιδείνωση του ισοζυγίου πληρωμών. Από την πρόσφατη δεκαετία του '80, οι χώρες ΝΣΑ επιβιβάστηκαν επάνω στις πολιτικές ρύθμισης συμπεριλαμβανομένης της μεταρρύθμισης των οικονομικών συστημάτων τους. Εντούτοις, η πλειοψηφία των χωρών ΝΣΑ πρέπει να συγκεντρώσει ακόμα τα οφέλη των οικονομικών μεταρρυθμίσεων⁵¹. Αυτή η ενότητα εξετάζει τις συνδέσεις μεταξύ της οικονομικής εξέλιξης και της οικονομικής ανάπτυξης των χωρών ΝΣΑ. Αν και υπογραμμίζει το ρόλο της οικονομικής ανάπτυξης, η χρηματοδότηση είναι μόνο ένας από τους πολλούς καθοριστικούς παράγοντες της οικονομικής ανάπτυξης. Επιπλέον, τα αποτελέσματα της οικονομικής ανάπτυξης στον πραγματικό τομέα μπορούν να εξαρτηθούν από το ιδιαίτερο πρότυπο ανάπτυξης που επιλέγεται από μια συγκεκριμένη χώρα. Για πρακτικούς λόγους, η σχετική διάκριση είναι μεταξύ των ρυθμιστών (κράτος-οδηγούμενο) και νεοφιλελεύθερων (καθοδηγούμενων από την αγορά) προτύπων ανάπτυξης. Εκτιμώντας ότι η ιστορία προσφέρει λίγα στοιχεία (ενδεχομένως) της πρόωρης

⁵¹ Δείτε Seck και EL Nil (1993) για μια εμπειρική έρευνα για τα αποτελέσματα της οικονομικής φιλελευθεροποίησης στις αφρικανικές οικονομίες.

οικονομικής ανάπτυξης κάτω από τα καθεστώτα ελεύθερης αγοράς, η εμπειρία των ανατολικών ασιατικών χωρών προτείνει ότι στα αρχικά στάδια της οικονομικής ανάπτυξης η ενεργός κυβερνητική επέμβαση έχει τα θετικά αποτελέσματα, ειδικά μέσω της πιστωτικής κατανομής στις βασικές βιομηχανίες. Η κρατική ικανότητα πρέπει να είναι στο κέντρο της συζήτησης της οικονομικής ανάπτυξης στη ΝΣΑ. Η κρατική ικανότητα δεν πρέπει εδώ να γίνει κατανοητή ως απολύτως αδιάφορη κυβέρνηση. Ο απαραίτητος όρος είναι για την κυβέρνηση να υπάρξει ένα κατώτατο επίπεδο ικανότητας για να πάρει τις αναπτυξιακές αποφάσεις και να τις εφαρμόσει αποτελεσματικά.

Αυτό το κεφάλαιο αναθεωρεί τα θεωρητικά και εμπειρικά στοιχεία για να δοθεί έμφαση στα τυποποιημένα γεγονότα και να προκύψουν μερικά εμπειρικά ζητήματα πολιτικής σχετικά με τη διαχείριση της οικονομικής ανάπτυξης. Το ακόλουθο τμήμα είναι μια επισκόπηση του αρχείου αύξησης των οικονομιών ΝΣΑ. Η ενότητα 3 συνοψίζει τα κύρια χαρακτηριστικά των αφρικανικών οικονομικών συστημάτων και τα σημαντικότερα εμπόδια στην οικονομική ανάπτυξη. Η ενότητα 4 δίνει έμφαση στα μαθήματα από τα υπάρχοντα εμπειρικά στοιχεία στο δεσμό χρηματοδότησης-μεγέθυνσης για τις χώρες της Αφρικής. Η ενότητα 5 συζητά τα θεμελιώδη ζητήματα που οι χώρες ΝΣΑ πρέπει να αντιμετωπίσουν στις προσπάθειές τους να μετασχηματίσουν τα οικονομικά συστήματά τους στις αληθινές μηχανές της οικονομικής ανάπτυξης. Η ενότητα 6 ολοκληρώνει.

Σχήμα 1: Μέσο ποσοστό επένδυσης από την περιοχή (% του ΑΕΠ), 1960-1990

Πηγή: Υπολογισμοί από τους δείκτες 1999 παγκόσμιας ανάπτυξης.

3.1.ΛΙΜΝΑΖΟΥΣΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΕΣ

Για τις προηγούμενες τρεις δεκαετίες, η οικονομική επίδοση στη ΝΣΑ ήταν γενικά αδύνατη και ασταθής. Στη δεκαετία του '60 και τις αρχές της δεκαετίας του '70, οι αφρικανικές οικονομίες δοκίμασαν τη σημαντική ανάπτυξη λόγω των σφριγηλών προγραμμάτων ανάπτυξης που αναλήφθηκαν από τις νέες εθνικές κυβερνήσεις. Η βαριά επένδυση στην υποδομή, η γεωργική ανάπτυξη, και οι δημιουργούμενοι τομείς της κατασκευής παρήγαγαν τις αρκετά μεγάλες αυξήσεις στην παραγωγή. Η δεκαετία του '60 και η δεκαετία του '70 χαρακτηρίστηκαν από τα θετικά ποσοστά αύξησης του ΑΕΠ που ήταν συγκρίσιμα με εκείνα στη Νότια Αμερική (πίνακας 1). Τα εισοδηματικά επίπεδα στη ΝΣΑ σε αυτήν την περίοδο ήταν ισότιμα με εκείνα των άλλων αναπτυσσόμενων περιοχών. Στην πραγματικότητα μερικές χώρες του ΝΣΑ είχαν τα εισοδηματικά

επίπεδα πιο υψηλά από εκείνα των χωρών που είναι γνωστές σήμερα ως ασιατικές "τίγρεις." Μεταξύ των 32 χωρών ΝΣΑ, εννέα είχαν υψηλότερο ΑΕΠ κατά κεφαλήν από την Κορέα το 1960⁵². Καμία χώρα ΝΣΑ δεν έχει ΑΕΠ ακόμη και κοντά σε αυτό της Κορέας σήμερα. Από τα μέσα της δεκαετίας του '70, οι οικονομίες ΝΣΑ άρχισαν να λιμνάζουν και πολλοί από τους δείκτες επιδεινώθηκαν σταδιακά. Το μέσο ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ δέκα ετών ελαττώθηκε από 1,44 σε -0,78 μεταξύ 1975 και 1985 (πίνακας 1). Το 1990, επτά από τις 32 χώρες στο δείγμα είχαν εισοδηματικά επίπεδα χαμηλότερα απ' ό,τι το 1960⁵³.

Η κακή οικονομική επίδοση στην Αφρική έχει χαρακτηριστεί ιδιαίτερα από χαμηλά και στάσιμα επίπεδα επένδυσης. Τα επίπεδα επένδυσης είναι χαμηλά και από τα διεθνή και ιστορικά πρότυπα (αριθμός 1), τα μέσα ποσοστά επένδυσης στην Αφρική έχουν καθυστερήσει πίσω από τα επίπεδα που επιτυγχάνονται σε άλλες αναπτυσσόμενες περιοχές (Ασία και Νότια Αμερική). Τα υπάρχοντα εμπειρικά στοιχεία προτείνουν ότι υπάρχει ένας ισχυρός συσχετισμός μεταξύ της επένδυσης και της οικονομικής ανάπτυξης (Ναός 1998), υπονοώντας ότι τα χαμηλά επίπεδα επένδυσης στη ΝΣΑ είναι ένας σημαντικός παράγοντας της οικονομικής στασιμότητας.

Η πρόσφατη μελέτη οικονομικής ανάπτυξης προσφέρει τις διάφορες εξηγήσεις για την οικονομική στασιμότητα που βιώνεται από τις

⁵² Οι 32 χώρες SSA είναι Μπενίν *, Μπουρούντι, Burkina Faso, Μποτσουάνα, Καμερούν, Ακρωτήριο Βέρντεν, Δημοκρατία Κεντρικής Αφρικής, Τσαντ, Κογκό *, Ακτή Ελεφαντοστού *, λαϊκή Δημοκρατία του Κογκό, Γκαμπόν, Γκάμπια, Γκάνα, Κένυα, Λεσόθο, Μαλάουι, Μαλί, Μαυριτανία, Μαυρίκιος *, Νίγηρας, Νιγηρία, Ρουάντα, Σενεγάλη *, Σεϋχέλλες *, Σιέρα Λεόνε, Νότια Αφρική *, Σουαζιλάνδη *, Τόγκο, Ουγκάντα, Ζάμπια, και Ζιμπάμπουε *. Οι χώρες που μαρκαρίστηκαν με * είχαν ένα υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ από την Κορέα το 1960.

⁵³ Οι χώρες το των οποίων ΑΕΠ κατά κεφαλήν το 1990 ήταν χαμηλότερο από το 1960 ΑΕΠ είναι Μπουρούντι, Μπενίν, Δημοκρατία Κεντρικής Αφρικής, Μαλί, Τσαντ, Ουγκάντα, και Ζάμπια.

αφρικανικές οικονομίες από τη δεκαετία του '70. Οι παράγοντες που υπογραμμίζονται συχνότερα είναι⁵⁴:

A. Οι ερευνητές δείχνουν τους φυσικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του ξηρού κλίματος που περιορίζει τη δυνατότητα του γεωργικού τομέα, καθώς επίσης και την περιβαλλόμενη από ξηρά θέση πολλών χωρών⁵⁵.

B. Οι παρατηρητές αναφέρουν τους δημογραφικούς και κοινωνικοπολιτιστικούς παράγοντες συμπεριλαμβανομένης της υψηλής πυκνότητας πληθυσμού, της ταχείας ανάπτυξης πληθυσμού, και των εθνικών συγκρούσεων. Μερικοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η υψηλή εθνική ποικιλομορφία στη ΝΣΑ συμβάλλει στη θεσμική αστάθεια, η οποία αναστατώνει την οικονομική δραστηριότητα και επιβραδύνει την αύξηση (Easterly και Levine 1998). Αυτή η αξίωση πρέπει να ληφθεί με την προσοχή υπόψη, εντούτοις, οι χώρες τόσο εθνικά διαφορετικές όσο η Μποτσουάνα και ο Μαυρίκιος έχουν αυξηθεί πολύ γρηγορότερα από μερικές που είναι λιγότερο διαφορετικές, όπως το Μπουρούντι και η Ρουάντα. Ο σχετικός παράγοντας δεν είναι η ποικιλομορφία *αυτή καθ' αυτή*, αλλά ο τρόπος με τον οποίο οι εσωτερικοί πολιτικοί φορείς χειρίζονται την εθνική ποικιλομορφία. Η εθνική ποικιλομορφία έχει εμποδίσει την μεγέθυνση των χωρών όπου οι πολιτικοί φορείς προώθησαν τον εθνικό αποκλεισμό, όπως στο Μπουρούντι και τη Ρουάντα. Στα λεπτομερώς βασισμένα καθεστώτα, ο πλούτος τείνει να συγκεντρωθεί σύμφωνα με τις εθνικές γραμμές και οι πολύτιμοι πόροι

⁵⁴ Δείτε τον ανθρακωρύχο και τον πυροβολισμό (1999a, 1999b) για έναν λεπτομερή απολογισμό των αιτιών της αφρικανικής κακής οικονομικής επίδοσης. Δείτε τον αποστολέα (1999) για μια κριτική της τρέχουσας "συναίνεση" στην εξήγηση Αφρικανού οικονομική πτώση.

⁵⁵ Το Sachs και Warner (1997) κάνουν απολογισμός την υπεραπλουστευμένη αξίωση τη γεωγραφία και τη δημογραφία σχεδόν εξ ολοκλήρου για την αργή αύξηση της Αφρικής!

σπαταλιούνται μέσω της προχρονολόγησης, της δωροδοκίας, και της προστασίας. Η ποικιλομορφία μπορεί πολύ καλά να ρυθμιστεί κάτω από τη ευρεία βάση διακυβέρνησης. Όπως οι Collier και Gunning (199b: 9) το έθεσαν, το "πρόβλημα της Αφρικής δεν ήταν η εθνική ποικιλομορφία, αλλά η έλλειψη δημοκρατίας στα πλαίσια της ποικιλομορφίας."

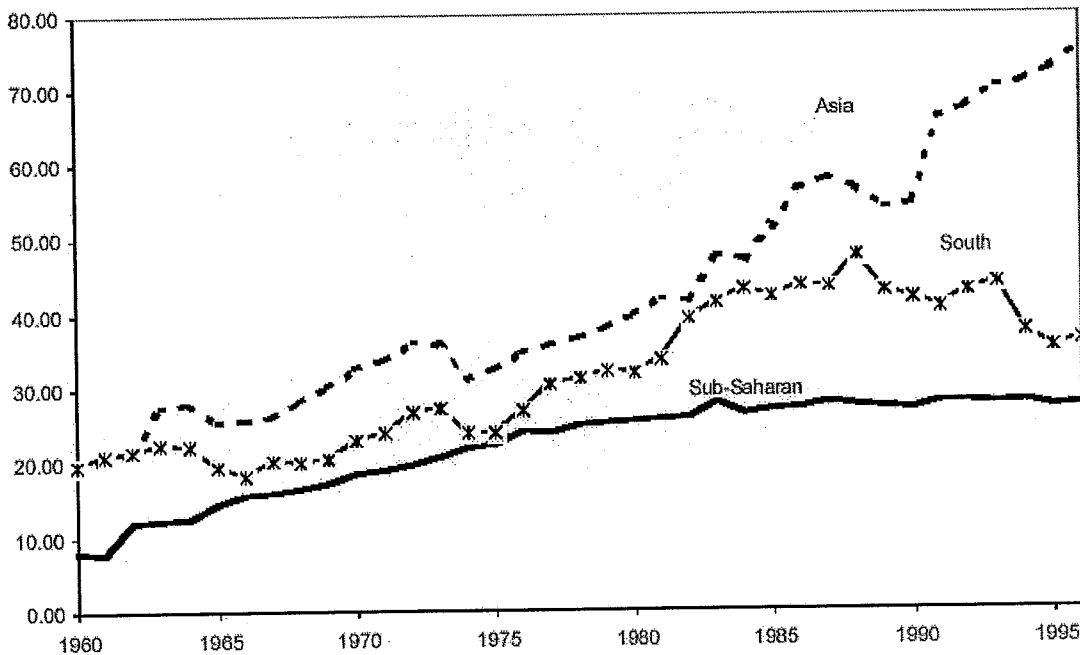
Γ. Η αύξηση έχει περιοριστεί από τις κακές εσωτερικές οικονομικές πολιτικές. Αυτές οι πολιτικές περιέλαβαν έναν εκτεταμένο δημόσιο τομέα, καταστολή στο οικονομικό σύστημα, φτώχη παροχή δημόσιων υπηρεσιών, προκατειλημμένη βιομηχανική πολιτική ενάντια στις πολιτικές γεωργικής ανάπτυξης, εμπορίου και ανταλλαγής που αποθάρρυναν την επέκταση των εξαγωγών, και το φορτίο του ξένου χρέους.

Δ. Μερικοί υποστηρίζουν ότι η αποικιακή κληρονομιά της ΝΣΑ είναι σημαντική. Η ΝΣΑ κληρονόμησε έναν τεχνητά μεγάλο αριθμό κρατών που είναι πάρα πολύ μικρά για να είναι οικονομικά βιώσιμα (Collier και Gunning 1999b). Οι στενές εγχώριες αγορές (μικρός πληθυσμός) και η περιορισμένη διεθνής ανταγωνιστικότητα το καθιστούν δύσκολο για τις αφρικανικές οικονομίες να επιτευχθεί η σταθερή ανάπτυξη.

Αν και η οικονομική επίδοση γενικά είναι αδύνατη στη ΝΣΑ, μερικοί ερευνητές έχουν επισημάνει διάφορες θετικές εκβάσεις κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δεκαετιών. Ο Sender (1999) προτείνει ότι η "ικτερική, τραγική άποψη της ανάπτυξης στην Αφρική της νότιας Σαχάρας " που είναι κυρίαρχη στη λογοτεχνία προκύπτει από το γεγονός ότι οι ερευνητές υπογραμμίζουν τους κεφαλαιοκρατικούς βασικούς δείκτες συσσώρευσης και παραμέλησης της ανθρώπινης ευημερίας. Ο συντάκτης δείχνει τα επιτεύγματα συμπεριλαμβανομένης της αύξησης στην υπολογιζόμενη διάρκεια ζωής, της πτώσης στη

θνησιμότητα νηπίων, και της αύξησης στη θηλυκή εκπαίδευση. Αυτά τα θετικά επιτεύγματα συνηγορούν στο ότι μια συνεχής προσπάθεια είναι απαραίτητη για να βελτιώσει το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού στην Αφρική.

Σχήμα 2: Στοιχεία του παθητικού του χρηματοοικονομικού τομέα (% του ΑΕΠ) από την περιοχή, 1960-1996

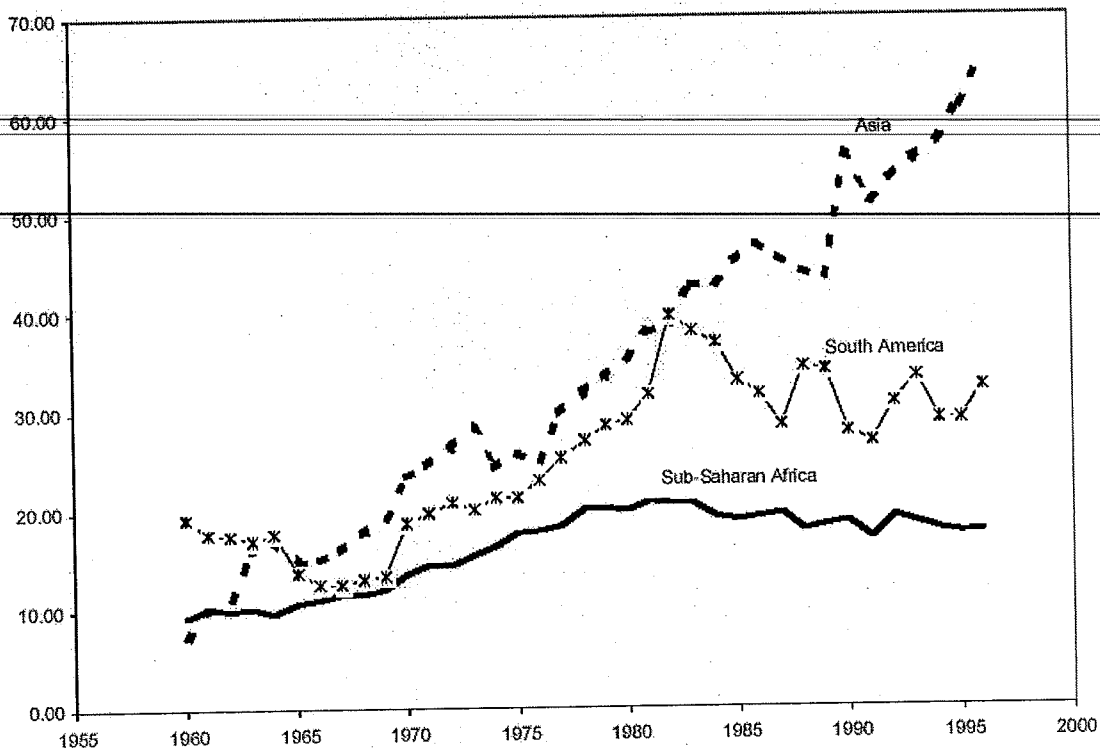
3.2. ΦΟΡΤΙΟ ΧΡΕΟΥΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΤΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΘΕΣΗ

Οι χώρες της νότιας Σαχάρας της Αφρικής βίωσαν μια έκρηξη χρέους στη δεκαετία του '80, η οποία οδήγηθηκε στην περαιτέρω επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης. Επειδή το ξένο χρέος αποτιμάται στα διεθνή σκληρά νομίσματα (κυρίως δολάρια), οι χώρες της Αφρικής πρέπει να κερδίσουν το συνάλλαγμα μέσω των εξαγωγών για να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις του χρέους τους. Δυστυχώς, οι διεθνείς αγορές για τα πρωτογενή προϊόντα είναι αργόστροφες με τις μειωμένες τιμές και τη μειωμένη απαίτηση, με συνέπεια μια πτώση στα έσοδα των εξαγωγών. Συγχρόνως, αυτές οι χώρες χτυπιούνται συνεχώς από τις

αυξανόμενες δαπάνες των πληρωμών του χρέους λόγω των αυξανόμενων επιτοκίων στις χώρες πιστωτών.

Τα υψηλά επίπεδα χρέους συμβάλλουν στη μείωση της οικονομικής ανάπτυξης ειδικά με την πίεση της εσωτερικής επένδυσης. Το υψηλό χρέος υπονοεί ότι ένα μεγαλύτερο μέρος της εσωτερικής παραγωγής είναι δεσμευμένο στις υποχρεώσεις του χρέους - ένα φαινόμενο καλούμενο η "προεξοχή του χρέους" (Krugman 1988) - που δημιουργεί μια επίδραση αντικινήτρου και αποθαρρύνει την εσωτερική επένδυση. Οι υψηλές υποχρεώσεις του χρέους έχουν επιπτώσεις στη θέση της χώρας στις διεθνείς πιστωτικές αγορές. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τις χώρες της νότιας Σαχάρας της Αφρικής δεδομένων των χαμηλών εσωτερικών ποσοστών αποταμίευσής, που τις αναγκάζουν να εξαρτηθούν από τα ξένα κεφάλαια για την επένδυση. Τα υψηλά επίπεδα εξωτερικού χρέους καθιστούν το μακροοικονομικό περιβάλλον πιο αβέβαιο να αυξήσει την ευπάθεια των αφρικανικών οικονομιών στους εξωγενείς κλονισμούς, όπως οι διακυμάνσεις στις συναλλαγματικές ισοτιμίες και στις τιμές προϊόντων, η οποία μειώνει τη δυνατότητα των χωρών να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις του χρέους τους. Κατά συνέπεια, οι χώρες της Αφρικής είναι λιγότερο ικανές να αυξήσουν τα κεφάλαια στις διεθνείς χρηματιστικές αγορές όπου θεωρούνται ως υψηλού κινδύνου οφειλέτες. Αυτή η κατάσταση συντίθεται από μια σταθερή πτώση στην αναπτυξιακή ενίσχυση και τα χαμηλά επίπεδα ξένης άμεσης επένδυσης στην Αφρική. Αν και άλλες αναπτυσσόμενες περιοχές έχουν δοκιμάσει αυτήν την πτώση στην επίσημη αναπτυξιακή ενίσχυση (Παγκόσμια Τράπεζα 1998), η Αφρική έχει δει μια μεγαλύτερη μείωση. Επιπλέον, ενώ η πτώση στον επίσημο δημόσιο δανεισμό αντισταθμίστηκε από μια αύξηση στον ιδιωτικό δανεισμό σε άλλες περιοχές, αυτό δεν έχει συμβεί για την Αφρική.

Σχήμα 3: Πίστωση στον ιδιωτικό τομέα από την περιοχή (% του ΑΕΠ), 1960-1996

3.3. Θαύματα και καταστροφές: Χρηματοδότηση των πόρων εναντίον της θεσμικής σταθερότητας

Η γενικά αδύνατη οικονομική επίδοση της ΝΣΑ κρύβει την αξιοπρόσεκτη ποικιλομορφία μεταξύ των μεμονωμένων οικονομιών. Η αφρικανική ήπειρος περιλαμβάνει και "τα θαύματα" και "τις καταστροφές." Οι χώρες που απόλαυσαν τις εκτεταμένες περιόδους πολιτικής σταθερότητας είναι επίσης αυτές που επέτυχαν τη γρηγορότερη και σταθερότερη ανάπτυξη. Η Μποτσουάνα και ο Μαυρίκιος, οι δύο αναφερόμενες περιπτώσεις του θαύματος της αφρικανικής αύξησης, έχουν επίσης τις σταθερότερες πολιτικές⁵⁶. Επιπλέον, τα τελευταία

⁵⁶ Μπορεί να υπάρξει αντίστροφη αιτιότητα μεταξύ της πολιτικής σταθερότητας και της σταθερής οικονομικής ανάπτυξης υπό την έννοια ότι οι θετικές οικονομικές εκβάσεις χρησιμεύουν σιωπηρά ως μια απόδειξη της αποδοτικότητας για το πολιτικό καθεστώς, παρέχοντας κατά συνέπεια μια βάση για τη λαϊκή υποστήριξη. Μια αμοιβαία σχέση μεταξύ

χρόνια, εμφανίστηκαν χώρες που σημείωσαν πρόοδο στις πολιτικές, θετικές οικονομικές προσαρμογές στη φιλελευθεροποίηση (εκδημοκρατισμός). Αυτό συμβαίνει για το Μπενίν, την Γκάνα, και τη Μοζαμβίκη. Αν και μπορεί να είναι πάρα πολύ νωρίς για να γενικεύσει

κανείς, η εμπειρία από την πολιτική μεταρρύθμιση στη ΝΣΑ προτείνει ότι είναι πιθανώς η περίπτωση ότι η "οικονομική ανανέωση και ο εκδημοκρατισμός πηγαίνουν μαζί" (Barkan και Gordon 1998: 108). Γενικά, οι χώρες ΝΣΑ έχουν επιτύχει επιδόσεις πολύ κάτω από τις δυνατότητές τους. Ακόμα και οι χώρες όπως η Ακτή Ελεφαντοστού που χαρακτηρίστηκαν ως καλλιεργητές θαύματος στη δεκαετία του '60 και την πρόωρη δεκαετία του '70 απέτυχαν να απορροφήσουν τους εξωτερικούς κλονισμούς τα μέσα της δεκαετίας του '70 και της δεκαετίας του '80. Επιβράδυναν τελικά και μειώθηκαν έκτοτε.

Άλλη κατηγορία είναι οι χώρες που η πεπειραμένη πολιτική και κοινωνική αναταραχή ευημερούσε πολύ χειρότερα από άλλες. Αυτή περιλαμβάνει τις χώρες που αγωνίζονται ακόμα να κάνουν τη μετάβαση από τον κρατικό σοσιαλισμό στην απελευθέρωση (όπως η Αγκόλα, η Λιβερία, η Σομαλία, η Ισημερινή Γουινέα, και η Αιθιοπία) καθώς επίσης και τις χώρες που καταστρέφονται από τις εθνικές συγκρούσεις (Μπουρούντι και Ρουάντα). Αυτές οι χώρες αντιμετωπίζουν τον επείγοντα στόχο της αναδημιουργίας της καταστραμμένης υποδομής, της αποκατάστασης των κοινοτικών οικονομικών πόρων, και της αυξανόμενης παραγωγής για να βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού τους. Οι σημαντικότεροι περιορισμοί σε αυτές τις χώρες είναι ένα θεσμικό πλαίσιο εύθραυστο και ένα τεράστιο χάσμα μεταξύ των πόρων και των αναγκών της αναδημιουργίας.

της ανάπτυξης και της πολιτικής σταθερότητας προτείνει ότι μακροπρόθεσμα μια χώρα δεν μπορεί να επιτύχει μιας χωρίς άλλη.

Πίνακας 1: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ και μέση ανάπτυξη για την της νότιας Σαχάρας Αφρική, Ασία και τη Νότια Αμερική

Έτος	Μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ (US\$ του 1985)			Μέσο πέντε ετών ποσοστό αύξησης κατά κεφαλήν ΑΕΠ %		
	ΝΣΑ	ΑΣΙΑ	Ν. ΑΜΕΡΙΚΗ	ΝΣΑ	ΑΣΙΑ	Ν. ΑΜΕΡ.
1960	876	1050	2542	-	-	-
1965	964	1267	2812	1.93	2.83	2.04
1970	1119	1632	3171	3.04	5.19	2.44
1975	1289	2736	3410	2.86	10.89	1.46
1980	1384	3624	3870	1.44	5.79	2.56
1985	1331	3685	3328	-0.78	0.33	-2.97
1990	1356	4482	3351	0.37	4.00	0.14

Το ασιατικό δείγμα περιλαμβάνει τις χώρες από το νότο, την ανατολή, και τη Νοτιοανατολική Ασία.

- Δείγμα SSA (32): Μπενίν, Μπουρούντι, Burkina Faso, Μποτσουάνα, Καμερούν, Ακρωτήριο Βέρντεν, Δημοκρατία Κεντρικής Αφρικής, Τσαντ, Κονγκό, Ακτή Ελεφαντοστού, λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (προηγούμενο Ζαίρε), της Γκαμπόν, της Γάμπιας, της Γκάνας, της Κένυας, του Λεσόθο, του Μαλάουι, του Μάλι, της Μαυριτανίας, του Μαυρίκιου, του Νίγηρα, της Νιγηρίας, της Ρουάντα, της Σενεγάλης, των Σεϋχέλλων, της Σιέρα Λεόνε, της Νότιας Αφρικής, της Σουαζιλάνδης, του Τόγκο, της Ουγκάντας, της Ζάμπια, και της Ζιμπάμπουε.

- Δείγμα της Ασίας (13): Μπαγκλαντές, Μπαχρέιν, Κίνα, Χονγκ Κονγκ, Ινδονησία, Ινδία, ύφασμα της Κορέας, Μογγολία, Μαλαισία, Νεπάλ, Πακιστάν, Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη.

- Δείγμα της Νότιας Αμερικής (12): Αργεντινή, Βολιβία, Βραζιλία, Χιλή, Κολομβία, Ισημερινός, Γουιάνα, Περού, Παραγουάη, Σουρινάμ, Ουρουγουάη, Βενεζουέλα.

4. Οικονομική ανάπτυξη: Επισκόπηση

Εύθραυστα και ρηχά οικονομικά συστήματα

Μετά από την ανεξαρτησία στη δεκαετία του '60, οι χώρες ΝΣΑ άρχισαν την ανάπτυξη του πραγματικού τομέα. Η έμφαση ήταν στα μεγάλης κλίμακας κρατικά προγράμματα, προσανατολισμένα προς τις εξαγωγές και τις γεωργικές δραστηριότητες. Οι κυβερνήσεις υιοθέτησαν τους εκλεκτικούς πιστωτικούς μηχανισμούς για να προωθήσουν τους βασικούς τομείς στην οικονομία. Επιπλέον, πήραν το προβάδισμα στη

δημιουργία των χρηματοδοτικών οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων των εμπορικών τραπεζών καθώς επίσης και των χρηματοδοτικών οργανισμών ανάπτυξης. Η πίστωση συγκεντρώθηκε ιδιαίτερα στο δημόσιο τομέα μέσω των δανείων στις κρατικές επιχειρήσεις και της άμεσης πίστωσης στην κυβέρνηση. Από τη δεκαετία του '70, ο δημόσιος τομέας αντιμετώπισε οικονομικές δυσκολίες στην αποπληρωμή των δανείων. Οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί συσώρευσαν ένα αυξανόμενο ποσοστό της μη-εκτέλεσης των δανείων στα χαρτοφυλάκιά τους. Η διάβρωση της εμπιστοσύνης πιστωτών και της δανειοληπτικής ικανότητας χρεωστών προκάλεσε μια διαδικασία μη μεσολάβησης, αποδυναμώνοντας περαιτέρω το οικονομικό σύστημα. Το οικονομικό εύθραυστο σύστημα αποτελεί μια σημαντική απειλή στη μακροοικονομική σταθερότητα επειδή ενισχύει τα αποτελέσματα των δυσμενών μη οικονομικών κλονισμών στην οικονομία.

Οι τυποποιημένοι δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης δείχνουν ότι τα οικονομικά συστήματα ΝΣΑ είναι λιγότερο αναπτυγμένα από εκείνα άλλων αναπτυσσόμενων χωρών. Όπως το σχήμα 2 παρουσιάζει, το μέσο μέγεθος του οικονομικού συστήματος όπως μετρείται από τα συνολικά στοιχεία του παθητικού των χρηματοδοτικών οργανισμών (ως ποσοστό του ΑΕΠ) έχει παραμείνει χαμηλότερο στη ΝΣΑ απ' ό,τι στη Νότια Αμερική και την Ασία. Αυτή η αναλογία έχει λιμνάσει στη ΝΣΑ από την αρχή της δεκαετίας του '80 ενώ αυξήθηκε γρήγορα στην Ασία. Αυτές οι τάσεις απεικονίζονται επίσης στον ανεφοδιασμό της πίστωσης στον ιδιωτικό τομέα (σχήμα 3). Όπως το γενικό μέγεθος του οικονομικού συστήματος, η πίστωση στον ιδιωτικό τομέα (ως τοις εκατό του ΑΕΠ) επίσης έχει λιμνάσει στο ΝΣΑ από την αρχή της δεκαετίας του '80. Η αποτυχία των οικονομικών συστημάτων να παρασχεθούν τα κεφάλαια

στον ιδιωτικό τομέα είναι ένας σημαντικός παράγοντας της γενικής οικονομικής στασιμότητας στην Αφρική της νότιας Σαχάρας.

Τα οικονομικά συστήματα στη ΝΣΑ παραμένουν ρηχά, προσφέροντας μια περιορισμένη σειρά των μέσων στους επενδυτές. Ο τραπεζικός δανεισμός είναι μια σημαντική πηγή εξωτερικής χρηματοδότησης της επένδυσης. Επιπλέον, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι πόροι των τραπεζών είναι υποχρησιμοποιούμενοι για διάφορους λόγους. Ο πολύ συχνά αναφερόμενος λόγος είναι η οικονομική καταστολή μέσω της οποίας η κυβέρνηση διατηρεί τα χαμηλά ανώτατα όρια επιτοκίου σε ένα πλαίσιο του υψηλού πληθωρισμού, ο οποίος οδηγεί σε αρνητικά πραγματικά επιτόκια. Αφετέρου, οι υψηλές απαιτήσεις επιφύλαξης αναγκάζουν τις τράπεζες να κρατήσουν τα υπερβολικά, μη απασχόλησης, μετρητά, τα οποία, λαμβάνοντας υπόψη τον υψηλό πληθωρισμό, ανέρχονται σε αρκετά μεγάλο υπονοούμενο φόρο. Τρίτον, οι τράπεζες οι ίδιες τείνουν να διανείμουν την πίστωση υπέρ των βραχυπρόθεσμων δραστηριοτήτων με δελτίο, ειδικά εμπόριο, εις βάρος της μακροπρόθεσμης επένδυσης. Κατά συνέπεια, η βραχυπρόθεσμη πίστωση τείνει να εξουσιάζει τα χαρτοφυλάκια τραπεζών.

Τα τραπεζικά συστήματα στη ΝΣΑ απεικονίζουν γενικά το πολιτικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν. Οι τραπεζικές διαδικασίες υπόκεινται στην παρεισφρητική πολιτική επιρροή. Στις χώρες που διευθύνονται από καθεστώτα που στηρίζονται σε δικτατορίες ή εθνικές ή περιφερειακές αυτοκρατορίες, η πίστωση των τραπεζών είναι πιθανό να μονοπωληθεί από τις πολιτικές ελίτ και τις επιχειρήσεις με τις ισχυρές συνδέσεις με την κυβέρνηση. Αυτό το τμήμα των οφειλετών χαρακτηρίζεται από τον υψηλό κίνδυνο προεπιλογής επειδή προστατεύονται καλά από τη νομική συνέχιση για την οικονομική

εγκληματικότητα. Αυτό αποτελεί ένα σημαντικό επιχείρημα για την πολιτική μεταρρύθμιση ως προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη.

4.1. Ανάπτυξη χρηματιστηρίου: Ευκαιρίες και προκλήσεις

Το χρηματιστήριο είναι σχετικά νέος φορέας στα οικονομικά συστήματα στη ΝΣΑ, όπου τα οικονομικά συστήματα ιστορικά έχουν εξουσιαστεί από τις τράπεζες. Η χαμηλή ανάπτυξη χρηματιστηρίου αποδίδεται σε μια σειρά παραγόντων που συνδέονται γενικά με ένα αδύνατο οικονομικό περιβάλλον. Η ανάπτυξη χρηματιστηρίου γενικά τονώνεται από τη διάσωση (πλευρά προσφοράς) και την εσωτερική επένδυση (πλευρά ζήτησης). Στα πλαίσια των οικονομιών ΝΣΑ, και η εσωτερική αποταμίευση και η επένδυση είναι χαμηλές, το οποίο περιορίζει τις ευκαιρίες για τη δημιουργία ή την επέκταση των εθνικών αγορών. Η έλλειψη εσωτερικής συμμετοχής στο χρηματιστήριο επίσης αναφέρεται ως σημαντικός περιορισμός στην ανάπτυξη χρηματιστηρίου στο ΝΣΑ (Kenny και Moss 1998). Στις χώρες ΝΣΑ όπου οι αγορές ακμάζουν, εξουσιάζονται ακόμα από τους ξένους φορείς, αλλά υπάρχουν κάποια στοιχεία της αυξανόμενης τοπικής συμμετοχής (βλ. Jefferis το 1995 για την περίπτωση της Μποτσουάνα).

Εκτός από το αδύνατο οικονομικό περιβάλλον, μερικοί θεσμικοί παράγοντες επίσης αποτελούν έναν περιορισμό στην ανάπτυξη χρηματιστηρίου. Εν τη απουσία των "συμπληρωματικών ιδρυμάτων", οι επενδυτές τείνουν να προτιμήσουν τα όργανα που υποστηρίζονται από την κυβέρνηση για να αποφύγουν τον κίνδυνο. Τέτοια ιδρύματα περιλαμβάνουν τις κατάλληλες νομικές εγγυήσεις της μεταφοράς, ένα ικανό δίκτυο των πρακτόρων οικονομικής πρόκρισης συναλλαγής που διευκολύνουν τις συναλλαγές, και τα αποδοτικά οχήματα των πληροφοριών για τους αγοραστές και τους πωλητές (Mirowski 1981:

563). Ειδικότερα, οι αγορές στη ΝΣΑ εκθέτουν τα υψηλά επίπεδα ατέλειας πληροφοριών, τα οποία εμποδίζουν τις συναλλαγές κεφαλαιακής αγοράς. Τα τελευταία χρόνια, διάφορες χώρες δοκίμασαν μια γρήγορη ανάπτυξη των αγορών. Μέχρι το τέλος του 1996, υπήρξαν τουλάχιστον 12 χρηματιστήρια που λειτουργούν στη ΝΣΑ. Αποκλείοντας τη Νότια Αφρική - που είχε ήδη ένα ιδιαίτερα αναπτυγμένο χρηματιστήριο - η κεφαλαιοποίηση χρηματιστηρίου αυξήθηκε σε ένα ετήσιο ποσοστό περίπου 17% (Kenny και Moss 1998)⁵⁷. Είναι πιθανό ότι περισσότερες ανταλλαγές αποθεμάτων θα ανοίξουν πέρα από την ήπειρο στο εγγύς μέλλον.

Η ανάπτυξη των αγορών θεωρείται ως θετικό σημάδι, δείχνοντας μια πιθανή ανακύκλωση για τις αφρικανικές οικονομίες. Οι περισσότεροι παρατηρητές συμφωνούν ότι η ανάπτυξη χρηματιστηρίου διαδραματίζει έναν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του πραγματικού τομέα. Η ανάπτυξη του χρηματιστηρίου είναι και ηγέτης και ένας οπαδός στη διαδικασία ανάπτυξης. Ενώ οι επενδυτές του χρηματιστηρίου ενθαρρύνονται από τη θετική οικονομική επίδοση και ένα υγιές μακροοικονομικό περιβάλλον, η επέκταση των αγορών μπορεί ενδεχομένως να αυξήσει τους οικονομικούς πόρους, απαραίτητους για την επένδυση. Επομένως, υπάρχει ένας ενάρετος κύκλος από τον οποίο η ανάπτυξη του χρηματιστηρίου και η επέκταση του πραγματικού τομέα αλληλοσενδέονται.

Η ανάπτυξη του χρηματιστηρίου είναι ιδιαίτερα σημαντική στις υψηλού κινδύνου χώρες επειδή επιτρέπει στους επενδυτές να διαφοροποιήσουν τον κίνδυνο. Εάν είναι διαθέσιμα μόνο τα τραπεζικά

⁵⁷ Αυτός ο μέσος όρος υπολογίζεται χρησιμοποιώντας ένα υπόδειγμα χωρών με τα στοιχεία χρηματιστηρίου και για το 1990 και 1996, Αυτοί είναι Ακτή Ελεφαντοστού, Κένυα, Μαυρίκιος, Νιγηρία, Σουαζιλάνδη, και Ζιμπάμπουε.

ιδρύματα, είναι δυνατό για ένα μέρος της εσωτερικής αποταμίευσης να παραμείνει έξω από το επίσημο σύστημα μεσολάβησης. Με την άδεια της διαφοροποίησης χαρτοφυλακίων, τα χρηματιστήρια προσελκύουν επίσης περισσότερη ξένη αποταμίευση από αυτό που ειδιάλλως θα έρεε στη χώρα.

Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα των χρηματιστηρίων είναι ότι είναι λιγότερο τρωτά πολιτική κατάχρηση από τις τράπεζες (Zysman 1983). Οι κυβερνήσεις έχουν λίγη άμεση επίδραση στις τιμές των αποθεμάτων και δεν μπορούν επιλεκτικά να κατευθύνουν τις εμπορικές συναλλαγές στο χρηματιστήριο όπως κάνουν στον τραπεζικό τομέα. Για αυτόν τον λόγο, τα χρηματιστήρια είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν τη λιγότερη πολιτική αντίσταση ενάντια στη μεταρρύθμιση από τον τραπεζικό τομέα. Οι τρεις σημαντικοί στόχοι της οικονομικής μεταρρύθμισης (που σχεδιάζεται στο πνεύμα της νεοκλασικής θεωρίας) περιλαμβάνουν την παροχή περισσότερης αυτονομίας στην κεντρική τράπεζα στο χειρισμό της νομισματικής πολιτικής, που αποβάλλει τη διοίκηση των επιτοκίων και της πιστωτικής κατανομής, και που βελτιώνει το τραπεζικό ρυθμιστικό πλαίσιο (τραπεζικός έλεγχος, λογιστική, και διαδικασίες ελέγχου). Εάν οι μεταρρυθμίσεις θα έχουν μια θετική επίδραση στον πραγματικό τομέα είναι ένα χωριστό και πιο σύνθετο ζήτημα. Τα πρόωρα στοιχεία δεν είναι σίγουρα ενθαρρυντικά. Ούτε οι ισχυροί μεταρρυθμιστές στο οικονομικό σύστημα δεν έχουν συγκεντρώσει τα προσδοκώμενα θετικά αποτελέσματα στους τομείς της επένδυσης και της αποταμίευσης (Sender 1999 Kenny και Moss 1998). Πράγματι, η επιθετική μεταρρύθμιση, ειδικά η οικονομική φιλελευθεροποίηση, μπορεί να θέσει τους σημαντικούς κινδύνους για την οικονομία. Ενώ οι μικρές οικονομίες μπορούν να κερδίσουν ελάχιστα από τη φιλελευθεροποίηση, μπορούν

στην πραγματικότητα να υποστούν τα σημαντικά αρνητικά αποτελέσματα⁵⁸. Ειδικότερα, οι μικρές οικονομίες με τα δημιουργούμενα χρηματιστήρια και τα ανώριμα τραπεζικά συστήματα μπορούν να είναι κακοεξοπλισμένες για να απορροφήσουν μια έγχυση της μίσθωμα-επιδίωξης του ξένου κεφαλαίου μετά από την οικονομική φιλελευθεροποίηση. Η εμπειρία των ανατολικών ασιατικών οικονομιών (π.χ. Κορέα) αποκαλύπτει ότι ο κυβερνητικός έλεγχος της πιστωτικής κατανομής ήταν επιδρών στην παραγωγή της αύξησης του θαύματος. Στο αρχικό στάδιο της ανάπτυξης μπορεί να είναι χρήσιμο για τις κυβερνήσεις "να καθοδηγήσουν" τις χρηματιστικές αγορές στην κατανομή της πίστωσης για να «κλειδώσουν» τους προωθητικούς τομείς της ανάπτυξης (Zysman 1983).

4.2. Ο δεσμός χρηματοδότηση-ανάπτυξη: Υπάρχοντα στοιχεία για την της Νότιας Σαχάρας Αφρική

Η τρέχουσα έρευνα στη χρηματοδότηση και την οικονομική ανάπτυξη, που εξελίσσεται, αναπτύχθηκε στις αρχές του αιώνα. Περιέχει τις διάφορες θεωρίες που υπονοούν έναν σημαντικό ρόλο της χρηματοδότησης για την επέκταση της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας αν και αυτές οι θεωρίες υπογραμμίζουν τα διαφορετικά κανάλια και κάνουν τις διαφορετικές υποθέσεις για την εργασία της χρηματιστικής αγοράς και της γενικής οικονομίας. Τρεις προσεγγίσεις είναι αξιοσημείωτες για την μελέτη μας. Η πρώτη είναι η Schumpeterian πρόταση ότι τα οικονομικά συστήματα είναι μια σημαντική μηχανή της τεχνολογικής προόδου (Schumpeter 1932).

⁵⁸ Δείτε Rodrick (1999) για ένα παρόμοιο επιχείρημα σε αυτήν την "ασύμμετρη" επίδραση του ανοίγματος στην περίπτωση των εμπορικών πολιτικών

Η δεύτερη είναι από την Κευνσιανή θεωρία που εγκαθιστά μια σημαντική σύνδεση μεταξύ της χρηματοδότησης και της πραγματικής οικονομικής δραστηριότητας με την υπογράμμιση του ρόλου της πίστωσης ως καθοριστικό παράγοντα της επένδυσης (1937 ..1973). Κάτω από την Κευνσιανή άποψη, εντούτοις, τα οικονομικά συστήματα είναι εγγενώς ασταθή και το οικονομικό εύθραυστο μπορεί να έχει τα δυσμενή αποτελέσματα στην οικονομία και με την έναρξη των οικονομικών μειώσεων και με την ενίσχυση των αποτελεσμάτων των μη οικονομικών κλονισμών.

Η τρίτη προσέγγιση εξελίσσεται από την εργασία των Gurley και Shaw (1955) που παρέχει ένα αναλυτικό πλαίσιο που δίνει την οικονομική ανάπτυξη άμεσα στην οικονομική ανάπτυξη. Οι Gurley και Shaw πρότειναν ότι η "οικονομική ανάπτυξη καθυστερείται μόνο εάν η αυτοχρηματοδότηση και η άμεση χρηματοδότηση είναι προσιτές, εάν οι οικονομικοί μεσάζοντες δεν εξελίσσονται" (Gurley και Shaw 1955: 518-519). Οι Gurley και Shaw επισήμαναν ότι μια βασική διαφορά μεταξύ των αναπτυγμένων και υπανάπτυκτων χωρών είναι το επίπεδο οργάνωσης και εκλέπτυνσης των οικονομικών μεσαζόντων, ειδικά η αποδοτικότητα με την οποία διοχετεύουν τα δανείσιμα κεφάλαια από τους αποταμιευτές στους επενδυτές.

Οι πρόσφατες μελέτες έχουν επεκτείνει αυτό το αναλυτικό πλαίσιο και τα παρεχόμενα εμπειρικά στοιχεία στο δεσμό χρηματοδότηση-αύξηση. Αυτές οι μελέτες προσπαθούν να προσδιορίσουν συγκεκριμένα κανάλια μέσω των οποίων η οικονομική ανάπτυξη ενισχύει τη συνολική οικονομική ανάπτυξη. Οι περισσότερες μελέτες υπογραμμίζουν την κύρια συσσώρευση (επένδυση) ως σημαντικό κανάλι των θετικών της οικονομικής ανάπτυξης (μια έρευνα των Levine το 1997 Pagano 1993 Gertler 1988). Οι οικονομικοί μεσάζοντες διευκολύνουν την επένδυση

λόγω της ειδικής τους λειτουργίας στην ανακούφιση των προβλημάτων πληροφοριών, στη μείωση του κινδύνου, στη μείωση των δαπανών ελέγχου, και στην αυξανόμενη πρόσβαση στην πίστωση για τις κατηγορίες οφειλετών που δεν μπορούν να έχουν μη μεσολαβητική πίστωση. Αυτό το θεωρητικό πλαίσιο για το δεσμό χρηματοδότηση-ανάπτυξη είναι χρήσιμο στα πλαίσια των οικονομιών ΝΣΑ όπου οι πόροι είναι λιγοστοί και ο κίνδυνος των χωρών είναι υψηλός. Αυτό το περιβάλλον θεωρητικά συμβάλλει σε έναν θετικό ρόλο της οικονομικής μεσολάβησης στην αυξανόμενη εσωτερική επένδυση.

Εμπειρικά στοιχεία στα αποτελέσματα της οικονομικής ανάπτυξης στη νότια Σαχάρα Αφρική είναι ακόμα σχετικά περιορισμένα. Ένας λόγος είναι η έλλειψη συστήματος συλλογής και επεξεργασίας στοιχείων. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλομορφία στις αφρικανικές οικονομίες, πρέπει να εστιάσει κανείς την προσοχή στη γενίκευση των αποτελεσμάτων από τις μελέτες που καλύπτουν μόνο μερικές χώρες. Εντούτοις, οι υπάρχουσες μελέτες δείχνουν μια ισχυρή θετική σύνδεση μεταξύ της οικονομικών εξέλιξης και της ανάπτυξης. Οι εμπειρικές μελέτες υπογραμμίζουν τη σημασία της επένδυσης στη διαδικασία ανάπτυξης⁵⁹. Το γενικό συμπέρασμα είναι ότι η χαμηλή οικονομική ανάπτυξη στις χώρες της Αφρικής είναι ένας σημαντικός καθοριστικός παράγοντας των χαμηλών επιπέδων επένδυσής τους και της αδύνατης οικονομικής επίδοσής τους κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών.

⁵⁹ Τα παραδείγματα των εμπειρικών μελετών για τη χρηματοδότηση, την επένδυση, και την αύξηση που στρέφονται στην Αφρική ή συμπεριλαμβανομένου ενός υποσυνόλου των της Αφρικής χωρών

5. Πολιτικοί γρίφοι και μελλοντική έρευνα

Στις επιπτώσεις αιτιότητας και πολιτικής χρηματοδότησης-ανάπτυξη

Παρά το αυξανόμενο σώμα των εμπειρικών στοιχείων στις συνδέσεις μεταξύ της χρηματοδότησης και οικονομικής ανάπτυξης, το ζήτημα της κατεύθυνσης της αιτιότητας παραμένει εκκρεμές. Αν και οι περισσότεροι ερευνητές θα συμφωνούσαν ότι η χρηματοοικονομική ανάπτυξη είναι σημαντική για την οικονομική ανάπτυξη, δεν είναι ακόμα σαφές εάν η χρηματοδότηση οδηγεί ή ακολουθεί την οικονομική ανάπτυξη. Το ζήτημα της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της χρηματοδότησης και της ανάπτυξης προέκυψε αρχικά από τον Goldsmith (1958 ..1969) Patrick (1966), ο οποίος επισήμανε τη δυσκολία εάν η χρηματοδότηση παρακολουθεί την ανάπτυξη ή την οδηγεί. Πιο πρόσφατα, ο McKinnon (1988) επαναδιατύπωσε το πρόβλημα, σημειώνοντας ότι τα στοιχεία ως εδώ δεν είχαν επιλύσει τη διαμάχη που αυξήθηκε από τον Patrick και Goldsmith. Χωρίς να διευθετήσουν το ζήτημα της αιτιότητας, μερικές πρόσφατες μελέτες έχουν παράσχει στοιχεία που προτείνουν ότι το επίπεδο χρηματοοικονομικής ανάπτυξης είναι καλός προάγγελος της οικονομικής ανάπτυξης (King και Levine 1993α, β Levine και Zervos 1998)⁶⁰. Ο Schumpeter (1932) προώθησε την έννοια "της καινοτομίας" χρηματοδοτώντας μέσω της δημιουργίας της πίστωσης και η χρηματοοικονομική ανάπτυξη ηγείται της οικονομικής ανάπτυξης. Αυτή η άποψη έχει λάβει σημαντική υποστήριξη από την πρόσφατη εμπειρική

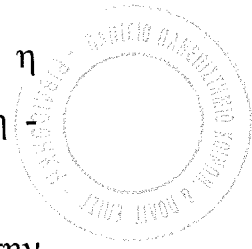
είναι Spears (1992), Seck και EL Nil (1993), Ghura και Hadjimichael (1996), Odedokun (1996), Fielding(1997).

⁶⁰ δείχνει ότι η υψηλή χρηματοοικονομική ανάπτυξη συνδέεται με υψηλό μελλοντικό εσωτερικό επένδυση στην της νότιας Σαχάρας Αφρική. Αυτά τα στοιχεία υπονοούν ότι η χρηματοοικονομική ανάπτυξη είναι προάγγελος την υψηλότερη οικονομική ανάπτυξη δεδομένου του ισχυρού συσχετισμού μεταξύ της επένδυσης και της οικονομικής ανάπτυξης.

έρευνα βασισμένη στα στοιχεία (Levine 1997 King και Levine 199α, 1993b). Μετά από τον Robinson (1952) η εναλλακτική άποψη υποστηρίζει ότι η χρηματοοικονομική ανάπτυξη ακολουθεί την αύξηση. Αυτό το επιχείρημα φαίνεται λογικότερο για τις αναπτυγμένες χώρες με τα περίπλοκα οικονομικά συστήματα απ' ό,τι για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Για την τελευταία ομάδα, η ανάπτυξη μπορεί να περιοριστεί από την έλλειψη πόρων λόγω των ανώριμων πιστωτικών συστημάτων. Τα χρηματοοικονομικά συστήματα προωθούν την οικονομική ανάπτυξη με την παροχή των οικονομικών πόρων. Επιπλέον, λόγω του ενημερωτικού πλεονεκτήματός τους, οι οικονομικοί μεσάζοντες συμβάλλουν στην αποδοτική κατανομή των πόρων με τον προσδιορισμό των κερδοφόρων ευκαιριών επένδυσης.

Η πρόσφατη έρευνα έχει επισημάνει ότι η αιτιότητα μεταξύ της χρηματοοικονομικής ανάπτυξης και η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να ποικίλει στις χώρες. Οι Arestis και Demetriades (1996) προσφέρουν τρεις λόγους για τέτοια ανώμαλη παραλλαγή στην κατεύθυνση της αιτιότητας. Κατ' αρχάς, οι χώρες έχουν διαφορετικές οικονομικές δομές, που κυμαίνονται από τραπεζικά-βασισμένη σε κεφαλαιακή-αγορά οικονομικά συστήματα, και κάθε σύστημα έχει τις διαφορετικές επιπτώσεις στη συσχέτιση χρηματοδότησης- ανάπτυξης. Δεύτερον, η υιοθέτηση των διαφορετικών οικονομικών πολιτικών από τις χώρες μπορεί να έχει επιπτώσεις στις συνδέσεις μεταξύ του οικονομικού τομέα και του πραγματικού τομέα., τρίτο το ευρύτερο θεσμικό περιβάλλον (διακυβέρνηση) μπορεί να έχει επιπτώσεις στην αιτιότητα μεταξύ της χρηματοδότησης και ανάπτυξης, οι ίδιες οικονομικές πολιτικές αύξησης, μπορούν να έχουν τα διαφορετικά αποτελέσματα στις διαφορετικές χώρες ανάλογα με την αποτελεσματικότητα της κυβέρνησης στην εφαρμογή αυτών των πολιτικών. Αυτό υπονοεί τόσο η καλή διακυβέρνηση έχει έναν σημαντικό ρόλο στη σύνδεση μεταξύ της

χρηματοοικονομικών εξελίξεων και της ανάπτυξης. Συγκεκριμένα, η έμφαση στην οικονομική μεταρρύθμιση μπορεί να είναι άχρηστη - ακόμα και αντιπαραγωγικός - εκτός αν οι χώρες επικυρώνουν ευρύτερη θεσμική ημερήσια διάταξη μεταρρύθμισης που στοχεύει στην καθιέρωση των αναπτυξιακών ιδρυμάτων.

5.1.ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ

Στα πλαίσια του ΝΣΑ, ενώ οι περισσότεροι παρατηρητές συμφωνούν ότι η οικονομική μεταρρύθμιση μπορεί να έχει κάποια σημασία για την οικονομική ανάπτυξη, υπάρχει ακόμα σχετικά λίγη συζήτηση σχετικά με επιπτώσεις του είδους χρηματοπιστωτικής δομής που καθιερώνεται σε αυτές τις χώρες. Αυτή η ερώτηση είναι σημαντική επειδή ο τύπος οικονομικής δομής σε μια χώρα μπορεί να είναι σχετικός για πολλά σημαντικά μακροοικονομικά θέματα, συμπεριλαμβανομένης της αποδοτικότητας της οικονομικής πολιτικής στην προώθηση της πραγματικής ανάπτυξης τομέα, των αποτελεσμάτων των επεκτατικών και πολιτικών σταθεροποίησης στο μακροοικονομικό, των συνδέσεων μεταξύ της νομισματικής και φορολογικής πολιτικής, και του αντίκτυπου της πιστωτικής κατανομής στην εισοδηματική διανομή.

Υπάρχει διάκριση μεταξύ δύο κύριων τύπων οικονομικών συστημάτων: τραπεζικά-βασισμένα συστήματα και κεφαλαιακά-αγορά-βασισμένα συστήματα (Zysman 1983 Grabel 1997). Στα τραπεζικά-βασισμένα συστήματα, οι τράπεζες είναι η κυρίαρχη πηγή μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης για τη βιομηχανία. Αυτά τα συστήματα χαρακτηρίζονται από τη βαριά συμμετοχή των τραπεζών στη διαχείριση και τον έλεγχο των επιχειρήσεων. Υπάρχουν γενικά λίγες συγχωνεύσεις και αναλήψεις στα τραπεζικά-βασισμένα συστήματα. Αυτά τα

συστήματα βρίσκονται στην Ιαπωνία, τη Γερμανία⁶¹, και τη Νότια Κορέα. Στα κεφαλαιακά βασισμένα στην αγορά συστήματα, όπως τα αμερικανικά και βρετανικά συστήματα, οι κεφαλαιακές αγορές είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένες και οι τράπεζες δεν εμπλέκονται χαρακτηριστικά στην ιδιοκτησία και τη διαχείριση των εταιριών. Οι κεφαλαιακές αγορές διαδραματίζουν έναν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης και διευκολύνουν επίσης τις συγχωνεύσεις και τις αναλήψεις. Αυτά τα χαρακτηριστικά οικονομικά συστήματα περισσότερο συνδέονται με το διεθνές οικονομικό σύστημα και επομένως εκθέτουν έναν υψηλό βαθμό έκθεσης στο εύθραυστο μετά από τους διεθνείς οικονομικούς κλονισμούς.

Μια σημαντική διαφορά μεταξύ τράπεζα-βασισμένου και κεφαλαιακή-αγορά-βασισμένου οικονομικού τα συστήματα που είναι ιδιαίτερα σχετικό για τις οικονομίες ΝΣΑ είναι το επίπεδο αυτονομίας του οικονομικού συστήματος από την εσωτερική νομισματική (και πολιτική) αρχή. Τα κεφαλαιακή-αγορά-βασισμένα καθεστώτα είναι γενικά λιγότερο εκτεθειμένα στην κυβερνητική συμμετοχή ενώ τα τράπεζα-βασισμένα καθεστώτα εκτίθενται στον κυβερνητικό κανονισμό στους τομείς της διοίκησης επιτοκίου και της πιστωτικής κατανομής (βλ. Zysman το 1983: 69-75 Grabel 1997). Συνεπώς, κάτω από τα λεπτομερώς βασισμένα (μη δημοκρατικός) και αλλοιωμένα πολιτικά καθεστώτα, οι τραπεζικές διαδικασίες υπόκεινται στην πολιτική επιρροή, και ο πολιτικός δανεισμός γίνεται ο κυρίαρχος μηχανισμός της πιστωτικής κατανομής. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, ο πολιτικός δανεισμός συνδέεται με τα υψηλά ποσοστά προεπιλογής, τα οποία εκθέτουν τις τράπεζες στους υψηλούς κινδύνους αποτυχίας.

⁶¹Μερικοί άνθρωποι δεν είναι πεπεισμένοι ότι το γερμανικό σύστημα είναι πραγματικά ένα τράπεζα-βασισμένο σύστημα βασισμένο στα κριτήρια που προσδιορίζονται ανωτέρω. Δείτε Edwards και

Τα κεφαλαιακή- αγορά-βασισμένα οικονομικά καθεστώτα έχουν επίσης τους σημαντικούς περιορισμούς στα πλαίσια των οικονομιών ΝΣΑ. Τα χρηματιστήρια είναι εγγενώς ασταθή και τείνουν να είναι ακανόνιστα υπό την έννοια ότι οι μετακινήσεις στις τιμές χρηματιστηρίου και τους όγκους εμπορικών συναλλαγών όχι πάντα απεικονίζουν τη συμπεριφορά των "βασικών αρχών" της οικονομίας. Σε μεγάλο βαθμό, οι χρηματιστικές αγορές λειτουργούν όπως το παιχνίδι των χαρτοπαικτικών λεσχών και μπορούν πολύ γρήγορα να βρεθούν εκτός ελέγχου. Ενώ τα ογκώδη κέρδη μπορούν να γίνουν, ειδικά από τους θεσμικούς επενδυτές, οι ογκώδεις απώλειες μπορούν επίσης να υποστούν κατά τρόπο απρόβλεπτο. Αν και δεν απεικονίζουν τις αλλαγές στις οικονομικές "βασικές αρχές," οι ασταθείς διακυμάνσεις στις τιμές αποθεμάτων μπορούν εν τούτοις να δημιουργήσουν την αστάθεια στο μακροοικονομικό, ειδικά στις χώρες που δεν έχουν μια ισχυρή οικονομική βάση και υγιής ρυθμιστική νομισματική πολιτική. Παραδείγματος χάριν, καμία χώρα ΝΣΑ δεν έχει την ικανότητα να προστατεύσει σημαντικούς χρηματοδοτικούς οργανισμούς από την πτώχευση. Στις ώριμες βιομηχανικές χώρες, οι κεντρικές τράπεζες συχνά έχουν επέμβει για να εγγυηθούν για τα ιδρύματα που βρίσκονται σε προβληματική κατάσταση. Η πιο πρόσφατη περίπτωση είναι η εγκατάλειψη σκάφους της μακροπρόθεσμης κύριας διαχείρισης δεδομένου ότι αντιμετώπισε την επικείμενη αφερεγγυότητα λόγω της θεωρητικής επένδυσης. Αυτό θέτει το θέμα της βιωσιμότητας των χρηματιστηρίων στο ΝΣΑ στα πλαίσια ενός πτητικού παγκόσμιου οικονομικού περιβάλλοντος. Όπως η ανατολική ασιατική οικονομική κρίση έχει αποκαλύψει, ακόμη και οι προφανώς ισχυρές οικονομίες (όπως η Ιαπωνία και η Κορέα) μπορούν να καταστραφούν από τις ανεξέλεγκτες ροές των θεωρητικών διεθνών κεφαλαίων. Η κρίση έχει

επιπτώσεις γενικά σε μια εσωτερική οικονομία ο βαρύτερα, ενώ οι διεθνείς επενδυτές ξεπερνούν συχνά και είναι έτοιμοι να αποσύρουν τα κεφάλαιά τους στην πρώτη ένδειξη μιας μείωσης στα κέρδη ή οποιουδήποτε είδους αβεβαιότητας.

Μια σημαντική ερώτηση που αγνοείται συχνά είναι εάν στην πραγματικότητα τα χρηματιστήρια δημιουργούν τα επενδυτικά κεφάλαια. Οι αποταμιευτές περιλαμβάνονται στο χρηματιστήριο τόσο μεγάλο μέρος για να μην επενδύσουν σε μια πραγματική επιχείρηση, αλλά μάλλον για να εκμεταλλευθούν τις μετακινήσεις τιμών αποθεμάτων για να μεγιστοποιήσουν τις επιστροφές. Σε αυτό το σημείο, η ανάπτυξη χρηματιστηρίου μπορεί να μην είναι πολύ χρήσιμη για την κεφαλαιακή συσσώρευση. Μια σχετική ερώτηση είναι εάν στην πραγματικότητα τα χρηματιστήρια δημιουργούν τον πλούτο ή εάν κινούν ακριβώς τον πλούτο γύρω μεταξύ των αγοραστών και των πωλητών. Έναντι της ονομαστικής αξίας των συναλλαγών χρηματιστηρίου, οι καθαρές εμπορικές συναλλαγές ή η καθαρή δημιουργία των κεφαλαίων είναι γενικά μικρές. Επιπλέον, τα βιομηχανικά στοιχεία δείχνουν ότι η επένδυση χρηματοδοτείται πρώτιστα από την εσωτερική χρηματοδότηση (Fazzari, Hubbard και Petersen 1988). που εμπειρικά στοιχεία σε αυτό το ζήτημα είναι παραγωγειακός στα πλαίσια των χωρών ΝΣΑ όπου τα χρηματιστήρια είναι ακόμα σχετικά νέα. Εντούτοις, τα πρόωρα στοιχεία προτείνουν ότι τα χρηματιστήρια διαδραματίζουν έναν περιορισμένο ρόλο ως πηγή χρηματοδότησης επένδυσης. Παραδείγματος χάριν, Ο Jefferis (1995) διαπίστωσε ότι Το χρηματιστήριο της Μποτσουάνα, μια από τις δυναμικότερες αγορές μεριδίου στο ΝΣΑ, δεν έχει ασκήσει καμία επίδραση στην ανακούφιση της έλλειψης της μακροπρόθεσμης χρηματοδότησης για τον τομέα της κατασκευής. Επομένως, οι αγορές μεριδίου δεν έχουν συμβάλει στην τρέχουσα προσπάθεια να

διαφοροποιηθεί η οικονομία για να μειώσουν την εξάρτηση της Μποτσουάνα στα διαμάντια.

Η περίπτωση του χρηματιστηρίου της Μποτσουάνα επεξηγεί την τάση των χρηματιστηρίων να προωθηθούν οι θεωρητικές επιχειρήσεις εις βάρος της κεφαλαιακής συσσώρευσης. Η αύξηση της αγοράς μεριδίου έχει ωφελήσει τους συνήθως θεσμικούς επενδυτές (συνταξιοδοτικά κεφάλαια και ασφαλιστικές εταιρίες), τα οποία καταλογίζουν χαρακτηριστικά τα ασήμαντα ποσοστά των κεφαλαίων τους στη μακροπρόθεσμη επένδυση. Μια θετική επίδραση που σημειώνεται από Jefferis (1995) για την Μποτσουάνα είναι ότι το χρηματιστήριο έχει επιτρέψει στους θεσμικούς επενδυτές για να επενδύσει τοπικά. Κατά τη διάρκεια του χρόνου, αυτή η μετατόπιση στη διαχείριση χαρτοφυλακίων από τους θεσμικούς επενδυτές μπορεί να υπονοήσει ένα σημαντικό κέρδος για την οικονομία από την άποψη μιας βελτιωμένης ισορροπίας. Εάν τα τράπεζα-βασισμένα οικονομικά καθεστάτα εκτίθενται επίσης στην πολιτική κατάχρηση και βασισμένα τα στην κεφαλαιακή-αγορά συστήματα είναι πάρα πολύ πτητικά και δεν δημιουργούν πολύ τα μακροπρόθεσμα επενδυτικά κεφάλαια, ποιο σύστημα είναι κατάλληλο για τις οικονομίες ΝΣΑ; Είναι σαφές ότι υπογραμμίζοντας την ανάπτυξη κεφαλαιακής αγοράς παρά την αυξανόμενη πίεση για τη φιλελευθεροποίηση (ειλικρίνεια) και η υψηλή αστάθεια του διεθνούς οικονομικού συστήματος είναι μια επικίνδυνη επιχείρηση για τις της Αφρικής χώρες. Εάν οι της Αφρικής χώρες μπορούν να μεταρρυθμίσουν τα πολιτικά συστήματά τους και να καθιερώσουν τα ιδρύματα που είναι πιο υπεύθυνα και περισσότερο προσανατολισμένα στην ευρεία βάση ανάπτυξης, κατόπιν οι πολιτικοί περιορισμοί στην οικονομική ανάπτυξη μπορούν να μετριαστούν. Η οικονομική ανάπτυξη μπορεί να ενθαρρύνει την ισόρροπη ανάπτυξη κάτω από τις κυβερνήσεις που προωθούν τη

δίκαιη διανομή των πόρων και τηρούν τους κανόνες της διαφάνειας στη διαχείριση. Η συγκέντρωση των οικονομικών πόρων είναι, σε γενικές γραμμές, μια συνέπεια της συγκέντρωσης της πολιτικής δύναμης. Κάποιος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει το προηγούμενο ζήτημα χωρίς εξέταση του τελευταίου επειδή συνδυάζονται στενά.

Το θεωρητικό κίνητρο των ελεύθερης αγοράς προσανατολισμένων οικονομικών μεταρρυθμίσεων που στοχεύουν να περιορίσει την κυβερνητική επέμβαση ριζώνει στην οικονομική καταστολής (McKinnon 1973 Fry 1995 ..1990 ..1980). Αυτή η θεωρία υποστηρίζει ότι στα κατασταλμένα συστήματα, τα επιτόκια είναι τεχνητά χαμηλά (και ακόμα και αρνητικά σε ένα πληθωριστικό περιβάλλον), το οποίο αποθαρρύνει την αποταμίευση. Δεδομένου ότι η αποταμίευση είναι πιεσμένη, η επένδυση περιορίζεται από τον ανεπαρκή ανεφοδιασμό της πίστωσης. Επιπλέον, τα κατασταλμένα οικονομικά καθεστάτα χαρακτηρίζονται από τον άμεσο κυβερνητικό έλεγχο της πίστωσης. Σε τέτοιες περιστάσεις, είναι πιθανό ότι οι πόροι διατίθενται βάσει πολιτικού παρά τις εκτιμήσεις αποδοτικότητας. Το οικονομικό επιχείρημα καταστολής καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ανάπτυξη καθυστερείται και λόγω της μικρής ποσότητας και της χαμηλής ποιότητας της επένδυσης. Εντούτοις, αν και η οικονομική καταστολή έχει τα δυσμενή αποτελέσματα στην οικονομία, αυτό απαραίτητως δεν ακολουθεί ότι το οικονομικό άνοιγμα επιτρέπεται. Οι χρηματιστικές αγορές, ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες, χαρακτηρίζονται εγγενώς από τις ατέλειες πληροφοριών. Υπό τέτοιους όρους, η κυβερνητική επέμβαση, ειδικά η άμεση πιστωτική κατανομή και ο κανονισμός επιτοκίου μπορούν να διορθώσουν τις αποτυχίες αγοράς και να βελτιώσουν τους οικονομικούς όρους (Demetriades και Luintel 1996). Οι άμεσες πιστωτικές πολιτικές μπορούν να αντιμετωπίσουν το ζήτημα

της απώλειας (των ελλειπών) αγορών στον πραγματικό τομέα με τη διοχέτευση των κεφαλαίων στις δραστηριότητες που δεν θα είχαν πρόσβαση ή χρηματοδότηση υπό τους ελεύθερης αγοράς όρους. Αυτές οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν μικρό - και μέσου μεγέθους επιχειρήσεις, γεωργία, και αγροτικές δραστηριότητες γενικά.

Η συναίνεση μετά-Ουάσιγκτον συνεχίζει να προωθεί την ιδέα συναίνεσης της Ουάσιγκτον της οργάνωσης των αναπτυσσόμενων οικονομιών γύρω από την αρχή των ελεύθερων αγορών, με έναν πολύ περιορισμένο ρόλο για την κυβερνητική επέμβαση⁶². Οι της Αφρικής χώρες πρέπει να ωθήσουν τους τομείς της μεταποίησης τους και να υποκινήσουν την αγροτική παραγωγή για να βάλουν μια στερεά βάση για τη μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη. Η ιστορία μας λέει ότι δεν υπάρχει ουσιαστικά καμία περίπτωση μια οικονομία να αναπτύχθηκε στα πλαίσια πλήρους ανοίγματος. Ακόμα και σήμερα, οι βιομηχανικές χώρες εκθέτουν ένα υψηλό επίπεδο προστατευτισμού. Παραδείγματος χάριν, οι Ηνωμένες Πολιτείες είναι συνεχώς σε διατύπωση παραπόνων για τις προστατευτικές πολιτικές της Ιαπωνίας ενάντια στις αμερικανικές εισαγωγές. Οι ευρωπαϊκές χώρες παραπονιούνται για τα τεχνητά υψηλά επιτόκια στις Ηνωμένες Πολιτείες που τους δίνουν πλεονέκτημα στις διεθνείς μετακινήσεις κεφαλαίων. Άλλα παραδείγματα αφθονούν που καταδεικνύουν όχι μόνο ότι ο προστατευτισμός ιστορικά είναι ένας στυλοβάτης της εκβιομηχάνισης, αλλά και ότι ακόμη και οι σήμερα αναπτυγμένες χώρες διατηρούν τις στρατηγικές που προστατεύουν τις εγχώριες αγορές τους. Δεν είναι επομένως σαφές γιατί το άνοιγμα θα ήταν ευεργετικό για τις αναπτυσσόμενες χώρες σήμερα βεβαίως δεν βοήθησε τις αναπτυγμένες χώρες για να αυξηθεί στο παρελθόν και σήμερα αυτές οι χώρες συνεχίζουν να προστατεύουν τις οικονομίες τους

⁶² Για μια απλή έκθεση κυριαρχία και η μεταβίβαση της συναίνεσης της Ουάσιγκτον, βλέπετε Broad και Cavanagh (1999).

για να διατηρήσουν τις μετοχές παγκόσμιας αγοράς τους. Για την χρηματοοικονομική ανάπτυξη για να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη, είναι αναπόφευκτο ότι οι οικονομικοί πόροι να διατίθενται στις προωθητικές ανάπτυξης δραστηριότητες. Εάν οι δυνάμεις αγοράς αφήνονται μόνες για να επιλέξουν τους νικητές, οι ηττημένοι μπορούν καλά να είναι οι τομείς που είναι οι σημαντικότεροι για την αύξηση. Στην πραγματικότητα, ένας μεγάλος νικητής μπορεί να είναι ο ίδιος ο χρηματοοικονομικός τομέας, χωρίς τα θετικά αποτελέσματα στον πραγματικό τομέα. Εάν η οικονομική επέκταση οδηγείται από την κερδοσκοπία, μπορεί ακόμη και να έχει τα αρνητικά αποτελέσματα στον πραγματικό τομέα. Η αυξανόμενη απαίτηση για τα δάνεια που στοχεύουν στη χρηματοδότηση της αγοράς των αποθεμάτων αναγκάζει τα επιτόκια για να αυξηθούν, το οποίο αυξάνει το κόστος των κεφαλαίων για τους βιομηχάνους. Επιπλέον, οι τραπεζίτες και οι χρηματοδότες τείνουν γενικά να ασκήσουν τις δραστηριότητες που είναι πιο ελάχιστα επικίνδυνες και παράγουν τις γρήγορα κέρδη. Η μακροπρόθεσμη επένδυση είναι πιθανό να πιεστεί υπέρ των βραχυπρόθεσμων επιχειρήσεων και των θεωρητικών δραστηριοτήτων εάν οι τράπεζες λειτουργούν στα πλαίσια των ελεύθερων αγορών, ειδικά στις χώρες όπου ο συγκεκριμένος κίνδυνος είναι υψηλός. Η κυβερνητική παρέμβαση μπορεί να είναι ευεργετική στην εφαρμογή των πολιτικών που δρομολογούν την πίστωση στην επιλεγμένους μεταποιητικούς και τους γεωργικούς τομείς. Η εμπειρία στην ανατολική Ασία δείχνει ότι η ενεργή επέμβαση της κυβέρνησης στο μηχανισμό πιστωτικής κατανομής μπορεί να είναι ένα σημαντικό στοιχείο της πολιτικής ανάπτυξης στο στάδιο της εκβιομηχάνισης. Η Κορέα επέτυχε την ανάπτυξη "θαύματός της" κάτω από ένα πολιτικό καθεστώς που χαρακτηρίστηκε από τη βαριά κυβερνητική επέμβαση στην πιστωτική κατανομή και την προώθηση

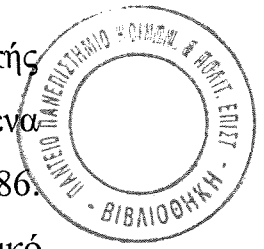
εξαγωγής (Chang 1993 Wade 1993). Οι πρόσφατες δυσκολίες που οι ανατολικές ασιατικές χώρες έχουν αντιμετωπίσει δεν είναι η έκβαση του υπερβολικού κυβερνητικού κανονισμού, ως υπερασπιστές της αξίωσης ελεύθερων αγορών. Πολλοί παρατηρητές συμφωνούν ότι οι οικονομικές δυσκολίες ήταν το αποτέλεσμα της άρσης των ελέγχων και ειδικά ανεξέλεγκτες διεθνείς ροές κεφαλαίου (Furman και Stiglitz 1998 Crotty και Dymski 1998).

Η συνολική διαχείριση ζήτησης παραμένει ένα σημαντικό στοιχείο των πολιτικών ανάπτυξης και σταθεροποίησης στις αφρικανικές οικονομίες δεδομένου ότι είναι και στις αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες γενικά. Σπάνια υπογραμμίζεται ότι η αργή (ή έλλειψη) ανάπτυξη της Αφρικής είναι, σε γενικές γραμμές, η έκβαση της χαμηλής εσωτερικής συνολικής ζήτησης. Σε ένα πλαίσιο της υψηλής ανεργίας, οι κυβερνήσεις μπορούν θετικά να επηρεάσουν την αύξηση παραγωγής μέσω φορολογικών, των νομισματικών, και πιστωτικών πολιτικών που στοχεύουν στην υποκίνηση της συνολικής ζήτησης. Ειδικότερα, οι της Αφρικής χώρες μπορούν να ωφεληθούν από τις πολιτικές που διευκολύνουν την πρόσβαση στην πίστωση για τις μικρές επιχειρήσεις, τους τομείς που έχουν μια υψηλή δυνατότητα για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, και τις αγροτικός-βασισμένες δραστηριότητες. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να είναι ευεργετικό για τις κυβερνήσεις να επιχορηγήσουν την πίστωση στις κατηγορίες οφειλετών που ειδάλλως δεν θα αποκτούσαν πρόσβαση πίστωση λόγω έλλειψης της επιβοηθητικής εγγύησης. Οι επιθετικές προσανατολισμένες προς την αύξηση πιστωτικές πολιτικές μπορούν να αυξήσουν το εισόδημα και να βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο με την ώθηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας και με τη δημιουργία των νέων ευκαιριών επένδυσης για τα τμήματα του πληθυσμού με μια χαμηλή βάση προτερημάτων. Ένας ενεργός ρόλος της κυβέρνησης μπορεί επίσης

να υπερασπιστεί λόγω του ότι οι χώρες χρειάζονται τις φορολογικές πολιτικές που ενθαρρύνουν τη μακροπρόθεσμη επένδυση. Οι ανεξέλεγκτες διεθνείς ροές κεφαλαίου μπορούν να είναι αποδιοργανωτικές για τη χώρα υποδοχής, όπως η εμπειρία των ανατολικών ασιατικών χωρών έχει αποκαλύψει. Οι κυβερνήσεις μπορούν να περιορίσουν τέτοια αρνητικά αποτελέσματα με την εφαρμογή των κεφαλαιακών ελέγχων και επίσης των φορολογικών κινήτρων που αποθαρρύνουν την κερδοσκοπία και ενθαρρύνουν την συσσώρευση κεφαλαίου.

5.2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΧΩΡΙΣ ΘΕΣΜΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΙΘΜΙΣΗ

Όπως το ευρύτερο πρόγραμμα της διαρθρωτικής προσαρμογής, η οικονομική μεταρρύθμιση έχει προχωρήσει στο ΝΣΑ χωρίς πολλή εκτίμηση του ρόλου της θεσμικής μεταρρύθμισης. Το ΔΝΤ και η Παγκόσμια Τράπεζα, που υποστηρίζουν τα οικονομικά προγράμματα φιλελευθεροποίησης, θεωρούν χαρακτηριστικά τη θεσμική μεταρρύθμιση ένα πολιτικό θέμα έξω από το πεδίο της εξουσιοδότησής τους. Μέχρι το σημείο που οι θεσμικές πτυχές εξετάζονται, είναι μόνο υπό τον τίτλο της "καλής διακυβέρνησης" που η μετά-Ουάσιγκτον συναίνεση έχει υπογραμμίσει πρόσφατα (Stiglitz 1998). Εντούτοις, τα προγράμματα χρηματοδοτούνται ακόμα και εκτελούνται ακόμη και στις χώρες με τις σαφείς ενδείξεις των ογκωδών παραβιάσεων των κανόνων της καλής διακυβέρνησης. Κατά συνέπεια, τα προγράμματα μεταρρύθμισης είναι καταδικασμένα.

Η Νιγηρία είναι ένα κλασικό παράδειγμα μιας αποτυχίας της οικονομικής μεταρρύθμισης λόγω των θεσμικών περιορισμών. Η Νιγηρία άρχισε ένα φιλόδοξο πρόγραμμα της οικονομικής φιλελευθεροποίησης μέσα 1986. Στο πλαίσιο εκείνου του προγράμματος, η είσοδος στον οικονομικό τομέα φιλελευθεροποιήθηκε και διοίκηση των επιτοκίων και κανονισμός της ιδιοκτησίας τραπεζών, συνάλλαγμα, και η κεφαλαιακή μετακίνηση διευκολύνθηκε αρκετά. Παρακινήμένο από τη συμβατική θεωρία της χρηματοοικονομικής καταστολής, το πρόγραμμα προορίστηκε να αυξήσει τα πραγματικά επιτόκια προκειμένου να αυξηθούν η αποταμίευση και η επένδυση. Εντούτοις, τα αποτελέσματα είναι απογοητευτικά. Η καθαρή επίδραση του προγράμματος μεταρρύθμισης ήταν μια αύξηση στις συναλλαγές χρηματοοικονομικού τομέα και η επένδυση πείστηκε στην πραγματικότητα μετά από τη φιλελευθεροποίηση (Lewis και Stein 1997). Οι δικαιούχοι της χρηματοοικονομικής έκρηξης ήταν θεωρητικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβανομένων των αγορών αστικών ακίνητων περιουσιών και συναλλάγματος⁶³. Κατά συνέπεια, ο πόλος της έλξης της οικονομικής δραστηριότητας κινήθηκε από το εμπόριο και την μεταποιητική προς την οικονομική κερδοσκοπία. Οι οικονομικές διαδικασίες έγιναν "μια όαση των ευκαιριών σε μια ειδάλλως ψυχρή οικονομία" (Lewis και Stein 1997: 8). Σαν κεφάλαιο και εργατικό δυναμικό που κινήθηκαν από τον πραγματικό τομέα προς τον χρηματοοικονομικό τομέα, η πραγματική επένδυση και η αποταμίευση ήταν πιεσμένες. Ο τομέας της μεταποίησης, ειδικά μικρομεσαίες επιχειρήσεις, είδαν την πίστωση μειώνεται και οι ευκαιρίες επένδυσης εξαφανίζονται. Η οικονομική μεταρρύθμιση στη Νιγηρία έγινε επίσης το θύμα της παλαιάς παράδοσης της επιδίωξης, προστασίας, και δωροδοκίας μισθώματος (Lewis και Stein 1997 Reno

⁶³ Αυτά τα στοιχεία είναι σύμφωνα με την εμπειρία στις αναπτυγμένες χώρες (βλ. Grabel το 1997 για περίπτωση των Ηνωμένων Πολιτειών).

1993). Αντί της αύξησης της αποδοτικότητας στον τομέα, η άρση των ελέγχων δημιούργησε τις ευκαιρίες οικονομικής πρόκρισης συναλλαγής λόγω των ασταθών κανόνων και των κωδίκων στην πίστωση και τις αγορές συναλλάγματος. Ο χρηματοοικονομικός τομέας έγινε μια πηγή συσσώρευσης πλούτου για την πολιτικά συνδεδεμένη ελίτ (ειδικά συνταξιούχοι στρατιωτικοί ανώτεροι υπάλληλοι) που χρησιμοποίησαν τη θέση τους στο πολιτικό φάσμα να πάρουν μια επικεφαλής έναρξη στη χορήγηση αδειών των νέων τραπεζών, να δημιουργήσουν τα μονοπώλια, και να διευθύνουν τις παράνομες οικονομικές συναλλαγές. Καθώς η επιδίωξη μίσθωμα- προηγήθηκε από την παραγωγική οικονομική μεσολάβηση, το οικονομικό σύστημα έγινε περισσότερο εκτεθειμένο στο οικονομικά εύθραυστο. Η οικονομική φιλελευθεροποίηση, που αναμενόταν για να βοηθήσει να τραβήξει τη χώρα από την οικονομική στασιμότητα, τόνισε τελικά την οικονομική κρίση.

6. Συμπέρασμα

Η χρηματοοικονομική ανάπτυξη θα είναι ένας σημαντικός παράγοντας για την οικονομική ανάπτυξη στις οικονομίες ΝΣΑ δεδομένου ότι αγωνίζονται να ανακτήσουν από τις δεκαετίες οικονομικής στασιμότητας στα πλαίσια μιας ενσωματωμένης παγκόσμιας αγοράς. Τα πιστωτικά συστήματα θα πρέπει να αναπτυχθούν για να διευκολύνουν την συσσώρευση κεφαλαίου. Οι αφρικανικές οικονομίες πρέπει να διαφοροποιήσουν τα συστήματα παραγωγής τους για να ξεφύγουν από την παγίδα της αιώνιας παροχής φτηνών αρχικών προϊόντων. Ενώ οι ευκαιρίες επένδυσης αφθονούν στον τομέα της μεταποίησης, η χρηματοδότηση είναι γενικά ένας σημαντικός περιορισμός που πιέζει την ιδιωτική επιχείρηση. Η "καθοδηγημένη" χρηματοοικονομική ανάπτυξη

μπορεί να είναι σημαντική στην ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα και τη δημιουργία των θέσεων απασχόλησης, ειδικά με τη διοχέτευση της πίστωσης στις μικρές και μεσαίας κλίμακας επιχειρήσεις και στις αστικές και αγροτικές περιοχές.

Λαμβάνοντας υπόψη την αυξανόμενη ολοκλήρωση των χρηματιστηριακών αγορών, οι αφρικανικές οικονομίες θα συνεχίσουν να αντιμετωπίζουν την απειλή της χρηματοοικονομικής αστάθειας που προκύπτει από το ανεξέλεγκτο διεθνές κεφάλαιο. Λαμβάνοντας υπόψη τις επείγουσες ανάγκες για τη χρηματοδότηση επενδύσεων, η ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα πρέπει να είναι στο κέντρο της ημερήσιας διάταξης οικονομικής ανάπτυξης. Εντούτοις, για να αποφευχθεί ο έμφυτος κίνδυνος πολιτικής κατάχρησης που τα τράπεζα-βασισμένα συστήματα αντιμετωπίζουν, είναι επιτακτικό ότι τα οικονομικά προγράμματα μεταρρύθμισης (και προγράμματα διαρθρωτικής προσαρμογής) να προηγούνται από ή να εκτελούνται με τις δομικές θεσμικές μεταρρυθμίσεις. Η οικονομική μεταρρύθμιση μπορεί να πολιτικοποιηθεί ιδιαίτερα και μπορεί να παραγάγει τα δυσμενή αποτελέσματα στην οικονομία εάν εφαρμόζεται στα πλαίσια ενός διαβρωτικού πολιτικού περιβάλλοντος. Τα λεπτομερώς βασισμένα πολιτικά καθεστώτα είναι ανάκαινα ρυθμιστικού περιβάλλοντος που είναι απαραίτητο για να επιτρέψει την αποδοτική κατανομή των χρηματοοικονομικών πόρων. Όπου η πολιτική δύναμη μονοπωλείται, οι οικονομικοί πόροι ρέουν στους πολιτικά συνδεδεμένους συμμετέχοντες στην αγορά εις βάρος των ενδεχομένως παραγωγικότερων δραστηριοτήτων. Διάφορες Της Αφρικής χώρες είχαν ήδη την ανεπιτυχή εμπειρία των οικονομικών μεταρρυθμίσεων που πήγαν παραστρατημένες, όπως στην περίπτωση της Νιγηρίας. Τέτοια εμπειρία πρέπει να αποφευχθεί, ή η χρηματοδότηση θα είναι μια μηχανή της οικονομικής καθυστέρησης παρά ανάπτυξης.

ΑΠΟΤΟΜΗ ΔΙΟΓΚΩΣΗ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ : Τα αίτια της κρίσης έχουν ευρύ φάσμα παραγόντων, εσωτερικούς όπως και εξωτερικούς, διότι εντοπίζονται στη κακή διαχείριση των ηγεσιών όπως και στα διεθνή οικονομικά δρώμενα, από τις πετρελαϊκές κρίσεις, την ~~κατάργηση σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας μέχρι και τις ανεύθυνες~~ κυβερνήσεις και την ανασφάλεια, τις εσωτερικές συγκρούσεις και επίσης την δομή της οικονομίας των περισσότερο αναπτυσσόμενων οικονομιών που παρέμεινε στατική στο αγροτικό τομέα. Και το πιο περίεργο το οποίο καθιστά ενδιαφέρον την μελέτη των αιτιών του χρέους είναι ότι το πιο σημαντικό αίτιο του χρέους είναι το χρέος που προορίζεται να καλύψει το ίδιο το χρέος. Εδώ θα δούμε τους εξωτερικούς παράγοντες πώς επιδρούν πάνω στο χρέος. Ανάμεσα στους διάφορους λόγους του χρέους είναι και οι μη πραγματοποιημένες απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές και εδώ ακριβώς θα μπει ο ρόλος της τεχνολογίας και καινοτομίας .

Αν και όπως γνωρίζουμε, οι δύο κάθετες πετρελαϊκές ανατιμήσεις την δεκαετία του 70 δεν οδήγησε σε σημαντική μόνιμη διαφοροποίηση των δομών των ισοζυγίων από τρέχουσες συναλλαγές σε παγκόσμιο επίπεδο, δυσανάλογες ήταν οι επιπτώσεις τους στο λογαριασμό κεφαλαίου. Πρόκειται για συσσώρευση χρεοπίστωσης, που είχε πάρει απειλητικές διαστάσεις για την ομαλή λειτουργία της διεθνούς οικονομίας την δεκαετία του 80. Ιδιαίτερα είναι η διόγκωση του εξωτερικού χρέους του τρίτου κόσμου από την τελική φάση της ανακύκλωσης των πλεονασμάτων του OPEC που προκάλεσαν οι δύο πετρελαϊκές ανατιμήσεις. Τούτο σήμαινε ουσιαστικά καταδίκη της περιοχής αυτής του κόσμου και του Κονγκό, να καταβάλει το τίμημα από την απόφαση ενός τμήματος του, του OPEC, να βελτιώσει τις σχετικές

τιμές και την συμμετοχή του στη διανομή του παγκοσμίου εισοδήματος⁶⁴. Χαρακτηριστικό είναι πως η πιο μαζική ίσως στην ιστορία της ανθρωπότητας απότομη μεταφορά πιστωτικών πόρων συνοδεύτηκε με πολλά στοιχεία σύγχυσης και ανεπαρκή προετοιμασία αφενός των στατιστικών καναλιών να συλλάβουν τις εξελίξεις και αφετέρου να των ερευνητών να προσφέρουν ικανοποιητική ερμηνεία στις εξελίξεις αυτές και να διατυπώσουν βάσιμες προβλέψεις για την μελλοντική τους πορεία. Παρατηρείται ότι τελευταία γίνεται βαθμιαία διαφοροποίηση ερευνητών και φορέων που μάλιστα ήταν θερμοί υποστηρικτές της άποψης ότι το εξωτερικό χρέος αποτελεί ατομική υπόθεση κάθε συγκεκριμένης χώρας και άρα αρκεί η χωριστή αντιμετώπιση του σε κάθε περίπτωση προς άμεση ή έμμεση αναγνώριση της θέσης ότι οι εξελίξεις μετά την πετρελαϊκή κρίση έχουν δημιουργήσει μία νέα γενική κατάσταση στο εξωτερικό χρέος που χρειάζεται μια συνολική ρύθμιση. Αυτή την θέση έχει δεχτεί η μελέτη αυτή από τότε που το στρατόπεδο αυτών που υποστήριζαν ότι δεν χρειάζεται γενική ρύθμιση σε συνολικό παγκόσμιο επίπεδο ομαδοποίησης περιορίζονταν στην μειοψηφία των ερευνητών, στις Δυτικές βιομηχανικές χώρες. Μετά τις απανωτές κι απρόβλεπτες κρίσεις του Πολωνικού, Μεξικανικού και πιο πρόσφατα της Αργεντινής χρέους, έγινε μια μαζική στροφή προς την άποψη ότι το πρόβλημα του εξωτερικού χρέους χρειάζεται πια καθολική ρύθμιση⁶⁵.

Η ανάλυση του εξωτερικού χρέους εντάσσεται σωστά και διεξάγεται εδώ μέσα στα πλαίσια των παγκοσμίων κεφαλαιακών ροών, το πρώτο πρόβλημα είναι ότι τα στατιστικά στοιχεία για το χρέος και τις απαιτήσεις είναι ανεπαρκή, όπως στην περίπτωση του Κονγκό. Συνέπεια,

⁶⁴ Sir Jeremy Morse, the international monetary system and the financing of long term development, 1979, London pp. 7-8

⁶⁵ R. H. C. Wallich, financing development countries, proceedings of a conference on international debt and the World Economy. New York 1993.

σοβαρά διλήμματα και να καλούν σε μια σειρά από επιλογές τους ερευνητές, ειδικά στις χώρες του τρίτου κόσμου όπου η πρόσβαση στα δεδομένα είναι αρκετά δύσκολα. Για να αποφύγουμε λοιπόν αποπροσανατολισμό από το κύριο σώμα της μελέτης, καταλήγουμε στην επιλογή των κυριότερων από τα διαθέσιμα στοιχεία, που είναι χρήσιμα για την συναγωγή συμπερασμάτων και προσφέρουν μια πιο συνθετική εικόνα της κατάστασης που έχει δημιουργηθεί. Η ανάλυση αρχίζει εδώ με την επεξεργασία και κατάρτιση ενός ισοζυγίου κεφαλαίων, που παρουσιάζεται στον πίνακα 1, ο οποίος δίνει μία χρήσιμη και αρκετά διαφωτιστική εικόνα του χρέους, στο οποίο συνέβαλε και εντάσσεται η ανακύκλιση των πλεονασμάτων του OPEC. Καθώς πιστεύουμε πως τα αίτια βρίσκονται στο παρελθόν και στην πετρελαϊκή κρίση. Χωρίς σχολαστική επιμονή στην απόλυτη ακρίβεια των στοιχείων και με προσοχή ιδίως στις υποθέσεις που υιοθετήθηκαν για την εκτίμηση τους, ο πίνακας προσφέρει αρκετές πληροφορίες για την δομή των χρεών και των απαιτήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτές συνοψίζονται σε απλές παρατηρήσεις, μαζί με τα ειδικότερα χαρακτηριστικά του εξωτερικού χρέους του Τρίτου Κόσμου.

Πίνακας 1.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΧΡΕΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΙΣΟΖΥΓΙΟ

Διαπεριφερειακή εκτίμηση(σε δις \$, τρέχουσες τιμές)

Κατάσταση Σωρευτ. Ισοζ. Κατάστ

αση το 1982

	<u>1972</u>	<u>1973-82</u>	<u>Εκτίμ. Α (δ)</u>	<u>Εκτιμ Β (ε)</u>
	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>
ΟΡΕC	_ 30(α)	428	398	400(στ)
ΜΠΙAΧ	_ 58(α)	_ 540	_ 598	_ 780(ζ)
ΔΒΧ	90(β)	95(γ)	185	440(η)
ΧΚΣ	_ 5	_ 67	_ 72	_ 74
Σύνολο Κόσμου	_ 3	_ 84	_ 87	_ 14

Στατιστικές διαφορές

Πηγή: unctad, statistical pocket book, page 12.

ΜΠΥΧ: Μη Πετρέλαιο-παραγωγοί Αναπτυσσόμενες Χώρες

ΔΒΧ: Δυτικές Βιομηχανικές Χώρες

ΧΚΣ: Χώρες Κεντρικού Σχεδιασμού

Από τις δύο ανεξάρτητες εναλλακτικές εκτιμήσεις της παγκόσμιας χρεοπιστωτικής, η εκτίμηση Α' με βάση τις ροές τρεχουσών συναλλαγών στην διάρκεια της δεκαετίας 1973-82 παρουσιάζει σχετικά μεγαλύτερες στατιστικές διαφορές από την εκτίμηση Β' που στηρίχτηκε κατ' ευθείαν σε αποθεματικά χρεοπιστωτικά μεγέθη. Είναι φανερό πως εάν ήταν δυνατή η πλήρης κάλυψη και η απόλυτη αξιοπιστία των στοιχείων, θα εξασφαλιζόνταν ισότητα αφ' ενός στα πλεονάσματα και στα ελλείμματα και αφετέρου στις απαιτήσεις και τα χρέη και οι στατιστικές διαφορές και με τις δύο εκτιμήσεις θα πλησίαζαν στο μηδέν. Πάντως αν και οι

στατιστικές διαφορές είναι μικρές και με τις εκτιμήσεις, παρατηρείται ότι η σχετικά μεγάλη υστέρηση με την εκτίμηση Α' εμφανίζεται στο χρέος των χωρών του τρίτου κόσμου και εκείνων των Δυτικών χωρών. Αν το χρέος των ΜΠΑΧ από την εκτίμηση Α'(598 Δις \$) προστεθεί ο δανεισμός για συσσώρευση συναλλαγματικών αποθεμάτων στην περίοδο 1973-82(66 Δις \$) θα ανέρθει σε 664 Δις \$ σε σύγκριση με αντίστοιχο ύψος 780 Δις \$ από την άμεση εκτίμηση Β'.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΧΡΕΟΥΣ ΓΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΤΩΝ 1980-89(%)

Περιοχές	% στο συν. Ο λόγος της εξυπηρέτησης χρέους										λόγος
	χρέους προς Εξαγωγές										
	Το 1988	80	82	85	88	89	80	82	85	88	
Αναπτυσσόμενες χώρες	100	21,4	27,3	30,4	28,5	27,5	132,2	174,9	212,1	205,8	196,7
Υπό την σαχάρα Αφρική	12	11,0	19,3	30,8	27,2	27,6	98,3	181,9	239,7	361,2	369,4
Ανατολική Ασία	18	13,6	18,0	25,1	19,5	16,7	89,9	114,8	139,3	108,9	94,2
Νότιος Ασία	8	11,6	14,5	22,6	27,2	27,5	159,6	207,1	265,1	276,2	269,5
Ευρώπη και Μεσόγειος	14	18,1	20,4	25,5	26,6	28,0	102,2	119,7	158,9	139,2	152,7
Μέση Ανατολή & βόρειος Αφρική	10	20,3	21,3	23,8	37,9	38,4	136,7	145,6	188,0	286,1	259,0
Λατινική Αμερική και Καραϊβική	37	36,9	47,6	42,7	40,5	39,7	194,5	269,1	308,4	311,0	297,0

ΠΗΓΗ: το παγκόσμιο χρέος παρουσιάζει το 1989-90, σελίδα 11.

ΥΠΟ ΤΗΝ ΣΑΧΑΡΑ ΑΦΡΙΚΗ: ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ SAF ΙΑΝΟΥΡΙΟ 1986 ΜΕΧΡΙ ΙΟΥΝΙΟ 1987

Χώρες Συμφωνιών SAF	Συμφωνίες stand-by			Ατακωνισμοί SAF	
	Ημερομηνία	Περίοδο	Συν. Ποσό(χιλ \$)	Ημερομηνία	Συν. Ποσό(Χιλ. \$)
Κονγκό(ζαιρ)	28-5-86	22	214.200	-	-
Κονγκό(Ζαιρ)	15-5-87	12	100.000	15-5-87	136.000
Γκάμπια	17-9-86	13	5.130	17-9-87	8.037
Ζάμπια	21-2-86	24	229.800	-	-
Τογκό	9-6-86	22	23.040	-	-
Σομαλία	29-6-87	20	33.150	29-6-87	20.774
Σύνολο 20 χωρών			932.590		374.402

Πηγή: Έρευνα ΔΝΤ, Ιούνιος 1987.

SAF:; παροχή διαρθρωτικών προσαρμογών.

Τα προγράμματα προσαρμογής του ΔΝΤ και της παγκόσμιας τράπεζας δεν αντιμετώπιζαν τα θεμελιώδη προβλήματα της οικονομίας, η διάρθρωση της οποίας ενίσχυε το άνισο εμπόριο, την αστάθεια στις εξαγωγές και την καταναλωτικού προσανατολισμού άρχουσα τάξη των μεταπρατών. Το τελικό αποτέλεσμα των προγραμμάτων φαίνεται από τον περιορισμό των θέσεων εργασίας, και την μείωση του επιπέδου διαβίωσης, τάσεως οι οποίες σε καμία περίπτωση δεν αποτρέπουν περαιτέρω αύξηση χρεών και τοκοχρεολυσίων.

Πίνακας 2α: Δομή του εξωτερικού χρέους του Ζαΐρ, 1970-1994 (εκατομμύριο US\$)

Ετος	Συν. Χρέος Αποθέμα	Μακροπρόθεσμο χρέος			Χρήση IMF Πίστωση	Βραχυπρόθεσμο χρέος		Το επιτόκιο στο μακροπρόθεσμο χρέος
		Πολυμερείς Πιστωτές	Άλλοι παγκ. πολυμερείς Τράπεζα Πιστωτές	Ιδιωτικές Πιστώσεις		Βραχ. χρέος		
1970	311	216	6	0	90	0	NA ^a	NA
1971	364	102	6	3	252	0	NA	NA
1972	604	117	10	20	426	31	NA	NA
1973	938	125	17	32	729	34	NA	NA
1974	1377	251	26	33	1032	35	NA	NA
1975	1804	440	40	38	1201	86	NA	NA
1976	2522	793	87	29	1403	210	NA	NA
1977	3429	943	143	63	1750	253	277 ^b	-
1978	4213	1235	188	129	2063	261	336	-
1979	4817	1696	209	175	2143	251	344	-
1980	4770	2287	246	76	1462	373	296	30
1981	4919	2420	256	80	1357	474	332	0
1982	5078	2404	287	101	1280	544	224	239
1983	5146	2849	320	130	961	622	210	55
1984	5150	2830	346	130	855	675	244	71
1985	6171	3467	418	185	888	807	309	96
1986	7190	4205	517	309	886	856	318	99
1987	8758	5106	788	426	887	967	462	122
1988	8562	4695	874	525	847	786	495	340
1989	9239	5480	992	616	878	628	505	140
1990	10270	6189	1162	767	889	521	478	265
1991	10826	6194	1270	935	872	473	391	692
1992	10968	5921	1275	899	852	454	309	1257
1993	11280	5722	1326	885	836	454	256	1801
1994	12336	6095	1382	994	860	478	119	2459

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα. Πίνακες παγκόσμιοι χρέους (διάφορα ζητήματα).

^aNA = οι πληροφορίες δεν είναι διαθέσιμες. Για την περίοδο του 1970-1976, τα συνολικά αποθέματα χρέους αποκλείουν το βραχυπρόθεσμο χρέος.

^βγια την περίοδο του 1977-1979, οι αριθμοί που αναφέρονται στις βραχυπρόθεσμες πιστωτικές στήλες είναι το σύνολο του βραχυπρόθεσμου χρέους, επειδή οι χωριστές πληροφορίες για τα καθυστερούμενα ενδιαφέροντος στο μακροπρόθεσμο χρέος δεν είναι διαθέσιμες.

Πίνακας 2β: Πτήση ονομαστικού κεφαλαίου (εκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ \$)

Έτος	Κεφαλαιακές εισροές		Χρήσεις συναλλάγματος		Προφανής κεφαλ. φυγή ^α
	Αλλαγή Εξωτερικό χρέος σημαντικός	άμεση ξένη επένδυση	Τρέχων απολογισμός έλλειμμα	Καθαρές προσθήκες στα αποθέματα	
1968	44.0	10.6	-50.3	69.7	35.2
1969	33.0	7.0	-47.0	60.0	27.0
1970	6.0	42.2	63.9	-28.9	13.2
1971	53.0	52.6	124.8	-62.1	42.9
1972	240.0	104.5	365.6	-17.9	-3.2
1973	334.0	81.7	279.3	43.4	93.0
1974	439.0	127.0	471.8	-52.3	146.6
1975	427.0	37.1	592.7	-125.2	-3.4
1976	718.0	79.6	832.4	-161.8	127.0
1977	907.0	51.2	1450.6	42.7	-535.1
1978	784.0	114.9	-294.4	-6.9	1200.2
1979	604.0	58.8	-146.0	90.4	718.3
1980	-47.0	56.0	153.6	14.4	-159.1
1981	149.0	255.9	610.8	-171.0	-34.9
1982	159.0	176.5	591.7	-198.7	-57.5
1983	68.0	129.3	349.0	-75.0	-76.7
1984	4.0	-	324.0	-146.0	-174.0
1985	1021.0	-	289.0	-18.0	750.0
1986	1019.0	-	414.0	6.0	599.0
1987	1568.0	-	644.0	112.0	812.0
1988	-196.0	-	581.0	37.0	-814.0
1989	677.0	-	611.0	210.0	-144.0
1990	1031.0	-	643.0	86.0	302.0
Σύνολο	10042.0	1384.9	8854.5	-292.1	2864.6

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα, πίνακες παγκόσμιου χρέους ΔΝΤ, επετηρίδα στατιστικών ισοζυγίου πληρωμών ΔΝΤ, διεθνής οικονομική επετηρίδα στατιστικών (διάφορα ζητήματα).
αντά τα ποσά δεν ρυθμίζονται για τα ρυθμισμένα μέτρα.

Πίνακας 2γ: Πτήση ονομαστικού κεφαλαίου (εκατομμύρια ΗΠΑ \$)

Έτος	Κεφαλαιακές εισροές		Χρήσεις συναλλάγματος		Προφανής κεφαλ. φυγή ^α
	Αλλαγή Εξωτερικό χρέος σημαντικός	άμεση ξένη επένδυση	Τρέχων απολογισμός έλλειμμα	Καθαρές προσθήκες στα αποθέματα	
					Εισροές - χρήσεις
1968	44.0	10.6	-50.3	69.7	35.2
1969	33.0	7.0	-47.0	60.0	27.0
1970	6.0	42.2	63.9	-28.9	13.2
1971	53.0	52.6	124.8	-62.1	42.9
1972	240.0	104.5	365.6	-17.9	-3.2
1973	334.0	81.7	279.3	43.4	93.0
1974	439.0	127.0	471.8	-52.3	146.6
1975	427.0	37.1	592.7	-125.2	-3.4
1976	718.0	79.6	832.4	-161.8	127.0
1977	907.0	51.2	1450.6	42.7	-535.1
1978	784.0	114.9	-294.4	-6.9	1200.2
1979	604.0	58.8	-146.0	90.4	718.3
1980	-47.0	56.0	153.6	14.4	-159.1
1981	149.0	255.9	610.8	-171.0	-34.9
1982	159.0	176.5	591.7	-198.7	-57.5
1983	68.0	129.3	349.0	-75.0	-76.7
1984	4.0	-	324.0	-146.0	-174.0
1985	1021.0	-	289.0	-18.0	750.0
1986	1019.0	-	414.0	6.0	599.0
1987	1568.0	-	644.0	112.0	812.0
1988	-196.0	-	581.0	37.0	-814.0
1989	677.0	-	611.0	210.0	-144.0
1990	1031.0	-	643.0	86.0	302.0
Σύνολο	10042.0	1384.9	8854.5	-292.1	2864.6

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα, πίνακες παγκόσμιοι χρέους ΔΝΤ, επετηρίδα στατιστικών ισοζυγίου πληρωμών ΔΝΤ, διεθνής οικονομική επετηρίδα στατιστικών (διάφορα ζητήματα).
αυτά τα ποσά δεν ρυθμίζονται για τα ρυθμισμένα μέτρα.

Ο βαρύν δανεισμός της δεκαετίας του '70 μόνο δεν επιδείνωσε την κρίση χρέους. Ενώ τα κεφάλαια παραχωρήθηκαν απερίσκεπτα και μερικά σπαταλήθηκαν βεβαίως, ως επί το πλείστον, οι πόροι εφαρμόστηκαν στα προγράμματα πραγματικής επένδυσης. Οι φορείς χάραξης πολιτικής και στις χώρες πιστωτών και χρεωστών σκέφτηκαν ότι η ισχυρή απόδοση εξαγωγής των αναπτυσσόμενων εθνών θα συνέχιζε και θα τους επέτρεπε να ξεπληρώνει τα χρέη τους με λίγη δυσκολία. Αλλά ο συνδυασμός αρνητικών εξελίξεων που θα εκρηγνύονταν τη φουσαλίδα συσσώρευσης

χρέους στις αρχές της δεκαετίας του '80 δεν ήταν προβλεπόμενος. Οι τιμές των προϊόντων τρίτου κόσμου παρέμειναν στάσιμες και η πρόσβαση στις δυτικές αγορές παρέμεινε κλειστή, καθιστώντας το δύσκολο για τις αναπτυσσόμενες χώρες να βγουν από τα Χρέη.

~~Η παραγμένη οικονομία του Ζαϊρ παρουσιάζει σήμερα δύο~~
καταστάσεις. Αφ' ενός, η *σύγχρονη οικονομία* -- οι επίσημες, καταχωρημένες δραστηριότητες που αναγνωρίζονται στους εθνικούς λογαριασμούς -- έχει καταρρεύσει εντελώς, εν μέρει λόγω της εξάρτησής της στις μεγάλες αρπακτικές κρατικές δομές και εν μέρει λόγω της δραματικής μείωσης της αγοραστικής δύναμης του αστικού πληθυσμού. Αφ' ετέρου, η *άτυπη, δευτεροβάθμια, ή δημοφιλής οικονομία* -- η μέσος-κλίμακα ή οι ασήμαντες δραστηριότητες που δεν καταχωρούνται σε οποιοσδήποτε επίσημες στατιστικές -- τώρα έχει την ορμή της. Εντούτοις, η διχοτομία μεταξύ των επίσημων και άτυπων τομέων δεν συλλαμβάνει πλήρως την τρέχουσα κατάσταση.

Προκειμένου να γίνουν κατανοητοί οι οικονομικών όροι στο Ζαϊρ, πρέπει κανείς να έχει μια αίσθηση των τάσεων κατά τη διάρκεια των προηγούμενων εικοσιπέντε ετών. Πρέπει να διαιρέσει αυτήν την εποχή σε τρεις περιόδους, η πρώτη των οποίων μπορεί να ονομαστεί το "του Ζαϊρ θαύμα," εκτεινόμενος από το 1962 ως το 1974.

Η ανάπτυξη είναι για τη θεμελιώδη αλλαγή στις οικονομικές δομές, η μετακίνηση των πόρων από τη γεωργία στις υπηρεσίες και τη βιομηχανία, για τη μετανάστευση στις πόλεις και τις περί - αστικές περιοχές, και για τους μετασχηματισμούς στο εμπόριο και την τεχνολογία. Οι αλλαγές σε κοινωνική ζωή- στην υγεία και την υπολογιζόμενη διάρκεια ζωής, στην εκπαίδευση και τη βασική εκπαίδευση, στο μέγεθος πληθυσμών και τη δομή, στις σχέσεις γένους, και σε κοινωνική σχέση-είναι στην καρδιά της ιστορίας. Η πρόκληση

στην πολιτική είναι να βοηθήσει να απελευθερώσει και να καθοδηγήσει αυτές τις δυνάμεις της αλλαγής. Στο χαρακτηρισμό τι έχουμε μάθει από την εμπειρία ανάπτυξης θα αντλήσω έξι βασικά διδάγματα με έναν τρόπο που μπορεί να βοηθήσει να ενημερώσει την αποτελεσματική στρατηγική ανάπτυξης. Ο πρώτος αφορά το ρόλο του κράτους. Το κράτος δεν είναι υποκατάστατο της αγοράς, αλλά ένα κρίσιμο συμπλήρωμα. Έχουμε μάθει ότι οι αγορές χρειάζονται την κυβέρνηση και η κυβέρνηση χρειάζεται τις αγορές και εκείνη η κυβερνητική δράση είναι κρίσιμη για τη δυνατότητα των ανθρώπων να συμμετέχουν στην οικονομική ευκαιρία. Αυτά τα μαθήματα δείχνουν ένα ενεργό κράτος που ενθαρρύνει ένα περιβάλλον όπου οι συμβάσεις επιβάλλονται και οι αγορές μπορούν να λειτουργήσουν, βασικές εργασίες υποδομής, υπάρχει παροχή για την επαρκή υγεία, εκπαίδευση και κοινωνική προστασία, και οι άνθρωποι είναι σε θέση να συμμετέχουν στις αποφάσεις που έχουν επιπτώσεις στις ζωές τους. Το δεύτερο μάθημα είναι ότι η ισχυρότερη δύναμη για τη μείωση της εισοδηματικής ένδειας είναι οικονομική ανάπτυξη. Χώρες που έχουν μειώσει την εισοδηματική ένδεια ο αποτελεσματικότερα είναι εκείνα που έχουν αυξηθεί το γρηγορότερο, και η ένδεια έχει επεκτείνει των περισσότερων στις χώρες που έχουν λιμνάσει ή έχουν πέσει πίσω οικονομικά. Το τρίτο μάθημα είναι ότι, παρά τη σημασία ενός ενεργού κράτους, η ισχυρότερη και κεντρική δύναμη για την οικονομική ανάπτυξη είναι ο ιδιωτικός τομέας. Στο πλαίσιο του ιδιωτικού τομέα, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) διαδραματίζουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην παραγωγή των ευκαιριών απασχόλησης για τους φτωχούς ανθρώπους. Το τέταρτο μάθημα είναι ότι το εμπόριο είναι μια κρίσιμη μηχανή της αύξησης. Τα εμπορικά σχέδια έχουν αλλάξει εντυπωσιακά από τη δεκαετία του '70, όταν εξουσιάστηκε ακόμα το εμπόριο με τις αναπτυσσόμενες χώρες από τις εξαγωγές προϊόντων. Το άνοιγμα της Κίνας στον κόσμο, και η μετατόπιση μακριά από την

εισαγωγή-αντικατάσταση των στρατηγικών σε πολλές χώρες, έχουν οδηγήσει σε ένα κύμα στην εργασία - εντατικές κατασκευές, οι οποίες εξουσιάζουν τώρα τα συνολικά ρεύματα συναλλαγών για τις γρήγορα πιο αυξανόμενες αναπτυσσόμενες χώρες. Ένα πέμπτο και ιδιαίτερα

σημαντικό μάθημα είναι η λειτουργία δραστηριοτήτων ανάπτυξης αποτελεσματικότερα εάν οι φτωχοί άνθρωποι εξουσιοδοτούνται.

Μπορούμε να καθορίσουμε ένα άτομο ως εξουσιοδομένος εάν έχει τη δυνατότητα να διαμορφώσει τα βασικά στοιχεία της ζωής του. Αυτό απαιτεί ότι οι άνθρωποι εκπαιδεύονται και είναι υγιείς, με άλλα λόγια αυτό που οι οικονομολόγους αποκαλούν το ανθρώπινο δυναμικό. Αλλά η ενδυνάμωση υπερβαίνει το ανθρώπινο δυναμικό. Σημαίνει επίσης την αποτελεσματική συμμετοχή που, στη συνέχεια, εξαρτάται από τις πληροφορίες, την υπευθυνότητα, και την ποιότητα των τοπικών οργανώσεων. Παραδείγματος χάριν, ξέρουμε ότι τα σχολεία λειτουργούν καλύτερα εάν η κοινότητα εμπλέκεται, η υποδομή, η ηλεκτρική ενέργεια, η ύδρευση, και οι όμοιοι λειτουργούν αποτελεσματικότερα εάν οι καταναλωτικές φωνές ακούγονται και ξέρουμε ότι οι φτωχοί άνθρωποι είναι παραγωγικότεροι και δημιουργικοί στις οικονομικές ζωές τους εάν έχουν τον αξιόπιστο τίτλο στην ιδιοκτησία τους. Η αποτελεσματική συμμετοχή και ο κοινωνικός συνυπολογισμός σημαίνουν τα καλύτερα αποτελέσματα

Οι κοινωνικοοικονομικοί συνθήκες στις της Αφρικής χώρες επιδεινώθηκαν αισθητά κατά τη διάρκεια του 1980s, μια δεκαετία που θεωρείται ευρέως ως "χαμένη δεκαετία" της Αφρικής ευκαιριών ανάπτυξης. Τα διαθέσιμα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν ότι στην της νότιας Σαχάρας Αφρική (ΝΣΑ), το κατά κεφαλήν εισόδημα (που μετριέται από το ακαθάριστο εθνικό προϊόν ανά άτομο) μειώθηκε σε ένα μέσο ετήσιο ποσοστό του 2.2%). που η κατά κεφαλήν ιδιωτική κατανάλωση μειώθηκε κατά 14,8% ο όγκος εξαγωγής ήταν στάσιμος ενώ

ο όγκος εισαγωγών έπεσε κατακόρυφα σε ένα μέσο ετήσιο ποσοστό 4,3% και οι όροι εμπορίου μειώθηκαν κατά 9,1%. Η χρησιμοποίηση των στοιχείων όσον αφορά το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) αντί του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ) βελτιώνει την εικόνα περιθωριακά αλλά η κατάσταση δεν είναι ακόμα απότομα καταστροφικής. Μια ανάλυση μεταξύ 1981 και 1990 το μέσο ετήσιο ποσοστό αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ στην της νότιας Σαχάρας Αφρική ήταν 1,7%. Λαμβάνοντας υπόψη το υψηλό ποσοστό αύξησης πληθυσμών της περιοχής, εντούτοις, το μέσο ετήσιο ποσοστό αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ κατά κεφαλήν μεταξύ 1981 και 1990 ήταν -0,9%.

Μεταξύ όλων των περιοχών που αποτελούν τις αναπτυσσόμενες χώρες, η απόδοση της νότιας Σαχάρας Αφρικής ήταν η φτωχότερη, με εξαίρεση τη Μέση Ανατολή και τη βόρεια αφρικανική περιοχή. Πράγματι, το αρνητικό ποσοστό αύξησης της νότιας Σαχάρας Αφρικής (-0,9%) αντιπαραβάλλει αισθητά με το εντυπωσιακό πραγματικό κατά κεφαλήν ποσοστό αύξησης ΑΕΠ της ανατολικής Ασίας 6,3% και το φανταστικό ποσοστό αύξησης της Κίνας 8,2% κατά τη διάρκεια της δεκαετίας. Ούτε η οικονομική επίδοση της νότιας Σαχάρας Αφρικής βελτιώθηκε τα πρώτα έτη της δεκαετίας του '90. Επιβεβαιώνεται ότι μεταξύ 1991 and το 1993, το ποσοστό αύξησης του ΝΣΑ του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ ήταν αρνητικό, υπολογίζοντας κατά μέσο όρο -2,3% ετησίως. Το 1994, το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ παρέμεινε αρνητικό κατά -0,7%. Μόνο το 1995 έκανε το ποσοστό αύξησης γίνεται θετικός, φθάνοντας σε 1,1%. Αυτό, φυσικά, ακόμα υπολείπθηκε του ποσοστού αύξησης 8,0% που δρομολοθήκαν από την ανατολική Ασία και του ποσοστού αύξησης κατά κεφαλήν 9,2% του πραγματικού ΑΕΠ πραγματοποιημένου από την Κίνα. Η κατώτατη γραμμή είναι ότι οι 600 εκατομμύριο άνθρωποι που κατοικούν στις 50 σχεδόν χώρες στην της νότιας Σαχάρας Αφρική είναι μεταξύ του

φτωχότερου στον κόσμο. Η Παγκόσμια Τράπεζα ταξινομεί 74% των χωρών του ΝΣΑ ως "χαμηλού εισοδήματος οικονομίες" ενώ το πρόγραμμα ανάπτυξης Ηνωμένων Εθνών ταξινομεί 79% τους ως χώρες "χαμηλής ανθρώπινης ανάπτυξης". Τέλος, από τις 41 χώρες στον κόσμο που ταξινομείται ως βαριά χρεωμένες φτωχές χώρες από την Παγκόσμια Τράπεζα και το διεθνές νομισματικό Ταμείο, 33 (ή 80%) είναι στην της νότιας Σαχάρας Αφρική. Κατά συνέπεια, η μεγάλη πλειοψηφία των χωρών στην της νότιας Σαχάρας Αφρική είναι όχι μόνο φτωχή (ανεξάρτητα από τα πρότυπα της αξιολόγησης) αλλά και εκθέτει τους χαμηλούς ή αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης του κατά κεφαλήν εισοδήματος.

Το συμπέρασμα είναι επομένως αναπόφευκτο που το εισοδηματικό χάσμα μεταξύ των χωρών ΝΣΑ και του υπόλοιπου κόσμου συνεχίζει να διευρύνει. Μια προσεκτική εξέταση δείχνει ότι η σχετική θέση των νομών ΝΣΑ άρχισε να επιδεινώνεται σημαντικά στη δεκαετία του '80 όταν βρέθηκε η της νότιας Σαχάρας Αφρική σε ένα τέλμα των οικονομικών προβλημάτων. Η οξεία οικονομική κρίση των τελευταίων 15 ετών που οδήγησαν στην εξαιρετικά φτωχή αύξηση απόδοση-είναι αποδοτέα σε έναν πλήθος των παραγόντων, και εσωτερικών και εξωτερικών. Οι εσωτερικοί παράγοντες συνδέονται με τις εσωτερικές αδυναμίες μακροοικονομικής πολιτικής που έχουν οδηγήσει στον πληθωρισμό, την ανεργία, τα αυξανόμενα φορολογικά ελλείμματα και την διαφυγή κεφαλαίου. Τα αποτελέσματα των εσωτερικών λαθών μακροοικονομικής πολιτικής έχουν επιδεινωθεί από τις δομικές αδυναμίες στις οικονομίες, ιδιαίτερα ένα στενό και τεχνολογικά μια οπίσθια βάση παραγωγής και μια βαριά εξάρτηση στην εξαγωγή μιας στενής σειράς των αρχικών προϊόντων. Οι εξωτερικοί παράγοντες απεικονίζουν όλο και περισσότερο εχθρικό διεθνές οικονομικό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από τις χαμηλές και μειωμένες αρχικές

τιμές προϊόντων, τους μειωμένους όρους εμπορίου, αύξηση στα ύψη παγκοσμίων επιτοκίων, τον αυξανόμενο προστατευτισμό στις βιομηχανικές χώρες, και τις ελαττωμένους ροές κεφαλαίου στις της Αφρικής χώρες που έχουν οδηγήσει να τοποθετήσουν τον τρέχοντα απολογισμό και τα ελλείμματα ισοζυγίων πληρωμών, και κλιμάκωσης απόθεμα εξωτερικού χρέους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΥΤΡΗΣ, το εξωτερικό χρέος των αναπτυσσόμενων χωρών, εκδόσεις παπαζήση, 1995.

Κεντρική τράπεζα του Κονγκό, [πρόσφατες οικονομικές, χρηματικές, και νομισματικές εξελίξεις], Ιανουάριος 2002.

Σύστημα Ηνωμένων Εθνών, DRC: Κοινή αξιολόγηση της χώρας (Bilan Commun de Pays), Kinshasa, Μάιος 2001.

R. Nurske 1953 problems of capital formation in underdeveloped countries, Oxford, chap. 1.

R.G. KULKARNI, 1966, deficit financing and economic development: with special reference to Indian economic development. London asian publishing house. Page 85.

Y.L. DOSTOVALOV 1984, concepts of socio-economic underdevelopment, page 203.

W. Baumol and A. Blinder (1979) Economics: principles and policy. New York Harcourt Brace Jovanovich, σελ 757.

Καθ. Θ. Πακος, επιστημονικό συνέδριο 2000, Παντειο.

Ετήσια επιδημιολογική έκθεση σχετικά με τις πιθανές ενδημικές ασθένειες υποκείμενες στην επιτήρηση στο DRC, που δημοσιεύεται τον Μάιο του 2001.

World development indicators, development progress 2001

Κεντρική τράπεζα του Κονγκό, [πρόσφατες οικονομικές, χρηματικές, και νομισματικές εξελίξεις], Ιανουάριος 2002.

Σύστημα Ηνωμένων Εθνών, DRC: Κοινή αξιολόγηση της χώρας (Bilan Commun de Pays), Kinshasa, Μάιος 2001.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΥΤΡΗΣ, το εξωτερικό χρέος των αναπτυσσόμενων χωρών, εκδόσεις παπαζήση, 1995.

UN, unicef:2001 health report.

